

Модерна БЕОГРАДА

архитектонска баштина престонице

Завод за заштиту споменика
културе града Београда

МОДЕРНА БЕОГРАДА
АРХИТЕКТОНСКА БАШТИНА ПРЕСТОНИЦЕ
MODERNISM IN BELGRADE
THE CAPITAL'S ARCHITECTURAL HERITAGE

САДРЖАЈ

6	УВОД
7	МОДЕРНА БЕОГРАДА 1918-1941.
8	ВРЕДНОВАЊЕ И ЗАШТИТА МОДЕРНИСТИЧКЕ АРХИТЕКТУРЕ БЕОГРАДА
21	ЗГРАДА ПРЕДСТАВНИШТВА ПРВОГ ДУНАВСКОГ ПАРОБРОДАРСКОГ ДРУШТВА
25	КУЋА БРАНИСЛАВА КОЈИЋА
29	ЕВАНГЕЛИЧКА ЦРКВА У ЗЕМУНУ
33	КУЋА АРХИТЕКТЕ МИЛАНА ЗЛОКОВИЋА
37	МОДЕРНИСТИЧКА ЦЕЛИНА ЗЕМУНА
41	УМЕТНИЧКИ ПАВИЉОН „ЦВИЈЕТА ЗУЗОРИЋ“
45	КУЋА НЕВЕНЕ ЗАБОРСКИ
49	ХОТЕЛ „ПРАГ“
53	ВИЛА СТЕВКЕ МИЛИЋЕВИЋ
57	ЦРКВА СВЕТОГ АНТУНА ПАДОВАНСКОГ
61	РАТНИЧКИ ДОМ
65	АСТРОНОМСКА ОПСЕРВАТОРИЈА
69	ТЕРМОЕЛЕКТРАНА „СНАГА И СВЕТЛОСТ“
73	ВИЛА РАЈХ
77	ВИЛА ДУШАНА ТОМИЋА
81	ВИЛА ЛАЗИЋА И МИТРОВИЋА
85	ЗАНАТСКИ ДОМ
89	КУЋА ТРГОВЦА ДУШАНА ЛАЗИЋА
93	ВИЛА ШТЕРИЋ
97	ВИЛА ПРЕНДИЋ
101	АГРАРНА БАНКА
105	ЗГРАДА АЕРОКЛУБА
109	ЗГРАДА МИНИСТАРСТВА СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА
113	ПАЛАТА БЕОГРАДСКЕ БЕРЗЕ (ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЈ)
117	ЗГРАДА ДОМА ЈУГОСЛОВЕНСКИХ ИНЖЕЊЕРА И АРХИТЕКАТА (УИИА)
121	ЗГРАДА ПАТРИЈАРШИЈЕ
125	ЗГРАДА ПЕНЗИОНОГ ФОНДА БЕОЧИНСКЕ ФАБРИКЕ ЦЕМЕНТА
129	КУЋА ДОКТОРА ЂУРИЋА
133	ДОМ УДРУЖЕЊА НОВИНАРА СРБИЈЕ
137	ЗГРАДА КОМАНДЕ ВАЗДУХОПЛОВСТВА
141	ПРВИ БЕОГРАДСКИ САЈАМ – „МАЛИ ГРАД НА ЛЕВОЈ ОБАЛИ САВЕ“
147	ХОТЕЛ „МАЖЕСТИК“
151	ЗГРАДА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ (БИГЗ)
155	УНИВЕРЗИТЕТСКА ДЕЧА КЛИНИКА
159	ЗГРАДА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
163	ПОСЛОВНО-СТАМБЕНА ЗГРАДА ПЕТРА ЈАНКОВИЋА
167	ВИЛА ОЛГЕ МОС
171	ИГУМАНОВА ПАЛАТА
175	ЗГРАДА ПРВЕ БЕОГРАДСКЕ ГИМНАЗИЈЕ
179	ЗГРАДА ПРИЗАД -А (ТАЊУГ)
183	ФАБРИКА „ТЕЛЕОПТИК“ У ЗЕМУНУ
187	ПАЛАТА „АЛБАНИЈА“
191	ПАЛАТА ПЕНЗИОНОГ ФОНДА
195	ЗГРАДА АУТО-СЕРВИСА ФИАТ

SUMMARY

12	INTRODUCTION
13	MODERNISM IN BELGRADE 1918-1941.
14	EVALUATION AND PROTECTION OF BELGRADE MODERNIST ARCHITECTURE
23	THE BUILDING OF THE FIRST DANUBE STEAMBOAT COMPANY OFFICE
27	THE HOUSE OF BRANISLAV KOJIĆ
31	EVANGELICAL CHURCH AT ZEMUN
35	THE HOUSE OF ARCHITECT MILAN ZLOKOVIĆ
39	THE MODERNIST QUARTER OF ZEMUN
43	ART PAVILION “CVIJETA ZUZORIĆ”
47	THE HOUSE OF NEVENA ZABORSKI
51	HOTEL “PRAGUE ”
55	STEVKA MILIĆEVIĆ’S VILLA
59	THE CHURCH OF SAINT ANTHONY OF PADUA
63	VETERANS’ CLUB BUILDING
67	THE ASTRONOMICAL OBSERVATORY
71	THERMAL POWER PLANT “POWER AND LIGHT”
75	VILLA RAJH
79	DUŠAN TOMIĆ’S VILLA
83	LAZIĆ’S AND MITROVIĆ’S VILLA
87	ARTISANS CLUB
91	THE HOUSE OF MERCHANT DUŠAN LAZIĆ
95	VILLA ŠTERIĆ
99	VILLA PRENDIĆ
103	AGRARIAN BANK
107	THE BUILDING OF AERO CLUB
111	THE BUILDING OF THE MINISTRY OF SOCIAL POLICY AND PUBLIC HEALTH
115	BELGRADE STOCK EXCHANGE PALACE (ETNOGRAPHIC MUSEUM)
119	HOUSE OF YUGOSLAV ENGINEERS AND ARCHITECTS ASSOCIATION
123	PATRIARCHATE BUILDING
127	THE BUILDING OF THE BEOČIN CEMENT FACTORY PENSION FUND
131	THE HOUSE OF DOCTOR ĐURIĆ
135	THE HOUSE OF THE JOURNALISTS ASSOCIATION OF SERBIA
139	AIR FORCE COMMAND BUILDING
143	BELGRADE ’S FIRST TRADE FAIR GROUND – “A SMALL TOWN ON THE LEFT RIVER BANK OF SAVA”
149	HOTEL “MAJESTIC”
153	THE BUILDING OF THE STATE PRINTING OFFICE
157	UNIVERSITY CHILDREN’S HOSPITAL
161	THE FACULTY OF LAW BUILDING
165	PETAR JANKOVIĆ’S COMMERCIAL -RESIDENTIAL BUILDING
169	OLGA MOS’S VILLA
173	PALACE IGUMANOV
177	THE BUILDING OF THE FIRST BELGRADE GYMNASIUM
181	PRIZAD BUILDING (TAN JUG)
185	THE “TELEOPTIK ”FACTORY AT ZEMUN
189	PALACE “ALBANIA”
193	THE BUILDING OF THE PENSION FUND
197	THE BUILDING OF “FIAT “AUTOMOTIVE WORKSHOP

УВОД

У периоду између два светска рата, српска архитектура се развијала кроз више паралелних стилова: закаснеле сецесије, српсковизантијског стила, фолклоризма, ар декоа, академизма и модернизма. И поред богатства стилских праваца, током треће деценије XX века, владао је академизам као званичан државни стил. Међутим, појавом модернизма крајем деценије долази до корених промена на градитељској сцени. Модернистички покрет се убрзано ширио и по броју учесника и по броју и квалитету остварених радова. Донео је новине у облицима, формама, просторном концепту, материјалима, декоративности, конструкцији. У стамбеној и јавној архитектури преузео је примат, а до изражаја су дошле архитектонске концепције и идеје њених водећих протагониста Милана Злоковића, Бранислава Којића, Душана Бабића, Јана Дубовог, Николе Добровића, Драгише Брашована и других. Након нешто више од осам деценија од настајања његових репрезентативних примера, носилаца структуралних и стилских промена, они су препознати као неизоставни део националне градитељске баштине попут Универзитетске дечије клинике, Државне штампарије, Астрономске опсерваторије на Звездари, Виле Стевке Милићевић, Виле Душана Бабића, Виле Рајх, Виле Лазића и Митровића, Уметничког павиљона „Цвијета Зузорић“, Зграде пензионог фонда Беочинске фабрике цемента и бројних других. Велики број подигнутих здања потврђује да је београдска модерна с једне стране пратила главне уметничке токове највећих европских центара, а с друге донела јединствене и аутентичне примере. Изложба „Модерна Београда – архитектонска баштина престонице“ приређена у години европског културног наслеђа, представља централни део програма Завода за заштиту споменика културе града Београда у оквиру манифестације Дани европске баштине, 2018. године. Концепт изложбе је осмишљен да репрезентује значајна остварења међуратног београдског модернизма, а селекција експоната се креће у оквиру културних добара и добара која уживају статус претходне заштите у складу са Законом о културним добрима. Циљ је да се кроз овакав избор експоната широј јавности презентује модерни покрет у Београду препознат као трајна вредност културне баштине, укаже на богатство његових варијетета, контекстуализује његов значај, покажу примери добре праксе и изазови са којима се заштита непокретног културног наслеђа суочава у данашње време. Одабир визуелног материјала и богате документарне грађе из више извора, усмериће пажњу јавности и на међуинституционалну сарадњу, сарадњу са наследницима, носиоцима ауторских права, фондацијама, цивилним сектором, приватним колекционарима. Као важан сегмент ове изложбе, који просторно лоцира и контекстуализује објекте модерне на подручју града, јесте мапа „Модерна архитеткура Београда“ чији је аутор УК „Пароброд“.

Саша Михајлов

МОДЕРНА БЕОГРАДА 1918–1941

Окончањем Првог светског рата Београд је постао престоница нове краљевине која је обухватала знатно већу територију него пре 1918. године, што је у периоду између два светска рата, довело до великог проширивања административног апарата и миграција. Као последицу новонасталих околности, Београд је доживео нагли демографски развој, који је у извесној мери морала пратити и одговарајућа урбанизација и експанзија грађевинског фонда. Појава модерне архитектуре у Србији узезује се хронолошки за међуратни период, као у извесној мери, закаснели одговор на европски модернизам. Цео процес настајања овог покрета представљао је отклон од дотадашње архитектонске праксе, те се у том смислу може посматрати као авангарда за традиционалну и конзервативну средину попут Србије, иако нису бројни изведени примери где је у пуној мери спроведен радикалан третман форме и функције. У том смислу значајне су речи архитекте Бранислава Којића који је током међуратног периода водио најупорнију борбу за интегрално схватање естетике модерне архитектуре.¹ Дух европске модерне, у циљу раскида модерне архитектуре са декором, преносио је пре свега кроз тадашњу штампу „Српски књижевни гласник“, „Политику“, „Време“, дефинишући архитектуру као облик који мора да прати садржину, а: све што долази ван облика је сувишно, погрешно, лажно. Генеза модернистичког покрета у београдској архитектури била је условљена низом догађаја и процеса који су претходили формалном чину оснивања Групе архитеката модерног правца, 12. новембра 1928. године. Наведени утицаји се у том смислу могу пратити на више нивоа.² Први значајан догађај, био је пресељење редакције часописа „Зенит“ у Београд крајем 1923. године, као чин ширења нових радикалних интелектуалних идеја и промоцију авангардног програма визуелних уметности. Зенитисти су своје деловање примарно промовисали путем часописа, као и организовањем предавања, изложби... У том часопису се први пут, у нашој средини, појављују најзначајнија авангардна архитектонска достигнућа Татљина, Лоса, Менделсона, Теа ван Дусбурга и Корнелијуса ван Ејстерна, као и текстуални прилози дела Ле Корбизијеа и Мељникова. Нови сусрет домаће јавности са модерним архитектонским стремљењима одиграо се јануара 1925. године, када је организована изложба уметничког удружења „Манес“ из Прага, са више од три стотине експоната. На изложби су биле приказане слике, скулптуре, графике и архитектонска остварења пет водећих архитеката групе: Јозеф Грочар, Павел Јанак, Јозеф Калоус, Ладислав Махоњ и Отокар Новотни. Према каталогу изложбе такође су била изложена и нека од ремек-дела чешког кубизма. Отварање изложбе *L' Exposition Internationales des Arts Décoratifs et Industriels Modernes* у Паризу, 1925. године и организована посета изложби од стране клуба архитеката који је чинио део београдске секције Удружења Југословенских инжењера и архитеката била је нова прилика да се домаћи аутори упознају са савременим достигнућима. Иако је највећи број павиљона изграђен у стилу ар декоа (*Art Déco*), својим пуристичким третманом издвајали су се совјетски павиљом, Мељникова и *L' Esprit Nouveau*, Ле Корбизијеа. У периоду између 1925. и 1927. године модернистички покрет у Београду се полако кристалише у јаснији и кохерентнији архитектонски израз. У том периоду Бранислав Којић ради на пројекту зграде Хируршко-уролошке клинике у Београду, првом пројекту у српској средини, који је концепиран у новом стилском идиому. Чешки архитекта Јан Дубови долази у Београд 1927. године, а исте године Милан Злоковић подноси пројекат за свој дом у насељу Котех Неимар. Реч је о, за Београд тог времена, радикалном модернистичком концепту, чији ликовни израз почива на динамичном распореду кубичних маса, сведеним пуристичким третманом фасада, равним кровом и јединим декоративним акцентом, имплицираним рељефним представама у спратној зони. Неспутан захтевима инвеститора и конзервативним ставом средине, Злоковић је у пројекту сопственог дома остварио својврстан манифест сопственог ауторског креда и креда београдског модернизма. Први модернистички објекат изграђен у Београду била је зграда представништва Првог дунавског паробродарског друштва (*der 1. Donau Dampfschiffahrts – Gesellschaft*, скраћено DDSG)³ је подигнута у периоду између 1924. и 1926. године на углу улица Капетан Мишине и Господар Јевремове. За потребе изградње стамбено-пословног објекта DDSG-а новембра 1923. године су стигли идејни пројекти архитекте Александра Попа (*Alexander Popp*) из Беча, а локално грађевинско предузеће инжењера Стевана Тоболара је урадило извођачки пројекат, задржавајући основну архитектонску концепцију оригиналног идејног решења, распоред маса и стилски израз. Попово дело представља репрезентативан пример модернистичког експресионизма и рефлектује утицаје архитектонске естетике и духа, колективно-стамбене архитектуре *Gemeindebau*, Беча из периода 1919–1934. Ипак, овакав „куриозитет“ остаје ван формативних токова београдске модерне и неће послужити као модел или узор на основу којег је извршен утицај у локалној средини. За развој архитектонског модернизам и у Европи и у Србији клучна је 1928. година. Ове године завршена је изградња куће Милана Злоковића, као и куће Гошић, по пројекту чешког архитекте Јана Дубовог. Априла месеца исте године у Београду је отворена изложба чехословачке архитектуре, као репрезентативан приказ стваралаштва прве четвртине XX века у Чехословачкој. Иако су изложени експонати припадали различитим стилским опредељењима, овом приликом први пут су излагана дела функционалиста. Један од учесника београдске изложбе је Лудвик Кисела са пројектом Робне куће Бата у Прагу, који четири године касније, на изложби у Музеју модерне уметности у Њујорку (уз дела Ле Корбизијеа, Мис ван дер Роа, Алвара Алта, Валтера Гропијуса и др.) бива сврстан у представнике аутора архитектуре интернационалног стила.⁴ Битан догађај у европским и светским размерама је био оснивање Међународног удружења модерних архитеката – CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne) у јуну 1928. године, када је и састављена Декларација првог конгреса CIAM-а. Ова група је основана као идеолошки хомоген скуп са циљем да измени постојећу архитектонску праксу. Према њеним ставовима модерна архитектура је била у предности у односу на традиционалну у техничком, економском, хигијенском и естетском смислу. Вођена истим идејама 12. новембра 1928. године основана је у Београду Група архитеката модерног правца. Оснивачи су били Милан Злоковић, Бранислав Којић, Јан Дубови и Душан Бабић. Према тексту из „Политике“ од 20. децембра,⁵ Група је основана са циљем да се путем пројеката, њихове реализације и јавних наступа бори за принципе модерне архитектуре. У време највеће експанзије она је бројала осамнаест чланова. Оснивачима су се накнадно придружили Петар и Бранко Крстић, Момчило

Белобрк, а приступање Драгише Брашована се у то време доживљавало као велика победа модернизма. Као значајан сегмент јавног деловања ради промоције идеја Групе, издвојиле су се изложбе: Први салон архитектуре 1929. године, Први Југословенски салон савремене архитектуре 1931. године и Други Југословенски салон савремене архитектуре 1933. године. Победа пројекта Николе Добровића на интернационалном конкурс у уређење Теразијске терасе 1930. године означио је први велики успех модерниста у домаћој средини. Ипак, по речима Злоковића: *конзервативан менталитет средине... спречава и отежава размах онима који у архитектури траже нове путеве*. У том конфликту или компромису изражених начела Групе архитеката модерног правца и потреба и става средине, развијао се међуратни београдски модернизам. Иако у суштини заснован на платформи коју је дефинисао CIAM, он никада у нашој средини није манифестован као авангарда, нити је наступао са позиција левих идеологија за разлику од својих европских колега. Те стога за протагонисте модернизма у Србији он није представљао идеолошки раскид са прошлошћу већ је инкорпориран у постојећи поредак као особен архитектонски стилски израз и као инструмент модернизације живота и друштва. Управо због овога не треба да чуди што су поједини оснивачи Групе и након 1928. године и даље реализовали архитектонске пројекте који су били конципирани у историјским стилевима. Београдски архитектонски модернизам је први пут „официјелно приказан“ на светској изложби у Барселони 1929. године, кад је Драгиша Брашован пројектовао Југословенски павиљон у модерном стилу са елементима експресионизма.⁶ Због високог пласмана у такмичењу за најбољи павиљон, Брашованов успех је у нашој средини имао велик одјек у штампи. Због заслуга Брашован је ангажован за пројекат павиљона и за међународну изложбу у Милану 1931. године. Оба ова пројекта су имала значајног удела у прихватању модерне архитектуре у Београду. Изложба немачке ликовне уметности, отворена априла 1931. у Уметничком павиљону „Цвијета Зузорић“ такође је представљала значајан потстицај развоју и популаризацији модерног покрета у Србији, иако није била прихваћена са одушевљењем од свих представника стручне јавности. На изложби су представљена дела Ота Бартнинга, Петера Беренса, Валтера Гропијуса, Ериха Менделсона, Миса ван дер Роа, Бруна Паула, Ханса Пелцига, Ханса Шаруна, Фрица Шумахера, Бруна и Макса Таута, Хајнриха Тесенова, Мартина Вагнера и других, а Макс Таут је одржао предавање о основним принципима модерне архитектуре. Сами објекти реализовани у духу модернизма представљали су најупечатљивији вид промоције ставова Групе. Они су се у ликовно-стилском идиому кретали у кругу утицаја интернационалног стила, ар декоа, чешког кубизма, експресионизма, утицаја националног стила, а неретко и са елементима академске архитектуре. Покушаји да се имплементирају два основна елемента модерне архитектуре – односа опне и функције, често су се завршавали тако што би инвеститор одбацивао пројекат, те се у великом делу архитектонског фонда међуратног модернизма у Београду иза савремених архитектонских концепција примењиваних на фасадама крила конвенционална организација простора. После 1931. године модерна архитектура бива опште прихваћена и доживљава пуну афирмацију у Београдској архитектури.⁷ У периоду од 1931. године па све до почетка Другог светског рата настају најрепрезентативнија остварења модерниста. Друштвени и економски токови такође су били од изузетног значаја за реализацију бројних модернистичких остварења, како у архитектури јавних објеката, тако и у масовнијој изградњи стамбених зграда.⁸ Поред оснивача Групе архитеката модерног правца: Милана Злоковића, Бранислава Којића, Јана Дубовог, Душан Бабића, и придружених чланова – Петра и Бранка Крстића, Момчила Белобрка и Драгише Брашована, као најзначајнији представници београдског модернизма издвајају се Никола Добровић, Бранислав Маринковић, Миладин Прљевић и др. Иако су срж модернистичког покрета у Србији чинили домаћи архитекти, махом школовани у иностранству, потребно је поменути и имена других аутора која су оставила видан траг у архитектури Београда, али без неког дубљег и трајнијег утицаја на интерну динамику београдског модернизма. Загребачки архитекта Хуго Ерлих је 1931. године изградио зграду Југословенске удружене банке у Улици Краља Петра, као и стамбену зграду у Симиној улици, а монументално здање Словеначког архитекте Јоже Плечника, црква Светог Антуна Падованског, подигнута између 1929. и 1932. године, представља куриозитет у дотадашњој архитектонској пракси Београда. Дом Удружења новинара Србије саграђен 1934. године по пројекту архитекте Ернеста Вајсмана је изузетно модерна, потпуно безорнаментална грађевина кубичне форме и представља један од најзначајнијих објеката у Београду конципираних у модерном духу. Као посебан пример и репрезентативан узор ар декоа издваја се зграда Француске амбасад у Париској улици, дело француског архитекте Анри Рожеа.

ВРЕДНОВАЊЕ И ЗАШТИТА МОДЕРНЕ АРХИТЕКТУРЕ БЕОГРАДА

У контексту концепције избора експоната, који су фокус ове изложбе, неопходно је указати на процес документовања, евалуације и валоризације објеката модерне у Београду, односно указати на систем вредновања који је коришћен у раду Завода за заштиту споменика културе града Београда, као и на краћи историјат систематског, институционалног⁹ проучавања модернизма у Београду. Модернистичка архитектура представља важан сегмент грађитељског наслеђа Београда како у контексту стилских вредности, тако и као материјално сведочанство историјских, друштвених и културних токова и појава у Европи и Србији. Иако се не може посматрати као одвојен феномен, ван европских токова и утицаја, специфичност локалног архитектонског израза ипак чини овај сегмент грађевинског фонда Београда изузетно значајним за проучавање архитектуре и урбанизма међуратног периода. Као што је напоменуто, напором и залагањем пре свега чланова Групе архитеката модерног правца, овај стилски израз бива прихваћен од локалне средине, упоредо коегзистирајући са традиционалним историјским стилевима. Предмет обимније институционалне, стручне и научне систематизоване анализе модернизма морао је да сечека извесну историјску дистанцу. Поред значајних сведочанстава актера међуратне модерне, крајем шездесетих и почетком седамдесетих година XX века у оквиру рада Института за архитектуру и урбанизам СР Србије, приступљено је систематском прикупљању и регистровању документације о архитектури Србије из периода између два

светска рата.¹⁰ Исти делокруг рада је поставио себи у задатак и Завод за заштиту споменика културе града Београда. Као примарни импут за рад постављено је систематско проучавање и документовање, односно прикупљање неопходне грађе. Ово је подразумевало прибављање аутентичне, историјске техничке документације, снимање постојећег стања објеката, прикупљање извода из штампе, као и одговарајуће стручне и научне литературе. На основу прикупљеног документационог материјала и на основу установљених критеријума вредновања, може се говорити о објективној валоризацији архитектонских остварења, односно о поступку утврђивања, на законом прописан начин, појединачних архитектонских остварења и целина за културна добра.¹¹ Примарни критеријуми примењивани у валоризацији архитектонског наслеђа модерне архитектуре Београда међуратног периода односили су се на следеће сегменте:

- ауторско остварење (дело истакнутог појединца, репрезентативно остварење у ауторском опусу или дело које илуструје архитектонски опус, дело које је извршило значајан утицај на остале ауторе)
- архитектонска вредности (односи се на карактеристике објекта, у највећем делу вредности решења фасаде, њене естетске вредности као и волуметрију објекта, примена стилских карактеристика. Без обзира да ли је остварење истакнутог аутора или не, примарни импут овог сегмента валоризације је да објекат представља репрезентативно остварење стила односно да репрезентује препознатљиве естетске норме)
- урбанистичка вредност (уклопљеност објекта у урбанистички контекст као доминанта микроцелине или упечатљив урбани репер, као или као пример успешне интерполације у постојећу урбану структуру)
- културно-историјска вредност (везаност објекта за важне догађаје, личности или институције од посебног значаја за историју народа и државе)

Специфичност модерне архитектуре са своје стране намеће и потребу да се изврши додатна диференцијација критеријума валоризације, те у том смислу треба обратити пажњу и на следеће карактеристике које могу послужити као секундарне форме у процесу валоризације:

- материјална вредност (техничка посебност, да објекат представља физичко сведочанство примене иновативних конструкција и материјала)¹²
- целовита и/или делимична примена модернистичких принципа (ово се пре свега односи на примену аутентичних принципа модерне где је нагласак на валоризацији објеката који установљавају карактеристичан однос форме и функције, односно објекат где су примењени модернистички принципи у концепцији фасада и организацији простора)¹³

Додатни критеријуми могу се односити на ликовне естетске вредности који могу играти важну улогу, као што је примена декоративне пластике (пуне скулптуре или рељефа), нарочито ако се ради о ауторским остварењима истакнутих вајара или о репрезентативним примерцима који представљају високе домете примењене уметности. Такође се као остале вредности могу у обзир узети утиларност, декоративност, занатски квалитет извођена, решавање функционалних захтева, просторни односи, примена нових материјала и инжењерских техника и друго. Наведени критеријума и принципи валоризације модернистичког архитектонског наслеђа најважнији су корак у њиховом очувању, али и у одлучивању који објекти имају споменичке вредности, односно уживају статус културних добара или имају статус добра под претходном заштитом, што је почетни корак у процесу утврђивања културног добра. Као део афирмативног приступа потребно је напоменути да савремене европске стратегије и документи из области заштите грађитељског наслеђа, као два основна циља нове прокламоване политике заштите издвајају, потребу за формирањем јединствене и свеобухватне евиденције објеката и подизање свести јавности о вредностима модерног покрета у архитектури. У овом смислу активности међународних организација попут Савета Европе¹⁴ и Међународне радне групе за документацију и конзервацију објеката, целина и и групација модерног покрета (Do.co.mo.mo.)¹⁵ имају посебан значај. У досадашњем раду Завода за заштиту споменика културе града Београда, на основу наведених критеријума валоризације за културна добра, у току више од четири деценије, утврђено је више од четрдесет објеката модернистичког стила. Као пример евалуације објеката како би се утврдила за културна добра, односно односа савремене стручне јавности спрам модернистичке архитектуре и процеса прихватања модернистичких идеја у међуратном периоду, можемо као упоредни пример навести два објекта: Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“ и зграда Ратничког дома. У контексту законске заштите непокретних културних добара модернистичког стилског опредељења, на првом месту препознате су вредности Уметничког павиљона „Цвијета Зузорић“, који је утврђен за културно добро 1973. године. Овај објекат је валоризован као репрезентативно остварења у опусу архитекте Бранислава Којића и у односу на своју истакнуту функцију. Зграда Ратничког дома је утврђена за културно добро 1984. године, валоризована као репрезент романтичарске архитектуре, значајно остварење у опусу аутора и као објекат значајне функције. У валоризацији Ратничког дома, у том тренутку, није истакнута примена модернистичких стилских концепција и контекстуализација процеса прихватања истих у оквиру архитектонске праксе двадесетих година XX века. Историјски гледано, податак да је првонаграђено конкурсно, Којићево решење, које је конципирано са модернистички прочишћеним фасадним површина

одбачено¹⁶ и да је на место њега аутор урадио нови пројекат 1927. године са применом елемената класицистичке архитектуре, указује на конзервативни став средине током двадесетих година XX века. Са друге стране, конкурсни рад Пиперског и Јовановића за зграду Ратничког дома је конципиран у духу академизма, као монументална палата са истакнутим венцем и колонадом пиластара. Финални, прерађени пројекат из 1929. истих аутора, урађен по захтеву комисије згради Ратничког дома је донео значајне промене, где је уместо богате, еклектичке пластичне декорације примењен модернистички, сведен третман у обради фасадних површина. Временска дистанца од две године (1927–1929) указује на постепено окретање домаће, пре свега стручне јавности ка прихватању свежих модернистичких концепција. Са друге стране упоређивањем вредновања објеката утврђених за културна добра указује се на неопходност систематског приступа проучавања архитектуре, потребу да се врши константно допуњавање новим сазнањима, као и потребу да се изврши ревалоризација истих. Стога је утврђивање и презентовање нових сазнања и истраживања о архитектонском наслеђу значајан, а понекад и пресудан корак да наслеђе из свих историјских слојева остане сачувано за будуће генерације. Овај упореди приказ је изведен искључиво као илустративан пример који указује на поглед савременика, њихов однос и промене става у процесу прихватања нових тенденција и истовремено на неопходност историјске дистанце при евалуацији архитеткуре и заузимању критеријума вредновања. Само промишљање о систематизацији и вредновању модернистичке архитектуре има своју крајњу одредницу у практичном процесу – дефинисању конкретних конзерваторских принципа примењивих за заштиту модернистичких објеката. У том смислу значајно је напоменути да утврђивање објеката за културна добра подразумева и одговарајуће опште конзерваторске мере заштите прописане на основу њихових вредности. Важно је истаћи и концептуални аспект изложбе „Модерна Београда – архитектонска баштина престонице“ који почива на селекцији примера модернизма који уживају статус заштите у складу са законом о културним добрима. У том смислу одлучујућу улогу у одбиру експоната имале су вредности утврђених културних добара које су посебно истакнуте као део Одлуке о утврђивању, као и валоризација добара под претходном заштитом. Сви презентовани примери представљају истакнуте или репрезентативне примере овог стилског опредељења и прате процес од почетне генезе међуратног модернизма до његове кулминације и зреле фазе, уједно презентујући плурализам ауторских израза. У овом тренутку се може рећи да збир изложених експоната представља тренутни пресек стања, и да је процес документовања, истраживања и валоризације модернистичке архитектуре континуирани процес, што у будућности треба да донесе само већи број утврђених културних добара. Са друге стране, подједнако је важна и потреба да се стручна и шира јавност упозна са архитектонским остварењима модернистичког покрета у Београду који представља интегрални део нашег културног наслеђа. Развијање свести јавности спада у један од најзначајнијих сегмената очувања градитељске баштине, те се стога надамо да одржавање ове изложбе представља корак у афирмацији међуратног модернизма Београда.

Александар Божовић

^[1] Љиљана Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Београд, 2000, 15, 16.

^[2] О модернистичкој архитектури међуратног Београда: Урош Мартиновић, Модерна Београда, архитектура између два рата, Београд, 1972; Зоран Маневић, Појава модерне архитектуре у Србији, рукопис докторске дисертације одбрањене 1979. године на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду; Љиљана Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Београд, 2000; Ljiljana Blagojević, The Elusive Margins of Belgrade Architecture 1919–1941, The MIT Press, Cambridge. Massachusetts, London, England. 2003; О настанку и генези архитектуре модернизма у Србији: Милош Р. Перовић, Српска архитектура XX века, Београд, 2003; Вања Панић, Начела модерне у архитектури јавних објеката у Београду, период 1918–1941, докторска дисертација, Архитектонски факултет, Универзитета у Београду, Београд, 2013.

^[3] О архитектури Зграде Првог дунавског паробродарског друштва у Београду: Зоран Маневић, Непознати аутор: Зграда Дунавског паробродарског друштва, Комуникација 60. Београд, 1987, 11–12; Маре Јанакова Грујић, Београдски опус архитекте Стевана Толбара, Наслеђе VII, Београд, 2006, 151–156; Марија Дрљевић, О архитектури зграде представништва Првог дунавског паробродарског друштва у Београду, Архитектура и урбанизам бр. 20–21, Београд, 2007, 127–133; Александар Кадјевић, Експресионизам у београдској архитектури (1918–1941), Наслеђе XIII, Београд, 2012, 68.

^[4] Хичкок Џонсон, Филип Џонсон, Интеранционални стил, Београд, 2003.

^[5] Аноним, Група архитеката модерног правца, Политика, 20. децембар 1928. 6.

^[6] Александар Кадјевић, Живот и дело архитекте Драгише Брашована (1887–1965), ГГБ бр. 37. 156. Љиљана Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Београд, 2000, 28.

^[7] Љиљана Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Београд, 2000.

^[8] Вања Панић, Начела модерне у архитектури јавних објеката у Београду, период 1918–1941, 27–30.

^[9] Овај појам се односи на званичне државне институције које су се системски бавиле овим проблемом, не умањујући значај индивидуалних истраживача која су дала неизмеран допринос систематизацији и анализи модерног покрета у Београду и Србији.

^[10] На скупљању грађе, снимању објеката, регистравању дела, личности и обради материјала из тадашње штампе, као и обради и сређивању скупљеног материјала, ангажовани су сарадници Института за архитектуру и урбанизам СР Србије: арх. Милош Перовић, арх. Зоран Маневић, арх. Андрија Марић, арх. Дарко Марушић и арх. тех. Нада Мартиновић. Урош Мартиновић, Модерна Београда, архитектура између два рата, 9.

^[11] О проблему валоризације и заштите: Љиљана Благојевић, Проблеми и питања заштите архитектуре модерног покрета у Београду: Прилог новој политици заштите, Гласник ДКС, бр. 27, Београд, 2003, 48–50; Александар Кадјевић, Видови дистанцирања од појава током њиховог тумачења у архитектонскојисториографији, Наслеђе, X, Београд, 2009, 235–253; Драгана Мецанов, Валоризација архитектуре стамбених зграда из периода модерне, Наслеђе, XI, Београд, 2010, 79–99.

^[12] Овај критеријум наводи Биљана Мишић у разматрању валоризације савремене архитектуре, а свакако је примењив и за међуратни период модернизма: Биљана Мишић, О вредновању и заштити послератне архитектуре Београда, Наслеђе XI, Београд, 2010, 193–206.

^[13] Драгана Мецанов, Нав. дело, 94.

^[14] Препоруке о заштити архитектонског наслеђа XX века, који је Савет Европе донео 9. септембра 1991. године. Овим документом владама земаља чланица препоручено је да развију стратегије за идентификацију, рестаурацију и подизање свести јавности о вредновању архитектуре XX века: Council of Europe, Appendix to RecommendationNo. R (91) 13: Principles for the conservation and enhancement of the architectural heritage of the twentieth century, према: Љиљана Благојевић, Проблеми и питања заштите архитектуре модерног покрета у Београду: Прилог новој политици заштите, 41.

^[15] Главни циљеви Do.co.mo.mo. су формулисани Декларацијом из Ајндховена, која је објављена као скуп закључака са оснивачке конференције 1990. године у Ајндховену:

^[16] Указати јавности, властима, професионалцима и академској јавности која се бави грађењем средином на значај модерног покрета у архитектури.
Идентификовати и промовисати документа о делима модерног покрета у архитектури, укључујући регистре, цртеже, фотографије, архиве и друга документа.
Неговати развој одговарајућих техника и метода конзервације и дистрибуирати сазнања разним професијама укљученим у заштиту споменика културе.
Противити се деструкцији и девастацији значајних дела модерног покрета у архитектури.
Проналазити и прикупљати средства за документовање и конзервацију.
Истраживати и градити сазнања о модерном покрету у архитектури.

^[17] Do.co.mo.mo. Србија регистрован је у оквиру Друштва архитектата Београда (ДАБ), као национална радна група која окупља стручњаке, наиме архитекте, конзерваторе и историчаре уметности и архитектуре, који се баве модерним покретом у архитектури и урбанизму Србије. Као део активности ове групе формирана је посебна база документационих досијеа објеката и целина модерне архитектуре, а у оквиру досијеа систематизован је начин валоризације кроз следеће сегменте: техничка вредност, друштвена вредност, културна и естетска вредност, историјска вредност и као закључак генерална оцена.

^[18] www.docomomo-serbia.org, приступљено 15. 06. 2018.

^[19] Овај првонаграђени пројекат никада није изведен, будући да је убрзо по завршетку конкурса Београдска општина уступила Удружењу „Цвијета Зузорић“ земљиште на Малом Калемегдану. У вези с потребом да се пројекат прилагоди новом терену, као и израженим негативним мишљењем чelnика Београдске општине Косте Куманудија, који је сматрао да би такав објекат подсећао на некаку друмску механу, архитекта Којић израдио је нов план. Ксенија Ћирић, Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“, Београд, 2009, 2.

INTRODUCTION

In the period between two world wars, Serbian architecture was developing under the influences of multiple simultaneous styles: late secession, Serbian-Byzantine style, folklorism, Art Deco, academism and modernism. In spite of a rich variety of style trends, academism served as the state's official style of construction and maintained a leading role throughout the 1930s. However, with the emergence of modernism late in this decade, the architecture in Serbia experiences radical changes. The modernism movement was expanding fast, both in terms of the number of engaging representatives and the amount and quality of works designed in this style. It introduced novelties in terms of form, shapes, spatial concept, materials, decoration, construction. It took over the primacy in residential and public architecture, giving spotlight to architectural concepts and ideas promoted by the movement's leading protagonists – Milan Zloković, Branislav Kojić, Dušan Babić, Jan Dubovy, Nikola Dobrović, Dragiša Brašovan and others. A little over eight decades since its most exemplary works were designed, bearing important structural and stylistic changes, they are being recognized as an indispensable element of the national construction heritage – some of the most prominent works include the University Children's Clinic, the State Printing Facility, the Astronomical Observatory in Zvezdara, the Villa of Stevka Miličević, Villa of Dušan Babić, Villa Reich, Lazić and Mitrović family Villa, Art Pavilion “Cvijeta Zuzorić”, the building of Beočin Cement Factory Pension Fund and many others. A large number of constructed buildings testify to the fact that Belgrade's modernism kept pace with the main artistic trends employed in major European centers on one hand, while introducing its own unique and authentic examples, on the other. The exhibition “Modernism in Belgrade - the Capital's Architectural Heritage”, developed in the year of European cultural heritage, acts as the central part of the City of Belgrade's Cultural Heritage Preservation Institute program within the manifestation European Heritage Days 2018. The exhibition concept is designed to represent the significant achievements of Belgrade's interwar modernism, while all of the selected exhibits are designated as cultural property or property with protected heritage status, in line with the Law on Cultural Property. The selection of exhibits was guided by the goal of familiarizing the broader public with the modernism movement in Belgrade, whose work has been recognized as permanent and valuable cultural heritage. The exhibition aims to present the richness of its varieties, the context influencing their significance, the best practice examples and challenges in protecting immovable cultural heritage in the modern times. The selection of visual material and rich documentary materials stemming from multiple sources will also drive the public attention to inter-institutional cooperation, cooperation with the heirs and copyright holders, foundations, the civil sector, private collectors. An important segment of this exhibition, laying out the locations and context around the modernism buildings in the city, is the map “Belgrade's modern architecture” designed by the Cultural center “Parobrod”.

Saša Mihajlov

MODERNISM IN BELGRADE 1918-1941

Following the end of World War I, Belgrade became the capital of the new Kingdom, encompassing a much larger territory than prior to 1918, which led to major expansion of the administrative apparatus and migrations between the two wars. The newly emerging circumstances led to a rapid demographic development of Belgrade, which had to be accompanied with adequate urbanization and the expansion of construction fund. The emergence of modern architecture in Serbia is chronologically tied to the interwar period, as a somewhat delayed response to European modernism. The whole process of this movement's establishment represented a departure from the previous architectural practice, and in this sense, it can be considered avant-garde for a traditional and conservative environment such as Serbia, though the examples with fully implemented radical treatment of form and function were scarce. In this regard, it is important noting the views of architect Branislav Kojić, who led the most persistent battle in the interwar period to accomplish integral understanding of modernist architecture's aesthetics.¹ He promoted the spirit of European modernism, aimed at distancing the modern architecture from decorative elements, mostly by writing for the press in *Srpski književni glasnik*, *Politika*, *Vreme*, defining architecture as a form that must follow the essence, while designating: *everything outside the central form as excessive, wrong, fake*. The genesis of modernist movement in Belgrade's architecture was conditioned by a series of events and processes which preceded the formal act of establishing the Group of Modern Style Architects, on 12 November 1928. These influences can be observed on multiple levels.² The first significant event was the relocation of the desk office of *Zenit* magazine to Belgrade in late 1923, as an act of spreading new radical intellectual ideas and the promotion of visual arts' avant-garde program. The *Zenitists* promoted their work primarily within the magazine, as well as by organizing lectures, exhibitions. The magazine presents, for the first time in our region, the most significant avant-garde architectural achievements of Tatlin, Loos, Mendelson, Theo Van Doesburg and Cornelijus van Eijstern, as well as articles accompanying art works by Le Corbusier and Melnikov. A new encounter of the local public with modern architectural tendencies occurred in January 1925, when Manes Association of Fine Arts from Prague organized an exhibition with more than three hundred exhibits. The show displayed paintings, sculptures, graphics and architectural works of the group's five leading architects: Jozef Gočár, Pavel Janák, Josef Kalous, Ladislav Machon and Otakar Novotný. According to the exhibition's catalogue, it also presented some of the masterpieces of Czech cubism. The opening of the exhibition *L Exposition Internationales des Arts Décoratifs et Industrielles Modernes* in Paris in 1925, and an organized visit by an architects' club within Belgrade department of the Association of Yugoslav Engineers and Architects, was a new opportunity for the local authors to learn more about modern achievements. Even though the majority of pavilions were built following the *Art Déco* style, the ones that particularly stood out with their purist treatment were the Soviet pavilion designed by Melnikov and the *L Esprit Nouveau* designed by Le Corbusier. In the period between 1925 and 1927, the modernist movement in Belgrade was being slowly crystalized into a more distinctive and coherent architectural expression. During this period, Branislav Kojić worked on the design of Surgical Urology Clinic in Belgrade, the first project in Serbia designed in line with the new stylistic concept. In 1927, the Czech architect Jan Dubovy arrived at Belgrade, and in the same year Milan Zloković submitted a design for his home in the borough of Kotež – Neimar. For Belgrade of the time, it was a radical modernist concept, with its artistic expression based on a dynamic massing, combined with a reduced purist treatment of the facades, a flat roof, and the only decorative accent – the implied relief representations in the upper floor level. Not being bounded by demands of investors or the conservative views of his environment, in developing the design for his own home, Zloković had achieved a manifest of his own auteur Credo and the Credo of Belgrade modernism. The first modernist building constructed in Belgrade was the representative office of the First Danube Steamboat Company (*der 1. Donau Dampfschiffahrts – Gesellschaft*, short DDSG)³, built in the period between 1924 and 1926 at the corner of Kapetan Mišina and Gospodar Jevremova streets. For the purpose of constructing the DDSG's residential-commercial building, a design by architect Alexander Popp was received from Vienna in November 1923, and the local construction company owned by the engineer Stevan Tobolar adapted the design for construction, retaining the main architectural concept of the original design, the massing and stylistic expression. Popp's work represents an illustrious example of modernistic expressionism, reflecting the influences of architectural aesthetics and spirit of the collective-residential *Gemeindebau*, the architecture of 1919-1934 Vienna. Nevertheless, this outstanding piece remained outside the formal frames of Belgrade's modernism, and did not serve as a model which could influence the local environment. The year of 1928 was the key period for the development of architectural modernism both in Europe and in Serbia. The year was marked by the finalization of the Milan Zloković's house and the Gošić family house based on a project by Czech architect Jan Dubovy. In April 1928, Belgrade hosted an exhibition of Czechoslovakian architecture, as a representative display of the creative thought in Czechoslovakia of the first quarter of 20th century. Though the displayed exhibits belonged to various styles, it was the first time the works by functionalists were placed on display. Four years later, within an exhibition in New York's Museum of Modern, one of the participants of Belgrade exhibitions, Ludvik Kysela with his design of the Bata department store in Prague, was ranked among the representatives of international-style architects, alongside the works of Le Corbusier, Mies van der Rohe, Alvar Aalto, Walter Gropius etc.⁴ An important event on the European and global level was the establishment of International Congress of Modern Architecture – CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne) in June 1928, and the Declaration of the first CIAM's Congress. The group was established as an ideologically homogeneous group, with the aim of changing the existing architectural practice. According to CIAM, the modern architecture was superior to the traditional in terms of technical and economic aspects, the hygiene and aesthetics. Guided by the same ideas, the Group of Modern Style Architects was established in Belgrade as well, on 12 November 1928. Its founders were Milan Zloković, Branislav Kojić, Jan Dubovy and Dušan Babić. According to an article from *Politika* daily magazine of 20 December,⁵ the Group was established with the aim to advocate the principles of modern architecture by designing and implementing projects and making public appearances. At its peak, the group included eighteen members. The founders were joined by Petar and Branko Krstić, Momčilo Belobrk, while the accession of Dragiša Brašovan was, at the time, considered a major victory of modernism.

A significant segment of public activities aimed at promoting the group’s ideas were the exhibitions: the First Salon of Architecture in 1929, the First Yugoslav Salon of Contemporary Architecture in 1931 and the Second Yugoslav Salon of Contemporary Architecture in 1933. The winning of Nikola Dobrović’s design in the international competition for the design of Terazije plateau in 1930 marked the modernists’ first major success on the local scene. However, as viewed by Zloković: *the environment’s conservative mentality ... prevents and obstructs the upswing of those seeking to find new paths in architecture*. This conflict or compromise between the expressed principles of the Group of Modern Style Architects and the views and needs of the environment is what shaped the development of interwar modernism in Belgrade. Though essentially based upon a platform defined by CIAM, it was never manifested as avant-garde in our environment, nor standing representative of the leftist ideologies, unlike its European counterparts. Hence, the modernism protagonists in Serbia did not see the movement as an ideological break with the past – it was rather incorporated into the existing order as a specific architectural stylistic expression and an instrument for modernizing the life and society. Hence, it is no wonder that some of the Group’s founders retained the architectural designs in historical styles. The architectural modernism of Belgrade was for the first time „officially displayed“ at the world expo in Barcelona in 1929, when Dragiša Brašovan designed the Yugoslav pavilion in modernist style, with elements of expressionism.⁶ Ranking high in the competition for the best pavilion, the success of Brašovan was vastly covered in the press. Due to his previous achievements, Brašovan was further entrusted with designing the pavilions for the international expo in Milan in 1931. Both projects had a significant role in the embracing of modern architecture in Belgrade. The exhibition of German painting art, opened in April 1931 in the Art pavilion Cvijeta Zuzorić also provided a significant incentive for the development and popularization of the modernist movement in Serbia, even though it was not met with enthusiasm by all representatives of the expert public. The exhibition presented the works by Otto Bartning, Peter Behrens, Walter Gropius, Erich Mendelsohn, Mies van der Rohe, Bruno Paul, Hans Poelzig, Hans Scharoun, Fritz Schumacher, Bruno and Max Taut, Heinrich Tessenow, Martin Vagner and others, while Max Taut also delivered a lecture on the basic principles of modern architecture. The Group’s views were best represented by the buildings designed in modernist style. In terms of their artistic style, they were mostly influenced by the international style, *Art Dèco*, Czech cubism, expressionism, national style, often also incorporating certain elements of academic architecture. Attempts to implement the two basic elements of modern architecture – the relationship between the shell and the function, would often end up with investors rejecting the projects, so there was a large number of interwar buildings masking a conventional layout of rooms behind modern architectural concepts on the facades. Modern architecture became more broadly accepted after 1931, reaching full affirmation in Belgrade architecture.⁷ The most remarkable modernist works were designed in the period from 1931 to the beginning of World War II. Along with the listed influences, the social and economic trends of the time were highly significant for numerous modernist achievements, both in public architecture and the mass construction of residential buildings.⁸ Along with the founders of the Group of Modern Style Architects: Milan Zloković, Branislav Kojić, Jan Dubovy and Dušan Babić, as well as the Group’s associated members: Petar and Branko Krstić, Momčilo Belobrk and Dragiša Brašovan, the most distinguished names of Belgrade modernism were Nikola Dobrović, Branislav Marinković, Miladin Prljević i dr. Even though the core of the modernist movement in Serbia referred to the local authors, mostly educated abroad, it is important to note the names of other designers who left a significant trace in Belgrade architecture, though not imposing any deeper or long-lasting influence on the internal dynamics of Belgrade modernism. In 1931 an architect from Zagreb, Hugo Erlih, constructed the building of the Yugoslav Associated Bank in Kralja Petra street, as well as a residential building in Simina street, while the monumental work by a Slovenian architect Jože Plečnik, the Church of Saint Anthony of Padua, built between 1929 and 1932, was an exception in the established architectural practice of Belgrade. The Journalists’ Association of Serbia built in 1934 by the design of the architect Ernest Weissman is a highly modern, entirely non-ornamental building with a cubic basis, being one of the remarkable modern-style buildings in Belgrade. A particularly notable example and a representative piece of *Art Dèco* style is the building of French embassy in Pariska street, the work of French architect Roger-Henri Expert.

EVALUATION AND PROTECTION OF BELGRADE MODERNIST ARCHITECTURE

With regards to the concept in selecting the exhibits acting as the focus of this exhibition, it is essential to point out the process of documentation, evaluation and valorization of modernist buildings in Belgrade, and indicate the evaluation system applied in the work of Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, as well as a brief history of institutional⁹ study of modernism in Belgrade. Modernist architecture represents an important segment of the construction heritage in Belgrade, both in terms of its stylistic values and as a material testimony of the historical, social and cultural trends and events in Europe and Serbia. Though it can be observed as an individual phenomenon, outside of European tendencies and influences, the specificity of local architectural expression is what makes this part of Belgrade’s construction fund highly significant for the study of interwar architecture and urban planning. As noted before, primarily due to the efforts and dedication of the Group of Modern Style Architects, this stylistic expression was accepted by the local public, co-existing parallel with the traditional historical styles. However, a more detailed, institutional, expert and scientific systemic analysis of modernism required a certain historical distance. Along with significant testimonies of the interwar modernism representatives, the Institute of Architecture and Urban Planning of Serbia initiated systemic collection and recording of documentation on Serbian architecture between the two world wars, in late 1960s and early 1970s.¹⁰ The same task was undertaken by the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade. The initial input required systemic examination and gathering of the necessary study materials, which implied collecting of authentic, historical technical documents, recording of buildings’ current conditions, collecting excerpts from the media and relevant expert and scientific literature. Based on the collected documentary material and the established valorization criteria, the architectural works could be neutrally evaluated, thus performing the process of determining architectural works and segments as cultural goods in a legally prescribed manner.¹¹

The primary criteria used in evaluating the architectural heritage of Belgrade’s modernist architecture referred to the following segments:

- author’s achievement (the work of a prominent individual, an exemplary achievement in the author’s portfolio or a work illustrating the author’s opus, a work that significantly influenced other authors)
- architectural value (the building’s characteristics, in most cases the value of façade design, its aesthetics and the buildings volume, specific stylistic features. Regardless of whether a building was designed by a prominent author, the primary input for this evaluation factor is whether the building demonstrated exemplary stylistic expression or recognizable aesthetic norms)
- urbanistic value (a building’s alignment with the overall urban context, as a dominant piece of a micro-environment or an exceptional urban landmark, or symbolizing successful interpolation into the existing urban structure)
- cultural-historical value (a building’s relevance for important events, personalities or institutions of particular importance for the history of state and nation)

The specific traits of modern architecture also impose a need for further differentiation of the evaluation criteria, focusing on the following characteristics that may serve as secondary factors in the valorization process:

- material value (technical uniqueness, physical testimony of the use of innovative constructions or materials)¹²
- comprehensive and/or partial application of modernist principles (referring to the use of authentic modernist postulates, in valorizing the buildings with a characteristic relationship between the form and the function – i.e. the buildings where the facades and the spatial organization consistently follow the modernist principles)¹³

Additional criteria may relate to the aesthetic values of painting and artistic segments that can play an important role, such as the use of decorative architectural sculpture (full sculptures or relief), particularly in cases of works designed by prominent sculptors or exemplary pieces reaching high ranges of applied art. Evaluation may also consider additional factors, such as the buildings’ practical use, decoration, quality of artisan works, solution to functional requirements, spatial relations, application of new materials, engineering techniques etc. The referenced criteria and the principles of evaluating the modernism architectural heritage act as the most significant step in their preservation and in deciding on which buildings demonstrate the values of a monument, thus deserving the status of cultural property or property under prior protection, being an initial step in determining cultural property. As part of the affirmative approach, it is important to note that the European strategies and documents, related to architectural heritage preservation, indicate the two main goals within the newly proclaimed preservation policies – the need for establishing a comprehensive record of buildings and the need for raising public awareness on the values of modernist movement in architecture. In this regard, particular significance is seen in the work of international organizations such as the Council of Europe¹⁴ and the International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement (Do.co.mo. mo.).¹⁵ Based on the listed cultural property evaluation criteria, the Cultural Heritage Preservation Institute has so far, throughout more than four decades, determined more than forty modernist-style buildings. Analyzing the evaluation of buildings aimed at designating them as cultural goods, as well as the position of contemporary expert public towards modernist architecture and acceptance of modernist ideas in the interwar period, we may observe two comparative examples: the Art Pavilion “Cvijeta Zuzorić” and the Veterans’ Club. In the context of legal protection of modernist-style immovable cultural property, the Art Pavilion “Cvijeta Zuzorić” was the first edifice whose values have been institutionally recognized, being designated as cultural property in 1973. The building was seen as an exemplary work in the portfolio of architect Branislav Kojić and in terms of its distinguished function. The Veterans’ Club building was designated as cultural property in 1984, being evaluated as representative piece of romanticist architecture, a remarkable work in the author’s opus and a building holding a significant function. The valorization of the Veterans’ Club, at the time, did not emphasize the application of modernist stylistic concepts nor the context of their acceptance within the architectural practice of the 1920s. The fact that Kojić’s design with modernist, minimalistic and purified facades was dismissed even though it won the first place in the competition¹⁶, with the author delivering a new project in 1927 applying elements of classicist architecture, indicate the prevailing conservative views in the 1920s. On the other hand, the competition work by Piperski and Jovanović for the Veterans’ Club building was conceived in the spirit of academism, as a monumental palace with a prominent cornice and a colonnade of pilasters. The final, adapted project made in 1929 by the same authors, upon the instructions of the Commission, introduced major changes in the design of Veterans’ Club building, with rich, eclectic plaster decoration being replaced by modernist, minimalistic decoration of facade surfaces. The time distance of two years (between 1927 and 1929) indicates gradual turning of the domestic, primarily expert public, towards accepting the fresh modernist concepts. On the other hand, the compared valorization processes of cultural property facilities indicate the need for a systemic approach in studying architecture, continuous update of the knowledge database, as well as a need for re-valorization of these buildings. Therefore, identifying and

presenting the new findings and research on architectural heritage represent a significant, and at times even a crucial step in preserving the heritage from all historical layers for the future generations. The comparative view is presented solely as an illustrative example reflecting the views of the contemporary, their position and change of attitude in the process of embracing new tendencies, while also indicating the need for a time distance in evaluating architecture and defining the evaluation criteria. The ultimate goal in contemplating the systemization and evaluation of modernist architecture is the practical defining of concrete conservation principles to be applied in preserving the modernist buildings. In this regard, one must note that determining buildings as cultural property implies adequate general conservation measures prescribed based on their value. Finally, it is important to highlight the conceptual aspect of the exhibition “Modernism in Belgrade - the Capital` s Architectural Heritage”, based on the selection of exhibits enjoying the protection status in line with the Law on Cultural Property. In this regard, the essential factor in selecting the exhibits was the value of cultural property buildings, particularly highlighted as part of the Decision on declaration, as well as the valorization of property under prior protection. All presented pieces are outstanding or representative examples of the style, prate process from the initial genesis of interwar modernism to its culmination and finally, its mature phase, while presenting the pluralism of authors’ expressions. The displayed exhibits reflect the current status and overview, and it is important to note that the process recording, researching and evaluating the modernist architecture represents an ongoing process, which should contribute to a growing number of edifices being declared as cultural property. On the other hand, an equally important aim is to present and familiarize the expert and general public with the architectural achievements by the Modern Movement in Belgrade, representing an integral part of our cultural heritage. Raising public awareness is one of the most significant segments in preserving the architectural heritage, and we look upon this exhibition as an important step in the affirmation of interwar modernism in Belgrade.

Aleksandar Božović

¹Ljiljana Blagojević, *Moderna kuća u Beogradu (1920-1941)*, Belgrade 2000. 15, 16.

²On modernistic architecture in interwar Belgrade: Uroš Martinović, *Moderna Beograda, arhitektura između dva rata*, Belgrade 1972; Zoran Manević, *Pojava moderne arhitekture u Srbiji*, a manuscript of PhD thesis defended in 1979 at the Art History Department of the Faculty of Philosophy in Belgrade; Ljiljana Blagojević, *Moderna kuća u Beogradu (1920-1941)*, Belgrade 2000; Ljiljana Blagojević, *The Elusive Margins of Belgrade Architecture 1919 – 1941*, The MIT Press, Cambridge. Massachusetts, London, England. 2003; On the emergence and genesis of modernistic architecture in Serbia: Miloš R. Perović, *Srpska arhitektura XX veka*, Belgrade 2003; Vanja Panić, *Načela moderne u arhitekturi javnih objekata u Beogradu, period 1918 – 1941*, PhD thesis, Faculty of Architecture, University in Belgrade, Belgrade 2013.

³On the architecture of the First Danube Steamboat Association building in Belgrade: Zoran Manević, *Nepoznati autor: Zgrada Dunavskog parobrodarskog društva*, Komunikacija 60. Beograd 1987. 11-12; Mare Janakova Grujić, *Beogradski opus arhitekta Stevana Tolbara*, Nasleđe VII, Beograd 2006. 151-156; Marija Drljević, *O arhitekturi zgrade predstavništva Prvog Dunavskog parobrodarskog društva u Beogradu*, Arhitektura i urbanizam 20-21, Beograd 2007. 127-133; Aleksandar Kadijević, *Ekspresionizam u beogradskoj arhitekturi (1918–1941)*, Nasleđe XIII, Beograd 2012. 68.

⁴Hitchcock Johnson, Philip Johnsons, *Internacionalni stil*. Beograd 2003.

⁵Anonim, *Grupa arhitekata modernog pravca*, Politika, 20 December 1928. 6.

⁶Aleksandar Kadijević, *Život i dela arhitekta Dragiše Brašovana (1887-1965)*, GGB br. 37. 156. Ljiljana Blagojević, *Moderna kuća u Beogradu (1920-1941)*, Beograd 2000. 28.

⁷Ljiljana Blagojević, *Moderna kuća u Beogradu (1920-1941)*, Beograd 2000.

⁸Vanja Panić, *Načela moderne u arhitekturi javnih objekata u Beogradu, period 1918 – 1941*. 27-30.

⁹This term refers to official state institutions systemically dealing with this issue, while not undermining the significance of individual researchers, providing immense contribution to overall systematization and analysis of the modernist movement in Belgrade and Serbia.

¹⁰Associates of the Architecture and Urbanism Institute of Serbia, arch. Miloš Perović, arch. Zoran Manević, arch. Andrija Marić, arch. Darko Marušić and arch. tech. Nada Martinović, were engaged in collecting relevant materials, recording the buildings’ condition, registering the works, authors and analysis of materials from the old press, as well editing and arranging the collected material. Uroš Martinović, *Moderna Beograda, arhitektura između dva rata*, 9.

¹¹On valorization and protection issues: Ljiljana Blagojević, *Problemi i pitanja zaštite arhitekture modernog pokreta u Beogradu: Prilog novoj politici zaštite*, Glasnik DKC, br. 27, Beograd, 2003, 48–50; Aleksandar Kadijević, *Vidovi distanciranja od pojava tokom njihovog tumačenja u arhitektonskoj istoriografiji*, Nasleđe, X, Beograd, 2009, 235–253; Dragana Mecanov, *Valorizacija arhitekture stambenih zgrada iz perioda moderne*, Nasleđe, XI, Beograd, 2010, 79-99.

¹²This criterion is indicated by Biljana Mišić in considering the valorization of modern architecture, while it is also applicable to the interwar modernism period: Biljana Mišić, *O vrednovanju i zaštiti posleratne arhitekture Beograda*, Nasleđe XI, Beograd, 2010. 193-206.

¹³Dragana Mecanov, *Nav. delo*, 94.

¹⁴Recommendations on the protection of the 20th century architectural heritage, adopted by the Council of Europe on 9 September 1991. The document indicates a recommendation to member countries’ governments to develop strategies for identification, restoration and raising public awareness on the values of 20th century architecture: Council of Europe, *Appendix to Recommendation No. R (91) 13: Principles for the conservation and enhancement of the architectural heritage of the twentieth century*, according to: Ljiljana Blagojević, *Problemi i pitanja zaštite arhitekture modernog pokreta u Beogradu: Prilog novoj politici zaštite*, 41.

¹⁵The main goals of Do.co.mo.mo. are formulated within the Eindhoven Statement, published as a set of conclusions from the founding conference held in 1990 in Eindhoven:

- Bring the significance of the Modern Movement to the attention of the public, the authorities, the professions and the educational community concerned with the built environment.
- Identify and promote the recording of the works of the Modern Movement which will include a register, drawings, photographs, archives and other documents
- Foster the development of appropriate techniques and methods of conservation and disseminate knowledge of these throughout the professions.
- Oppose destruction and disfigurement of significant works.
- Identify and attract funding for documentation and conservation.
- Explore and develop knowledge of the Modern Movement

Do.co.mo.mo. Serbia has been registered within the Association of Architects Belgrade (DAB), as the national Chapter bringing together experts – architects, conservationists, art and architecture historians, studying the Modern Movement in architecture and urban planning. The Chapter has established a comprehensive database of documentary files on the modernist-architecture buildings and spatial areas, following a systemized valorization, based on the following segments: technical value, social value, cultural and aesthetic value, historical value, and an overall mark as a conclusion. www.docomomo-serbia.org, accessed on 15/06/2018.

¹⁶This winning project was never implemented, given that, following the competition, the Association “Cvijeta Zuzorić” received new land in Little Kalemegdan, assigned by Belgrade Municipality. To enable adaption of the design to the new terrain and location, and the negative opinion expressed by the Mayor of Belgrade municipality Kosta Kumanudija who thought the building would resemble a roadside inn, architect Kojić developed a new design, Ksenija Čirić, *Umetnički paviljon “Cvijeta Zuzorić”*, Beograd 2009. 2.

АРХИТЕКТОНСКА БАШТИНА ПРЕСТОНИЦЕ

**МОДЕРНА
БЕОГРАДА**

ЗГРАДА ПРЕДСТАВНИШТВА ПРВОГ ДУНАВСКОГ ПАРОБРОДАРСКОГ ДРУШТВА

1924-1926

Господар Јевремова 33, Капетан Мишина 6а

Зграда представништва Првог дунавског паробродарског друштва (DDSG-a) у Београду је подигнута у периоду између 1924. и 1926. године на углу улица Капетан Мишине и Господар Јевремове. За потребе изградње стамбено-пословног објекта DDSG-a су још новембра 1923. године стигли идејни пројекти архитекте Александра Попа (Alexander Popp) из Беча, где је и било седиште компаније. С обзиром на то да је пројекат требало разрадити у складу са потребама представништва, овај посао је преузело локално грађевинско предузеће инж. Стевана Тоболара, које је уједно било и извођач радова. Зграду карактерише наглашени вертикални динамизам угаоне партије, од кога се бочно развијају два крила. Снажно наглашена и структурно разуђена угаона партије зграде компонована је тако да представља његову доминанту, а у време настанка представљао је и маркантан урбани репер ширег подручја. Овај део изведен од масивних кубуса у четири етажe са поткровљем, за један спрат надмашује бочна крила и својом динамиком распореда маса наглашава вертикализам и монументалност зграде. На левом унутрашњем лицу угаоне партије налази се велики часовник. У централном делу фриза изнад портала је смештено сидро као симбол компаније и натпис године: 1925. У бочним деловима фриза су ћирилични и латинични натпис: Прво дунавско паробродарско друштво. Бочна крила зграде која се простиру дуж улица Господар Јевремове и Капетан Мишине су једноставније решена. Овде нема акцентовања вертикализма, већ је наглашена просторна динамика са ритмованим низовима троугаоних еркера у зони првог и другог спрата. На ужој фасади ка улици Господар Јевремовој је изведен пар вертикалних еркера, док су на фронту ка Капетан Мишиној улици реализована четири. Пројекат за зграду Првог дунавског паробродарског друштва, припада раном, формативном периоду, архитекте Александра Попа и уједно представља прво његово значајно и репрезентативно архитектонско остварење. Такође је први репрезентативан пример модернистичког експресионизма у Београду, као и веродостојно материјално сведочанство које рефлектује утицаје архитектонске естетике и духа, бечке архитектуре социјалног становања (Gemeindebau) из периода 1919–1934. године, пре свега употребом појединих архитектонских елемената у конципирању фасадних површина објекта и функционалном организацијом стамбених јединица. Фокус грађевине, угаони део са главним улазом, уједно на најбољи начин репрезентује архитектонске идеје и естетику аутора. Порекло оваквог већ разрађеног архитектонског вокабулара лежи пре свега у снажном утицају Петера Беренса, изузетно значајне личности покрета Werkbund у времену пре Првог светског рата. У време завршетка радова 1926. године, зграда Првог дунавског паробродарског друштва стоји ван контекста архитектонске традиције и својом појавом уноси потпуну новину у дотадашњу праксу београдске архитектуре. Ипак, овакав „куриозитет“ остаје ван формативних токова београдске модерне и неће послужити као модел или узор на основу којег је извршен утицај у локалној средини, већ фигурира првенствено као материјално сведочанство европских, односно у овом конкретном случају бечких архитектонских токова. Попово дело представља први и уједно репрезентативан пример модернистичког експресионизма у Београду. Објекат ужива статус претходне заштите, у поступку утврђивања за културно добро.

Александар Божовић

Литература

Александар Кадјевић, Експресионизам у београдској архитектури (1918–1941), Наслеђе XIII, Београд, 2012, 59–78.
Марија Дрљевић, О архитектури зграде представништва Првог дунавског паробродарског друштва у Београду, Архитектура и урбанизам бр. 20–21, Београд 2007, 127–133.
Марија Јанковић Грујић, Београдски опус архитекте Стевана Толбара, Наслеђе VII, Београд, 2006, 151–156.
Зоран Маневић, Непознати аутор: Зграда дунавског паробродарског друштва, Комуникација 60, Београд, 1987, 11–12.

THE BUILDING OF THE FIRST DANUBE STEAMBOAT COMPANY OFFICE

1924-1926

33 Gospodar Jevremova street, 6a Kapetan Mišina street

The building of the First Danube Steamboat Company office (DDSG) in Belgrade was built between 1924 and 1926 on the corner of Kapetan Mišina and Gospodar Jevremova streets. For the purpose constructing a residential-commercial building, the initial designs arrived in November 1923, made by architect Alexander Popp, based in Vienna – the location of the company headquarters. Since the project required further elaboration in line with the needs of the representative office, the task was assigned to a local construction company, led by engineer Stevan Tobolar, which was also the main contractor. The building is characterized by a highlighted vertical dynamism of the corner segment, with two side wings extending laterally. The strongly pronounced and dispersed corner section of the building was designed to represent its dominant feature, while also being an outstanding urban landmark with the broader area. This part comprised massive cubes, extending over four storeys with an attic, being one floor higher than the side wings. Its dynamic massing accentuates the building's vertical orientation and its monumentality. A large clock is positioned on the left inner face of the corner segment, while the central part of the frieze, above the portal, depicts an anchor as the company symbol, with the inscription of the year: 1925. The lateral parts of the frieze indicate the Cyrillic and Latin inscriptions: The First Danube Steamboat Company. The building's side wings extending along the Gospodar Jevremova and Kapetan Mišina streets are designed in a more simplistic style. This segment does not accentuate the vertical lines, but rather the spatial dynamics with rhythmic sequences of triangular bay windows, on the first and second floor. The narrow facade facing Gospodar Jevremova street comprises a pair of vertical bay windows, with another four positioned on the front overlooking Kapetan Mišina street. The design for the First Danube Steamboat Company building classifies within the early, formative period of the work of Alexander Popp, and also represents his first significant and representative architectural achievement. It is also the first representative example of modernist expressionism in Belgrade, as well as a credible material testimony reflecting the influence of architectural aesthetics and spirit of the Viennese social residential architecture (Gemeindebau) from the 1919-1934 period, particularly the use of certain architectural elements in designing the facade surfaces and the functional organization of residential units. The building's main accent, the corner segment with the main entrance, is the best reflection of the author's architectural ideas and aesthetics. Such an elaborate architectural vocabulary has its roots, above all, in the strong influence of Peter Berens, one of the most prominent figures of the Werkbund movement from the period before World War I. At the time when the construction was completed, in 1926, the building of the First Danube Steamboat Company stood distinctive from the overall architectural tradition, representing a significant novelty in the previously known practices of Belgrade architecture. However, the extraordinary building remains beyond the formative flows of Belgrade modernism, and would not serve as a model influencing the local community. Nevertheless, it is significant as a material testimony of the European, specifically, Viennese architectural trends. Overall, Popp's work represents the first and a representative example of modernist expressionism in Belgrade. The building of the First Danube Steamboat Company office enjoys the status of property under prior protection in the process of being designated as cultural property - a cultural monument.

Aleksandar Božović

References

Aleksandar Kadijević, Ekspresionizam u beogradskoj arhitekturi (1918–1941), Nasleđe XIII, Beograd 2012. 59-78.
Marija Drljević, O arhitekturi zgrade predstavništva Prvog Dunavskog parobrodarskog društva u Beogradu, Arhitektura i urbanizam br. 20-21, Beograd 2007. 127-133.
Marija Janković Grujić, Beogradski opus arhitekta Stevana Tolbara, Nasleđe VII, Beograd 2006. 151-156.
Zoran Manević, Nepoznati autor: Zgrada Dunavskog parobrodarskog društva, Komunikacija 60. Beograd 1987. 11-12.

КУЋА БРАНИСЛАВА КОЈИЋА

1926

Задарска 6

Кућа београдског архитекта и академика Бранислава Којића, једног од оснивача Групе архитеката модерног правца у Србији, саграђена је на Косанчићевом венцу 1926. године. На примеру сопствене куће показао је више слободе у компоновању – што се огледа у примени модернистичких мотива попут разбијања симетрије у распореду отвора, бочног главног улаза и округлог прозора на првом спрату, уобичајеног декоративног мотива београдских модерниста, али и фолклоризма попут два полукружна еркера првог спрата и истуреног крова који прати заобљеност форми. Валовитост фасадног зида и пластична мекоћа је специфичан мотив који овај објекат сврстава у прве примере експресионизма у стамбеној архитектури Београда. Унутрашње решење представља уобичајени пример београдског стана у међуратном периоду: дводелна основа са јасно издвојеним просторијама за боравак окренутим ка улици и групом помоћних просторија ка дворишту. Ентеријер је пројектовала супруга Даница Којић. Пројекат куће представља резултат истраживачког рада архитекте на пољу модерног правца и повезивања са препознатљивим мотивима из традиционалног градитељства због чега се издваја из читавог његовог опуса, али и опуса међуратне архитектуре Београда. Објекат је утврђен за споменик културе 1976. године.

Ивана Весковић

Литература

С. Тошева, Бранислав Којић, Српски архитекти новијег доба, Београд, 1998.
Досије споменика културе, Кућа Бранислава Којића, Завод за заштиту споменика културе града Београда
А. Кадјевић, Експресионизам у београдској архитектури (1918–1941), Часопис Наслеђе XIII, Београд, 2012.

THE HOUSE OF BRANISLAV KOJIĆ

1926

6 Zadarska street

The house of Belgrade architect and academician Branislav Kojić, one of the founders of the Group of Modern Style Architects in Serbia, was built in Kosančićev venac in 1926. Designing his own house, he had more liberty in structuring the composition. This was reflected in the author's application of modernistic motifs such as the broken symmetry in the arrangement of openings, the main entrance positioned on the side, and a round window on the first floor with common decoration used by Belgrade modernists, as well as folklorism elements, such as the two semi-circular bay windows on the first floor and a projected roof, consistent to the building's curved shapes. The undulating façade walls and sculptural softness are the specific motifs classifying the building as one of the first examples of expressionism in Belgrade's residential architecture. The interior design illustrates a common example of a Belgrade apartment in the interwar period: a two-department base plan, with a clear distinction of the living areas, overlooking the street, and the auxiliary rooms placed towards the backyard. The interior was designed by the author's wife, Danica Kojić. The house design was developed as a result of the architect's research of modernist style and its blending with recognizable motifs of vernacular architecture, which makes it an outstanding piece in the author's oeuvre, as well as the overall opus of Belgrade's interwar architecture. The house of Branislav Kojić was designated as cultural monument in 1976.

Ivana Vesković

References

S. Toševa, Branislav Kojić, Srpski arhitekti novijeg doba, Beograd 1998.
File of the cultural monument – Branislav Kojić's house, Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
A. Kadijević, Ekspresionizam u beogradskoj arhitekturi (1918–1941), Nasleđe XIII, Beograd 2012.

ЕВАНГЕЛИЧКА ЦРКВА У ЗЕМУНУ

1926–1930

Тошин бунар 2

Евангеличка црква у Земуну је подигнута у периоду 1926–1930. године на углу улица Прилаз и Тошиног бунара. Цркву одликује кружна основа која асоцира на облик тролиста – ротонда са наглашеном апсидом и два бочна крила симетрично постављена у односу на централни улаз. Изнад тросливних кровова који покривају скраћену припрату и бочна крила, диже се тамбур већих димензија. Над кубетом је лантерна на коју је постављен крст као симбол Христовог страдања. Грађевина поседује сведен број симетрично постављених отвора на фасади. Ово компактно, затворено архитектонско решење које вероватно припада школи архитеката Хуга Ерлиха и Виктора Ковачића, поседује урбанистичку вредност оличену у успешном односу грађевине према положају раскршћа, наомак прилаза старом језгру Земуна. Црква представља оригинално и ретко архитектонско остварење у данашњем Београду, обликовано у доследно спроведеном модернистичком концепту. Несумњива је њена културно-историјска и документарна вредност, као сведочанства постојања и живљења једне хришћанске конфесионалне заједнице у периоду између два светска рата у Земуну. Евангеличка црква је проглашена спомеником културе 2005. године.

Александра Дабижић

Литература

Досије споменика културе Евангеличке цркве, документација ЗЗСКГБ

EVANGELICAL CHURCH AT ZEMUN

1926–1930

2 Tošin bunar

The Evangelical Church in Zemun was constructed in the period between 1926 and 1930, on the corner of Prilaz and Tošin bunar streets. The church is characterized by a circular ground floor, resembling a shape of a trefoil – a rotunda with a prominent apse and two side wings, symmetrically placed in relation to the central entrance. A large dome drum rises above the hip rooves covering the narrow narthex and the side wings. The lantern mounted on top of the dome is crowned by a cross symbolizing Christ's passion. The façade includes a moderate number of symmetrically placed openings. Such compact, closed architectural design, probably the school of architects Hugo Erlich and Viktor Kovačić, shows exquisite urbanistic value, reflected in the building's successful positioning towards the crossroad, within close range to the old core of Zemun. The church is an original and rare architectural achievement in modern Belgrade, shaped by a consistently modernistic concept. Its cultural, historical and documentary values are unquestionable, being a testimony to the existence and life of a Christian confessional community in Zemun, in the period between the two world wars. The Evangelical church was declared a cultural monument in 2005.

Aleksandra Dabižić

References

Files on cultural monument – Evangelic Church, records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

КУЋА АРХИТЕКТЕ МИЛАНА ЗЛОКОВИЋА

1927

Интернационалних бригада 76

У породичној кући коју је 1927. године пројектовао архитекта Милан Злоковић (1898–1965) провео је скоро цео свој радни век. Рођен и школовао се у Трсту, затим у Грацу, након завршетка студија архитектуре у Београду и студијског боравка у Паризу, враћа се у Београд 1921. године, где је постао асистент, касније и професор на Архитектонском факултету. Исте 1928. године кад је подигао кућу на Неимару, основао је и Групу архитеката модерног правца са колегама Б. Којићем, Ј. Дубовићем и Д. Бабићем. Кућа је изграђена у амбијенту приземних и једносратних претежно академски обликованих вила, на основу другог измењеног пројекта, на којем је Злоковић први пут применио своје модернистичке идеје, али и утицаје традиционалне приморске куће медитеранског подручја, посебно у избору равних кровова. Оштра угаона позиција и нагиб терена превазиђени су постављањем двотрактне основе и изградњом двоспратне дводелне куће, горње и доње. Архитекта је полазећи од геометрије парцеле преклопио две тродимензионалне геометријске структуре, безорнаменталне и избалансиране кубичне форме и из Улице Интернационалних бригада, што се манифестује динамичном формом и вишеструким каскадама посебно из доње Улице Јанка Веселиновића, затим ка самом углу улица, али и у форми зида степеништа угаоног дела фасаде. Фасаде од вештачког камена и племенитог малтера су чисте и безорнаменталне, у Улици Јанка Веселиновића отвори трема у приземној зони су залучени, пространа тераса на првом спрату има једноставну и строго геометријску ограду, истакнута је позиција средишње просторије трпезарије груписањем и уоквиравањем отвора, а геометрији доприносе једноставне хоризонтале венаца између спратова и кровних венаца. Једину декорацију фасаде чине два рељефа са представама Свирача и Плесачица између прозора другог спрата, чиме су обједињени чист модернизам и ар деко. Аутор рељефа у вештачком камену је скулптор Сретен Стојановић. Разуђен угаони фронт је без отвора, док су на осталим фасадама прозори правоугаони и асиметричних позиција, јер одражавају распоред унутрашњих просторија. Поред тога, на фасади из улице Интернационалних бригада одмерено су контрастирани са залученим отворима и прозорима различитих пропорција. Архитекта је применио инжењерске иновације, армиранобетонску хербст међуспратну конструкцију и први пут технолошку методу термо и хидроизолације у изградњи равних кровова – тераса у Београду и Србији. Оригиналним решењем основе куће и каскадних облика стерометријске структуре уравнотежених пропорција, проистеклих из решавања потреба и намене унутрашњег простора и применом тзв. „слободног плана“, архитекта је применио модернистичке принципе архитектуре, под утицајем архитектуре интернационалног стила и Адолфа Лоса. Злоковић је фотографијама своје куће из различитих углова још више истакао посебне ликовне и геометријске ефекте ове архитектуре, изложивши их на Првом салону архитектуре који је ГАМП организовала јуна 1929. у павиљону „Цвијета Зузорић“. Кућа архитекте Милана Злоковића која у хронолошком смислу и по свеобухватности примене одлика и метода представља зачетак модернистичког покрета у српској међуратној архитектури, утврђена је за културно добро 1992. године.

Хајна Туцић

Литература

- З. Маневић, Злоковићев пут у модернизам, ГГБ књ. XXIII, Београд, 1976, 287–298.
З. Маневић, Архитект Милан Злоковић, Београд, 1989.
М. Турђевић, Живот и дело архитекте Милана Злоковића (1898–1965), ГГБ књ. XXXVIII, Београд, 1991, 145–168.
Љ. Благојевић, Модерна кућа у Београду 1920–1941, Београд, 2002, 40–43.
Б. Милашиновић-Марић, Водич кроз модерну архитектуру Београда, Београд 2002, 100.
Љ. Благојевић, Modernism in Serbia, The Elusive Margins of Belgrade Architecture 1919–1941, London 2003, 25–31, 35, 41, 50, 198–201.
М. Перовић, Српска архитектура XX века: од историцизма до другог модернизма, Београд 2003, 84–87.
С. Г. Богуновић, Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, 2, Београд, 2005, 1141–1150.
Милан Злоковић, Лексикон неимара (ур. З. Маневић), Београд, 2008, 137–153.
SAJ – serbian architectural journal, no.1, Belgrade 2010, Preface–6
М. Просен, Ар деко у српској архитектури, докторска дисертација, Београд, 2014, 123, 188–89, 189, 505, 584–587.
Љ. Благојевић, Initeri: Moderna i Mediteran, tragovima arhitekata Nikole Dobrovića i Milana Zlokovića, Beograd, 2015, 36–37.
Досије споменика културе, Кућа Милана Злоковића, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

THE HOUSE OF ARCHITECT MILAN ZLOKOVIĆ

1927

76 Internacionalnih Brigada

The family home of architect Milan Zloković (1898-1965), designed by himself, was the place where spent almost his entire lifetime. Born and educated in Trieste, and continuing his education in Graz, he returned to Belgrade in 1921 after completing his studies in architecture in Belgrade and study tour in Paris, becoming an assistant professor and later a professor at the Faculty of Architecture. In 1928, the year of construction of his house in Neimar quarter, he founded the Group of Modern Style Architects, together with his colleagues B. Kojić, J. Dubovy and D. Babić. The house was built in the neighbourhood consisting of ground-floor or single-storey villas, mostly in academicism style, based on the second, modified design. This was the first time that Zloković applied his modernist ideas, while also reflecting the influence of traditional coastal houses of the Mediterranean area, particularly seen in the selection of flat roofs. The dramatic corner position and the sloped terrain were neutralized by placing a two-fold base and constructing a two-storey, two-part house – the upper and lower. Considering the geometry of the lot, the architect overlaid the two three-dimensional geometric structures, the balanced non-ornamental cubic forms from the Internacionalnih Brigada street as well, manifested in a dynamic form and multiple cascades, particularly from the lower Janka Veselinovića street, towards the street corner, as well as in the form of staircase wall on the corner segment of the facade. The facades made of artificial stone and refined mortar are clean and non-ornamental, the porch apertures on the ground zone in Janka Veselinovića street are arched, the spacious terrace on the first floor has a simple and strictly geometric fence, the central dining room is highlighted by grouped and framed apertures, with simple horizontal cornices between floors and roof eaves further contributing to the geometric appearance. The only decoration on the facade are the two reliefs with images of the Musician and the Dancer between the second-floor windows, unifying the purist modernism and Art Deco. The author of artificial-stone relief is sculptor Sreten Stojanović. There are no openings on the corner front, while windows on the remaining facades are rectangular and have asymmetrical positions, reflecting the arrangement of interior areas. Further on, the windows on the facade facing Internacionalnih Brigada street are moderately contrasted by arched openings and windows varying in size. The architect employed certain engineering innovations, such as the reinforced concrete herbst interfloor construction, as well as the first application of thermal isolation and waterproofing technologies in constructing flat roof terraces in Belgrade and Serbia. The original house design, with cascading shapes in balanced stereometric proportions, which aimed to resolve the needs and purpose of the interior areas, the architect applied the so-called “free plan”, with modernist architecture principles, influenced by the International style and architect Adolf Loss. Zloković highlighted the special artistic and geometric effects of this architecture even more by photographing his house from different angles, and displaying them at the First Architecture Salon, organized by GMSA (Group of Modern Style Architects) in June 1929 in the “Cvijeta Zuzorić” Pavilion. The house of architect Milan Zloković which, chronologically and in terms of its comprehensive application of new features and methods, marks the beginning of the modernist movement in Serbian architecture between two world wars, was designated as cultural property in 1992.

Hajna Tucić

References

Z.Manević, Zlokovićev put u modernizam, GGB knj. XXIII, Beograd 1976, 287-298.
Z. Manević, Arhitekt Milan Zloković, Beograd 1989.
M.Durđević, Život i delo arhitekta Milana Zlokovića (1898-1965), GGB knj. XXXVIII, Beograd 1991, 145-168.
Lj.Bлагојевић, Moderna kuća u Beogradu 1920-1941, Beograd 2002, 40-43
B.Milašinović-Marić, Vodič kroz modernu arhitekturu Beograda, Beograd 2002, 100
Lj.Bлагојевић, Modernism in Serbia, The Elusive Margins of Belgrade Arhitecture 1919 – 1941, London 2003, 25-31, 35, 41, 50, 198-201
M.Perović, Srpska arhitektura HH veka: od istoricizma do drugog modernizma, Beograd 2003, 84-87.
S.G.Bogunović, Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, 2, Beograd 2005, 1141-1150
Milan Zloković, Leksikon neimara (ur. Z.Manević), Beograd 2008, 137-153
SAJ – serbian architectural journal, no.1, Belgrade 2010, Preface-6
M.Prosen, Ar deko u srpskoj arhitekturi, doktorska disertacija, Beograd 2014, 123, 188-89, 189, 505, 584-587
Lj.Bлагојевић, Itinerari: Moderna i Mediteran, tragovima arhitekata Nikole Dobrovića i Milana Zlokovića, Beograd 2015, 36-37
Files of the cultural monument “The house of Milan Zloković”, Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

МОДЕРНИСТИЧКА ЦЕЛИНА ЗЕМУНА

1928

Између улица 22. октобар, Карађорђево трг, Карађорђево, Николаја Островског, Авијатичарски трг.

Модернистичка целина настала тридесетих година прошлог века обухвата подручје између улица Карађорђево, Николаја Островског, Улице 22. октобра и Авијатичарског трга. Представља урбанистички заокружен и целовито оформљен простор који документује последњу значајну грађевинску фазу развоја подручја Земун, односно проширење историјског центра града према југу до трасе некадашње железничке пруге. Успешност урбанизације овог дела Земуна везује се за регулациони план Земуна из 1928. године, арх. Михаила Радовановића. План је представљао допуну новог регулационог плана Београда, усвојеног 1924. године, па се у том смислу овај део Земуна може сматрати за најцеловитије изведени простор према урбанистичким идејама које су карактеристичне за урбанизам ране модерне, а које су биле јединствено постављене за Београд и Земун, управо у периоду када је дошло до њиховог историјског обједињавања. Реч је о идејама које су значиле прву победу функционалистичких решења у историји урбанизма овог града. Због тога овај део Земуна има истакнуто место, не само у оквиру урбанизма Земуна, него и у оквиру целине обједињеног Београда. Принцип постављања истакнутих архитектонских дела која наглашавају спој двеју улица, варирајући тему уличног угла на најразличитије начине, како то омогућује архитектура модерне тридесетих година, представља основни урбанистички постулат на којем је изграђен цео нови квартал, јужно од Улице Николаја Островског. Јужни оквир Авијатичарског трга постаје истовремено спона новог дела града са старијим градским ткивом. На тај начин изградња нових делова града се не појављује као супротност старијем градском ткиву, већ као континуирани развој града у новом времену у којем нова архитектура представља допринос и обогаћење укупних вредности градског наслеђа. Модернистички конципиране већином стамбене троспратнице изграђене у математичкој шеми правилних пропорцијских односа, представљају архитектонска остварења високих уметничких домета. Модернистичка целина Земун се налази под претходном заштитом.

Александра Дабижић

Литература

Александра Дабижић, Модернистичка целина Земун, Наслеђе, бр. 8, ЗЗСКГБ, Београд, 2007.
Документација ЗЗСКГБ, Елаборат предлога проглашења Модернистичке целине Земуна за културно добро

THE MODERNIST QUARTER OF ZEMUN

1928

Between 22. October street, Karadjordjev square, Karadjordjeva street, Nikolaja Ostrovskog street, Avijaticarski square

The modernist quarter developed in the 1930s comprises the area outlined by the streets of Karađorđeva, Nikolaja Ostrovskog, 22. oktobra and Avijatičarski trg (Avijatičarski square). It represents a compact urbanistic area, documenting the final significant phase of Zemun's development – the expansion of the town's historical center towards the south, up to the former railway route. Successful urbanization of this part of Zemun is tied to Zemun's regulation plan of 1928, by architect Mihailo Radovanović. The plan represented an addition to the new regulation plan of Belgrade, adopted in 1924, and in this regard, this part of Zemun can be considered an area with the most exhaustive application of urbanism ideas typical of early modernism, being uniformly defined for Belgrade and Zemun at the point of their historical unification. These were the ideas symbolizing the first victory of functionalist design in the history of urban planning in this town. Hence, this part of Zemun holds a noteworthy place, not only in the urbanism of Zemun, but also within overall area of Belgrade. The principle of positioning outstanding architectural pieces to highlight the intersection of two streets, diversifying the street corner paradigm in a variety of forms, enabled in the 1930s modernist architecture, was the overall urbanistic postulate applied in developing the entire new quarter south from Nikolaja Ostrovskog street. The southern border to Avijatičarski square also represented a link between the new part of the town and the older neighborhood. Thus, the construction of new segments does not come opposed to the older urban areas, but rather appears as continuous city development in the modern times, when new architectural tendencies represent a contribution and enrichment of the overall city heritage values. Most commonly three-storey structures, designed in modernist style and following mathematically accurate proportions, the buildings represent architectural achievements of high artistic range. The Modernist quarter of Zemun is in the prior-protection regime.

Aleksandra Dabižić

References

Aleksandra Dabižić, Modernistička celina Zemuna, Nasleđe, br. 8, ZZSKGB, Beograd 2007
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, Elaborate of the proposal for declaring the Modernist quarter of Zemun a cultural property

УМЕТНИЧКИ ПАВИЉОН „ЦВИЈЕТА ЗУЗОРИЋ“

1928

Мали Калемегдан 1

Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“ подигнут је 1928. године на Малом Калемегдану, као први павиљон у Београду који је служио искључиво за излагање уметничких дела. Иницијативу за његову изградњу дало је Удружење пријатеља уметности „Цвијета Зузорић“ чије име и данас носи. Ради прикупљања добровољних прилога за подизање павиљона, у фебруару 1923. године приређен је бал у „Касини“ под називом „Хиљаду и друга ноћ“ у организацији великог српског комедиографа Бранислава Нушића. Београдска општина је уступила земљиште за изградњу. Шестог новембра 1927. положен је камен темељац и узидана повеља. Прва јесења изложба београдских сликара и вајара отворена је 30. децембра 1928. године у тек довршеном павиљону. Излагали су, између осталих, сликари Бета Вукановић, Милена Павловић Барили, Ваја Поморишац, Урош Пређић, скулптори Петар Палавичини, Тома Росандић и др. Аутор павиљона био је Бранислав Којић, један од водећих модерних у српској архитектури. Објект је симетричан али се не сагледава као такав са главне приступне стазе према улазном вестибилу. Маса павиљона су разуђене, уведени су и елементи класичне архитектуре, попут јонских стубова, али цела грађевина одише једним новим духом. У питању је ар деко стил, у том тренутку изузетно модеран у Европи и свету. Оригинално је павиљон имао велики централни изложбени простор који је обухватао пуну висину објекта. Дневна светлост је улазила кроз прозоре да би се кроз платно постављено испод њих дифузно расипала и осветљавала експонате. Каснијом реконструкцијом из 1975. године уведена је галерија и овај простор је добио два нивоа. Испред павиљона 1936. године постављена је фонтана под називом „Буђење“ у виду наге женске фигуре са голубовима из чијих кљунова избијају млазеви воде, рад вајара Драгомира Арамбашића. Све до Другог светског рата Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“ остао је уметнички центар Београда. Овде су организоване изложбе домаћих уметника, међународне изложбе, као и изложбе страних музеја. Данас се у павиљону налази седиште Удружења ликованих уметника Србије. Објект је проглашен за споменик културе 1973. године.

Ксенија Ћирић

Литература

Документација ЗЗСКГБ СК 120
С. Тошева, Бранислав Којић, Београд, 1998.

ART PAVILION “CVIJETA ZUZORIĆ”

1928

1 Mali Kalemegdan

The Art Pavilion “Cvijeta Zuzorić” was built in 1928 in Little Kalemegdan, as the first pavilion in Belgrade serving exclusively for exhibiting works of art. The initiative for its construction was launched by the Friends of Art Association “Cvijeta Zuzorić”, bearing its name ever since. A ball reception to raise funds for its construction was organized by Serbia’s distinguished comedialography writer Branislav Nušić in February 1923 in “Kasina” hotel, titled “The Thousand-and-Second Night”. The Municipality of Belgrade provided the land for construction free of charge, with the foundation stone including an inscription being laid on 6 November 1927. The first autumn exhibition of Belgrade painters and sculptors was opened on 30 December 1928, in the recently completed pavilion. The exhibition displayed the works of painters Beta Vukanović, Milena Pavlović Barili, Vasa Pomorišac, Uroš Predić, sculptors Petar Palavičini, Toma Rosandić and others. The pavilion was designed by Branislav Kojić, one of the most distinguished modernists in Serbian architecture. The building is symmetrical but is not perceived as such observing from the main access path towards the entrance hall. The pavilion masses are dispersed, with introduced elements of classical architecture such as the Ionic columns, but overall, the building reflects a new, fresh spirit – the Art Deco style, at the time highly modern in Europe and the world. Originally, the pavilion had a large central exhibition area, spanning across the building’s full height. The daylight would pass through the windows, and diffuse through the canvas set up below them, dispersedly lighting up the exhibits. A later reconstruction performed in 1975 introduced the gallery, with the area spanning across two floors. A fountain named “Awakening” depicting a female figure with pigeons, with water streams flowing from their beaks, was set up in front of the pavilion in 1936, the work of a sculptor Dragomir Arambašić. Up until World War II, the Art Pavilion “Cvijeta Zuzorić” remained the main art center of Belgrade. It displayed the works of national artists, hosted international exhibitions and exhibitions by foreign museums. Nowadays, the pavilion houses the seat office of Association of Fine Artists of Serbia. The building was declared a cultural monument in 1973.

Ksenija Ćirić

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, SK 120
S.Toševa, Branislav Kojić, Belgrade, 1998

КУЋА НЕВЕНЕ ЗАБОРСКИ

1928

Далматинска 79

Кућа Невене Заборски, у Далматинској улици бр. 79 у Београду, саграђена је према пројекту архитекте Милана Злоковића из 1928. године као једнопородична кућа за становање. У години када је подигнута, представљала је препознатљиво оригинално решење у тадашњем архитектонском миљеу Београда. Модерност њене архитектуре огледа се како у обликовању уличне фасаде, тако и у унутрашњој организацији простора. Оригиналношћу концепта се сагледава кроз волуметријска смицања појединих просторија ради постизања функционалног решења, али и одређене динамизације простора. Не постоји више јасна и јединствена хоризонтална подела по етажама. Као и други модернисти његовог времена и Злоковић је гајио симпатије према ар деко стилу. На уличној фасади на којој доминирају два јонска пиластра, назубљени мотиви око првог реда прозора, квадратна поља испод другог реда прозора, а пре свега декоративни рељеф на чистој површини горње партије објекта, представљају водеће елементе стилског репертоара ар декоа. Аутентичан ауторски концепт, у смислу просторног плана куће, током времена је нажалост изгубљен. Данас више власника живи у одвојеним стамбеним јединицама које су настале бројним преграђивањима оригиналне виле. И сама фасада истрпела је велике измене. Отварањем локала и у вези са тим нових врата и прозора у најнижој зони, кућа је у великој мери девастирана. Значај стваралачке личности и укупног опуса њеног аутора, архитекте Милана Злоковића, обезбедила јој је споменички статус са надом да ће ова кућа једном поново добити аутентичан архитектонски, просторни и ликовни концепт. Објекат је проглашен за споменик културе 2013. године.

Ксенија Ћирић

Литература

Документација ЗЗСКГБ СК 365
Мр Љ. Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Задужбина Андрејевић, Београд, 2000.

THE HOUSE OF NEVENA ZABORSKI

1928

79 Dalmatinska street

The house of Nevena Zaborski in 79 Dalmatinska street in Belgrade was built based on the design by architect Milan Zloković from 1928, as a residential home for a single family. In the year of its construction, it represented a notable, original design in Belgrade's architectural milieu of the time. The modernity of its architecture is reflected both in the shape of its street-view façade, and in the internal organization. The concept originality is perceived in volumetric staggering of some rooms, with the aim of achieving functionality as well as introducing dynamics in the space layout. There is no longer a clear and consistent horizontal division by floor levels. Similar to other modernists of his time, Zloković too felt inclined towards the Art Deco style. In the street façade dominated by two Ionic columns, the toothed elements surrounding the first line of windows, the square fields below the second line, and above all, the decorative relief on the plain surface of the building's upper part, represent the dominant elements of Art Deco style repertoire. Over time, the author's authentic concept regarding the house's spatial layout has unfortunately been discarded. Nowadays, multiple owners live in separate residential units, created as a result of numerous partitions introduced to the original villa. The façade has experienced significant changes as well. The establishing of commercial studios and hence, new doors and windows in the lowest level, the house has been seriously devastated. The significance of creative spirit and overall oeuvre of its author, architect Milan Zloković, have earned it the status of a monument, with hopes that the house would retrieve its authentic architectural, spatial and artistic concept. The building was declared a cultural monument in 2013.

Ksenija Ćirić

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, SK 365
Mr Ij. Blagojević, Moderna kuća u Beogradu (1920-1941), Zadužbina Andrejević, Beograd, 2000

ХОТЕЛ „ПРАГ“

1929

Краљице Наталије 25–27

На углу улица Краљице Наталије и Балканске изграђен је 1929. године хотел „Праг“, који је стилским решењем архитекте Ђуре Борошића унео нови елемент и дух модерне европске архитектуре у трговачко-занатлијски амбијент некадашње београдске Абацијске чаршије. Пројекат овог хотела Борошић је представио на изложбама модерне архитектуре у Београду и у Прагу. Извесно је да је нови хотел „Праг“ био је место окупљања чешких досељеника и љубитеља чешке културе у Београду. Првобитно изграђен објекат имао је четири спрата и издвајао се у окружењу старих, приземних и једносpratних кућа и свега неколико виших, академски конципираних објеката. Изграђен по тада најмодернијим стандардима, имао је првобитно 28 прилично малих гостинских соба, инсталације централног грејања, топле и хладне воде, лифт, у приземљу модеран бифе-бар, одвојену кафану, касније и ресторан. Хотел је грађен од опеке у кречном и цементном малтеру, са армиранобетонским међусpratним конструкцијама. Фасада је обложена вештачким каменом и племенитим малтером. Непрекинута вертикала угаоне фасаде, степеноване безорнаменталне зидне масе и архитектонска пластика, у комбинацији са сегментима рустичне и сведене хоризонталне артикулације, као и фасадна скулптура у виду рељефа, остварују нијансе у полихромји и јединствен ар деко ефекат, уз још један детаљ при самом врху – октогонални призматични стаклени медаљон над кружним прозором са бакарном конструкцијом, који је ноћу осветљен. Висок и степенован угаони фронт асоцира на прамац брода, што је једна од карактеристичних тема у ар декоу, у коме се асоцијативним архитектонским приказом великих превозних средстава симболише индустријски напредак. Први спрат хотела је преко свих фасада у континуитету истакнут рустичном хоризонталном артикулацијом цик-цак профилације. Између прозора другог спрата на обе уличне фасаде понављају се два рељефна панела скулптора Светомира Почека – са геометријски стилизованим алегоријским фигуралним представама: мушког акта са драперијом који држи кутију и женског акта, такође огрнутог драперијом са гроздом у руци, у пратњи девојчице, које се у овом контексту могу тумачити као алегорије Гостопримства. Приликом надоградњи 1936. и 1978. године, по пројекту истог архитекте, увећан је број лежаја за две стотине, а поновљена је финализација елевације првобитног објекта. Притом није значајно измењен његов изглед, нити му је одузета суштина концепта, чак је овај специфичан стил добијањем на висини још више наглашен. Хотел „Праг“ је значајан у контексту целокупног, претежно модернистичког опуса архитекте Борошића, као и у односу на друге објекте у стилу ар декоа у Београду, с краја треће и прве половине четврте деценије XX века, посебно међу делима које су реализовали архитекте браћа Крстић, Душан Бабић, Милан Злоковић, Светомир Лазић, Јан Дубови. Као први и један од ретких хотелских објеката изведених у стилу ар декоа у Београду, заузима угледну позицију међу најизражајнијим примерима овог стила, посебно као објекат јавне угоститељске намене. Како се налази на траси улице која од железничке станице води ка Теразијама, и најужем језгру града, примао је претежно госте из пословних кругова Србије и Европе и имао значајну улогу у друштвено-пословном, али и културно-забавном животу, а његова архитектура показује како је у периоду између два светска рата Београд пратио савремене токове у култури великих европских градова. Хотел „Праг“ је утврђен за културно добро 2013. године.

Хајна Туцић

Литература

С. Г. Богуновић, Абацијска чаршија, у: Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, 1, 27–32; Исти, Ђура Борошић, у: Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, 2, Београд 2005, 728–729.
Ђура Борошић, у: Лексикон неимара (ур. З. Маневић), Београд, 2008, 47.
С. Ркаловић, Хотел „Праг“, Наслеђе бр. VIII, Београд, 2007, 87–94.
С. Ркаловић, Хотели у Београду 1843–2013, каталог изложбе, Београд, 2013.
М. Просен, Ар деко у српској архитектури, докторска дисертација, Београд 2014, 86, 150, 202, 273-75, 587.
Елаборат споменика културе „Хотел Праг“, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

HOTEL “PRAGUE”

1929

25-27 Kraljice Natalije street

At the corner of Kraljice Natalije and Beogradska streets, Hotel “Prague” was constructed in 1929, whose stylistic design by architect Đura Bušković introduced a new element and the spirit of modernist European architecture in the trade-craftsmanship atmosphere of the former Abadžijska čaršija – the trade and crafts quarter in Belgrade. Borošić presented the design for this hotel at modern architecture exhibitions in Belgrade and Prague. It is certain that the new Hotel “Prague” was one of the gathering places for Czech expats and Czech culture enthusiasts in Belgrade. The originally constructed building comprised four storeys and stood out from the surroundings dominated by old, ground-floor or single-floor houses, with only several taller buildings designed in the style of academicism. It was built in line with the latest standards of the time, and originally had 28 rather small guest rooms, central heating installations, hot and cold water, an elevator, a modern buffet-bar on the ground floor, a separate tavern, and later even a restaurant. The hotel was built out of bricks lined with limestone and cement mortar, while the floor constructions were made of reinforced concrete. The facade was clad with artificial stone and refined mortar. The continuous vertical axis of the corner facade, the gradation of non-ornamental wall masses and the architectural sculpture, combined with segments of rustic and reduced horizontal articulation, as well as the facade sculpture in the form of relief, produce the effect of polychromy and a unique Art Deco effect. Another detail is seen near the edifice’s top – an octagonal prismatic glass medallion above a circular window with a copper construction, illuminated at night. The tall and gradated corner front resembles the bow of a ship – one of the characteristic themes in Art Deco style, with industrial advancement being symbolized by associative architectural representation of large-scale vehicles. Across all facades, the first floor is continuously highlighted with a rustic horizontal zig-zag articulation. Two relief panels by sculptor Svetomir Poček are repeated between the second-floor windows on both street facades – with geometrically stylized allegorical figural representations: a male act with a drapery, holding a box, and a female act, also covered in drapery, with a cluster of grapes in her hand, accompanied by a little girl, which can be interpreted as an allegory of Hospitality in this context. During the expansion of the building in 1936 and 1978, based on the design by the same author, the number of beds was increased by 200, while repeating the finalization of the original edifice’s elevation, with no significant changes in its appearance nor the essence of its concept; the increased height even further highlighted its specific style. Hotel “Prague” is significant in the context of architect Borošić’s overall, dominantly modernist oeuvre, as well as in relation to other Art Deco buildings in Belgrade from the end of 1930s and early 1940s, particularly the works designed by architects such as the Krstić brothers, Dušan Babić, Milan Zloković, Svetomir Lazić, Jan Dubovy. As the first and one of the rare Art Deco hotel buildings in Belgrade, it has a significant place among the most expressive examples of this style, especially as a building serving public hospitality purposes. Being on the route leading from the railway station to Terazije and the central core of Belgrade downtown, it mostly welcomed the business clientele, from Serbia and Europe, playing a significant role in social, business, cultural and entertainment life. Its architecture testifies to Belgrade’s embracing of contemporary cultural trends seen in large European cities in the interwar period. Hotel “Prague” was designated as cultural property in 2013.

Hajna Tucić

References

S.G.Bogunović, Abadžijska čaršija, in: Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, 1, 27-32; Ibid, Đura Borošić, in: Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, 2, Beograd 2005, 728-729
 Đura Borošić, in: Leksikon neimara (ur.Z.Manević), Beograd 2008, 47
 S.Rkalović, Hotel “Prag”, Nasleđe br. VIII, Beograd 2007, 87-94
 S.Rkalović, Hoteli u Beogradu 1843 - 2013, katalog izložbe, Beograd 2013.
 M.Prosen, Ar deko u srpskoj arhitekturi, doktorska disertacija, Beograd 2014, 86, 150, 202, 273-75, 587
 Elaborate of cultural monument “Hotel Prague”, records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ВИЛА СТЕВКЕ МИЛИЋЕВИЋ

1929 - 1932

Ужичка 54

Вила Стевке Милићевић је саграђена 1929–1930. године, према пројектима истакнутих архитеката Петра и Бранка Крстића. Сместена је на пространој парцели са уређеним вртом, у једној од најстаријих улица резиденцијалне зоне Дедиња. Обликована је у духу архитектуре ране модерне, односно ар деко архитектуре, док се у ширем контексту примена пуне фигуралне пластике може тумачити као реминисценција академизма. Просторна организација објекта одговара уобичајеном типу међуратне, приземне породичне виле, са слободним, нетипским решењем основе. Стамбени простор конципиран је конвенционално, са репрезентативним и приватним просторијама у приземљу и сервисним делом у сутерену. Преовлађујући утисак модернијег изгледа грађевине постигнут је наглашеном асиметријом у основи концепције. Наспрам спољашњег бочног степеништа, уместо адекватног симетричног пандана, налази се прозорски отвор наглашен снажно профилисаним оквиром. Карактеристичан елемент у обради фасада представљају снажно профилисане хоризонтале у малтеру које се протежу читавом њеном површином. Овај елемент први пут у српску архитектуру уводи Милан Злоковић на угаоном објекту у Палмотићевој улици и током времена он постаје карактеристично обележје ране фазе београдског модернизма. Сличан концепт је примењен и на антологијском примеру модернизма, Брашовановом павиљону у Барселони. Као карактеристичан детаљ издваја се и јарбол за заставу, истакнут на видном месту главне фасаде. Посебну вредност и уједно доминантан ликовни акценат објекта чини улазна партија са симетрично конципираним историјским цитатом трема са каријатидама. Иако је овај детаљ изведен као уступак и компромис са жељама инвеститора адвоката Милићевића, укупан, монументални утисак концепције фасадног платна је остварен синтезом архитектонских елемената, скулптуре и уметнички обрађених детаља, усклађених истанчаним осећајем за склад и меру. Са истим степеном пажње, осећаја за меру и однос детаља и целине, аутори су приступили и решењу односа између ентеријера и екстеријера објекта што се примарно огледа у успешно оствареном контакту путем моста који спаја башту и улазну капију. Овај утисак монументалности и хармоније, усклађености традиционалног и новог, како у композицији тако и у детаљу, постигнут је и деловањем уравнотежених, ритмично постављених маса. Као дело значајних архитектонско-урбанистичких вредности и један од најранијих примера радова ране модерне, односно ар деко архитектуре, вила Стевке Милићевић заузима посебно место у стваралачком опусу браће Крстић, док у ширем контексту београдске архитектуре између два светска рата, представља вредан пример архитектонских тенденција ка модерном изразу. И поред упадљивих историјских цитата, вила Стевке Милићевић, у очима јавности словила је као оличење модерних схватања, што потврђује фотографија објекта са потписом: модерни Београд, објављена у часопису „Време“ 1930. године, као и фотографија објављена у љубљанском часопису „Архитектура“ из 1931. године. Објекат је проглашен за споменик културе 2007. године.

Александар Божовић

Литература

Зоран Маневић, Браћа Крстић, у: Градитељи 1, Београд, 1986, 41–51.
Марина Ђурђевић, Архитекти Петар и Бранко Крстић, Београд, 1996.
Љиљана Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Београд, 2000.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда

STEVKA MILIĆEVIĆ'S VILLA

1929 - 1932

54 Užička street

Stevka Milićević's villa was built in 1929-1930, based on the design by renowned architects Petar and Branko Krstić. It is located on a spacious lot with a landscaped garden in one of the oldest streets within the residential area of Dedinje. It was designed in the style of early modernism and Art Deco architecture, while the application of full-figure architectural sculpture can be interpreted as a reminiscence of academism. The building's spatial layout corresponds to the common type of ground-floor family villa from the period between two world wars, with a free, atypical base plan. The residential area is conceived following a conventional concept, with representative and private rooms on the ground floor, and service rooms positioned in the basement. The prevailing impression of the building's modern appearance was achieved with accentuated asymmetry in the base plan. Instead of a symmetrical counterpart to the lateral outer staircase, they are faced by a window opening, accentuated by a strong moulded frame. A specific element in the treatment of facades is seen in the strong mortar-moulded horizontal lines extending throughout its surface. This element was introduced into Serbian architecture for the first time by Milan Zloković, on the corner building in Palmotićeve street, which, over time, became a distinctive characteristic of the early phase of Belgrade modernism. A similar concept was applied to the anthological example of modernism, the Brašovan Pavilion in Barcelona. A flag mast, highlighted on a very visible spot on the main façade, stands out as a distinctive feature. The special value, and also the dominant artistic feature of the building, is the entrance door with symmetrical, historical quotation of the caryatide porch. Although this detail was applied as a compromise and concession to the investor, lawyer Milićević, the overall monumental impression of the facade panel design was accomplished by a synthesis of architectural elements, sculptures and artistic details, balanced with a strong sense of proportion and harmony. The authors invested the same level of attention, sense of balance and harmony between the details and the broad image, in balancing the building's interior and exterior, primarily reflected in successfully employed bridge between the garden and the entrance gate. The impression of monumentality and harmony, the balance between the traditional and modern, both in terms of the overall structure and the details, was achieved by means of balanced, rhythmical massing. As a building of significant architectural and urban value and one of the earliest examples of the early modernist and Art Deco works, Stevka Milićević's villa has a significant place in the creative work of the Krstić brothers, while representing a valuable example of architectural tendencies towards modernist expression, in the broader context of Belgrade interwar architecture. In spite of some striking historical quotes, Stevka Milićević's villa was known in the public as the embodiment of modernist concepts, as testified by a photograph of the building with the inscription "modern Belgrade", published in the magazine "Vreme" in 1930, as well as a photograph published in a Ljubljana-based magazine "Architecture", in 1931. It was declared a cultural monument in 2007.

Aleksandar Božović

References

Zoran Manević, Braća Krstić, u Graditelji 1, Beograd 1986. 41-51.
Marina Đurđević, Arhitekti Petar i Branko Krstić, Beograd 1996.
Ljiljana Blagojević, Moderna kuća u Beogradu (1920-1941), Beograd 2000.
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

ЦРКВА СВЕТОГ АНТУНА ПАДОВАНСКОГ

1929 - 1932

Брегалничка 14

При београдском самостану фрањеваца, основаном 1926. године, изграђена је црква Светог Антуна Падованског између 1929. и 1932. године у спомен седамстотина година од смрти најпоштованијег западнохришћанског светитеља с краја XII и прве половине XIII века (пореклом из Лисабона, а почива у Падови). Пројекат цркве израдио је у позној фази рада најистакнутији словеначки архитект Јосип Плечник (1872–1957), школован у Бечу код архитекте Ота Вагнера. На уређењу ентеријера цркве поред словеначких уметника учествовао је и Иван Мештровић, који је израдио бронзану скулптуру Светог Антуна са малим Христом у олтару. Доминантни централни тип основе и облик ротонде укомбинован је са подужним типом цркве на западној страни. На јужној и северној страни, у дебелини зидова, постављене су полукружне капеле-олтари. По основи, архитектури и материјализацији фасаде црква представља повратак на ранохришћанску и рановизантијску традицију Рима, Цариграда, Солуна и Равене. Мада се преплићу утицаји западне и византијске архитектуре, концептом једноставности је одражен духовни смисао фрањевачког монашког реда. Црква је изнутра и споља обложена црвеном опеком. Монументални цилиндрични звоник са југоисточне стране ротонде, пречника је 9 м и висине 52 м. Изузетна висина цркве од 25 м омогућила је формирање три галерије, а уместо куполе покривач је равна дрвена таваница. У посебној обради архитектонских детаља и различитости мотива на капителима трема и засторима прозора од кованог гвожђа, примењена је оригинална стилизација флоралног и геометријског украса. Црква Светог Антуна Падованског једино је остварење словеначког архитекте Плечника у Београду, које авангардно уводи естетику материјала опеке у архитектуру модернизма између два светска рата у Београду и до данас је импресивно остварење које по квалитету обраде конкурише многим здањима савремене архитектуре седме и осме деценије XX века. По смелости дизајна и оригиналности превазилази оквире средњоевропске сакралне архитектуре и међу најзначајнијим делима је у оквиру целокупног Плечниковог опуса у Словенији, Бечу и Прагу. Црква Светог Антуна Падованског утврђена је за културно добро 2010. године.

Хајна Туцић

Литература

А. Дероко, Први монументални храм Београда, Српски књижевни гласник 36, 1932.
Аноним, Док се храм Св. Сави подиже деценијама београдски фрањевци ће ускоро завршити цркву Св. Антуна, Време, 2. 2. 1932.
М. Мушич, Plečnik in Beograd, ЗЛУМС 9, 1973.
З. Маневић, Плечник и Београд, Свеске ДИУС, 14, Београд, 1983.
М. Мушич, Јоже Плечник, Партизанска књига, Љубљана, 1986.
Р. Krečić, Plečnik: the complete works, AD, London, 1993
D. Prelovšek, Jože Plečnik 1872–1957, Architectura Perennis, Yale Un. Press, New Haven 1997
D. Prelovšek, Plečnikova sakralna umetnost, Ognjište, Koper, 1999.
Д. Милашиновић Марић, Водич кроз модерну архитектуру Београда, Београд, 2002, 101.
Т. Дамљановић, Два храма за две конфесије: трагање за модерно-византијским, Наслеђе VI, Београд, 2005, 77–84.
П. Кречич, Црква Св. Антуна Падованског у Београду – оцена заштите споменика и смернице обнове, Наслеђе VI, Београд, 2005, 195–210.
Аноним, Архитектонско наслеђе: Модерна, а византијска, Политика, 22. 06. 2005.
К. Глишић, Римокатоличке цркве на територији Београда, магистарски рад, 2007.
Елаборат о Цркви Светог Антуна, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда
Х. Туцић, Црква Светог Антуна Падованског (водич-каталог), Београд, 2011.
М. Просен, Ар деко у српској архитектури, докторска дисертација, Београд, 2014, 254–255, 514–515, 592.
Ђ. Алфиревић, Експресионизам у српској архитектури, Београд, 2016, 78–80.

THE CHURCH OF SAINT ANTHONY OF PADUA

1929 - 1932

14 Bregalnička street

Under administration of Franciscan monastery founded in 1926, the Church of Saint Anthony of Padua was constructed between 1929 and 1932, marking the remembrance of seven hundred years since the death of one of the most respected West Christian saints from late 12th and the first half of 13th century, originally from Lisbon and resting in Padua. The church design was developed by a Slovenian architect Josip Plečnik (1872-1957), educated in Vienna by architect Otto Wagner, in the late phase of his life work. Along with Slovenian artists, the church interior design included the works by Ivan Meštrović, who made the bronze sculpture of Saint Anthony with a little Christ in the altar. The dominant central type of the base and the rotunda shape were combined with a longitudinal-plan form in its western part. Deep, semi-circular chapels – altars are placed within the walls, on the south and north sides. By its floor plan, the architecture and façade, the church demonstrates a return to early Christian and early Byzantine tradition of Rome, Constantinople, Thessaloniki and Ravenna. Though including overlapping influences of the Western and Byzantine architecture, its concept of simplicity reflects the spiritual sense of the Franciscan monastic order. The church is covered in red bricks, on the inside and outer walls. The monumental cylindrical bell tower placed on the south east side of the rotunda has 9 meters in diameter, being 52 meters high. The church exceptional height, reaching 25 meters, enabled the forming of three galleries, crowned with a flat wooden ceiling instead of a dome. The distinctive design of architectural details and a variety of motifs used on the porch capitol columns and the wrought-iron window grids were originally stylized with floral and geometric ornaments. The Church of Saint Anthony of Padua is the only work by Slovenian architect Plečnik in Belgrade, being avant-garde in introducing the aesthetics of brick material in the interwar modernist architecture in Belgrade, and it has remained an impressive achievement ever since, the quality of its design competing with numerous modern architecture buildings from the 1960s and 1970s. Its bold design and originality extends the boundaries of Central European sacral architecture, being one of the most significant works in Plečnik’s overall portfolio in Slovenia, Vienna and Prague. The Church of Saint Anthony of Padua was designated as cultural property in 2010.

Hajna Tucić

References

A.Deroko, Prvi monumentalni hram Beograda, Srpski književni glasnik 36, 1932.
Anonim, Dok se hram Sv. Savi podiže decenijama beogradski franjevci će uskoro završiti crkvu Sv. Antuna, Vreme, 02/02/1932
M.Mušić, Plečnik in Beograd, Matica Srpska Journal of Fine Arts, V 9, 1973.
Z.Manević, Plečnik i Beograd, Files by DIUS – Association of Art Historians of Serbia, 14, Belgrade 1983.
M.Mušić, Jože Plečnik, Partizanska knjiga, Ljubljana 1986.
P.Krečić, Plečnik: the complete works, AD, London 1993.
D.Prelovski, Jože Plečnik 1872-1957, Architectura Perennis, Yale Un. Press, New Haven 1997.
D.Prelovski, Plečnikova sakralna umetnost, Ognjište, Koper 1999.
D.Milašinović Marić, Vodič kroz modernu arhitekturu Beograda, Beograd 2002, 101
T.Damljanović, Dva hrama za dve konfesije: traganje za modernom-vizantijskim, Nasleđe VI, Belgrade 2005, 77-84
P.Krečić, Crkva Sv. Antuna Padovanskog u Beogradu – ocena zaštite spomenika i smernice obnove, Nasleđe VI, Belgrade 2005, 195-210
Anonim, Arhitektonsko nasleđe: Moderna, a vizantijska, Politika, 22. 06. 2005.
K.Glišić, Rimokatoličke crkve na teritoriji Beograda, Magister thesis, 2007.
Elaborate on the Church of Saint Anthony, records of Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
H.Tucić, Crkva Svetog Antuna Padovanskog (guide-catalogue), Belgrade 2011.
M.Prosen, Ar deko u srpskoj arhitekturi, PhD thesis, Belgrade 2014, 254-255, 514-515, 592
Đ.Alfirević, Ekspresionizam u srpskoj arhitekturi, Belgrade 2016, 78-80.

РАТНИЧКИ ДОМ

1929 - 1932

Браће Југовића 19

Ратнички дом, данас Дом Војске Србије, састоји се из два тракта, један изграђен између 1929. и 1932. године, према Улици Браће Југовића и други, дограђен 1939. према Симиној улици, Француској и Емилијана Јосимовића. Подигнут је на плацу некадашњег Велосипедског клуба који је београдска Општина поклонила бившим ратницима. Дом је подигнут на основу конкурсног пројекта архитеката Живка Пиперског и Јована Јовановића, чије је ово најзначајније дело. Почетком 1929. донета је одлука да се у Београду подигне Ратнички дом као централно културно средиште војске и резервних официра. На конкурс који је расписало Удружење резервних официра и ратника стигло је 31 идејно решење, а жири, чије су чланове имеђу осталих чинили Петар Поповић, Светозар Јовановић и Драгутин Маслаћ, сматрао је да прву награду не заслужује ни један од поднетих предлога. Додељене су две равноправне друге награде, рад Живка Пиперског и Јована Јовановића и рад Богдана Несторовића и Јована Шнајдера, а коначно право да изведу свој рад добили су Пиперски и Јовановић, са обавезом да га уз инструкције жирија усагласе са радом Несторовића и Шнајдера. Ипак у стручној јавности преовладавао је став да је најбоље конкурсно решење остварио пројекат Бранислава Маринковића са оригиналном композицијом модернизованог српско-византијског стила. Конкурсни рад Пиперског и Јовановића је конципиран у духу академизма, као монументална палата са истакнутим венцем и колонадом пиластара, која својим изгледом подсећа на нешто раније завршену зграду Генералштаба Виљема фон Баумгартена. За разлику од њих, фасада конкурсног пројекта Несторовића и Шнајдера окарактерисана је као византијско-романска и управо због те врсте синтетичности која асоцира на прожимање културних традиција, оваква врста стилске формулације се сматрала пожељним моделом националног стила и била је популарна током двадесетих и тридесетих година XX века. Финални пројекат по коме је зграда Ратничког дома изведена, донео је значајне промене у односу на другонаграђене конкурсне пројекте. Уместо богате, еклектичке палстичне декорације примењен је модернистички, сведен концепт. Овим чином наговештен је пробој модерностичких идеја, које током тридесетих година XX века доживљавају пуну афирмацију. У концепцији фасадних површина упадљива је безорнаментална прочишћеност прочеља зграде, нарочито у зони од првог до трећег спрата, перфорирана вертикалним низовима прозора. У формулацији фасада посебно је истакнута угаона кула, ка Француској улици, разбијајући донекле монотон ритам прочеља, али уједно наглашавајући експресивну монументалност здања и његов војнички карактер. Идеја је била да се на овај начин додатно истакне визура објекта, док је на симболичкој равни кула функционисала као визуелна потврда војне функције објекта, а као непосредан извор су преузете форме средњовековних и ренесансних узора. Објекат је проглашен за споменик културе 1984. године.

Александар Божовић

Литература

Александар Игњатовић, Између универзалног и аутентичног: О архитектури Ратничког дома у Београду, Годишњак града Београда III, Београд, 2005, 313–331.
Александар Кадјевић, Један век тражења националног стила у архитектури (середина XIX – средина XX века), Београд, 2007, 241–242.
Милутин Борисављевић, Конкурс за Ратнички дом, Правда 24. V 1929.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

VETERANS' CLUB BUILDING

1929 - 1932

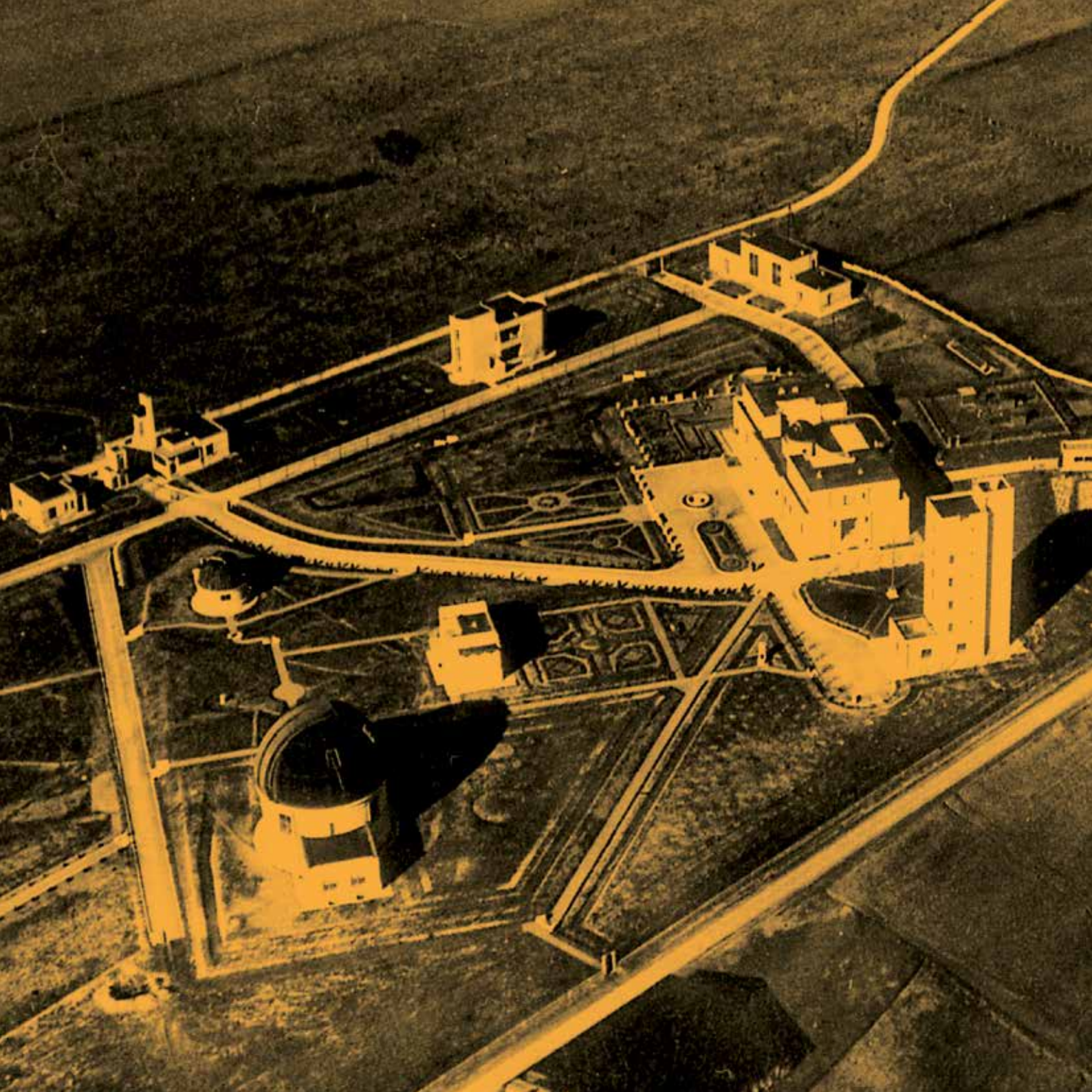
19 Braće Jugovića street

The Veterans' Club building, nowadays the Serbian Army Club, comprises two wings, one being built between 1929 and 1932, facing Braće Jugovića street and the other in 1939, overlooking Simina, Francuska and Emilijana Josimovića streets. It was constructed on the lot belonging to the former Bicycle Club, donated by the Belgrade Municipality to veteran soldiers. The house was built based on the design by architects Živko Piperski and Jovan Jovanović, being the latter's most significant work. In early 1929, a decision was made to construct the Army Club in Belgrade, as the cultural center and a place of gathering for the entire army and reserve officers. The competition for the best design, organized by the Association of Reserve Officers and Warriors, received 31 application, but the jury, comprising the figures such as Petar Popović, Svetozar Jovanović and Dragutin Maslač, thought that none of the submitted designs were deserving of a first prize. Two equal second prizes were awarded, for the works by Živko Piperski and Jovan Jovanović, as well as Bogdan Nestorović and Jovan Šnajder. Finally, Piperski and Jovanović were issued an approval to implement their design, with an obligation to align it with the design by Nestorović and Šnajder, following the instructions by the jury. Nevertheless, the prevailing opinion among the expert public was that the best design was submitted by Branislav Marinković, with an original composition in modernized Serbian-Byzantine style. The design by Piperski and Jovanović was conceived in the spirit of Academism, as a monumental palace with a prominent cornice and a colonnade of pilasters, resembling the recently completed Military Headquarters building by Williem Von Baumgarten. On the other hand, the facade designed by Nestorović and Šnajder was characterized as a Byzantine-Romanesque style, and it was this type of synthesis, symbolizing the interweaving cultural traditions, that made this stylistic formulation an exemplary model of the national-style, being highly popular during the 1920s and 1930s. The final design applied in the construction of Serbian Army Club introduced significant modifications compared to the second-prize projects. The rich decoration with eclectic architectural sculpture was replaced by a modernist, purified concept. This event announced the breakthrough of modernist ideas, experiencing full affirmation in the 1930s. The façade surfaces are marked by the non-ornamental and purified style of the frontal segment, particularly the zone of the first three floors, punctuated with vertical window sequences. A particular accent on the façade is the corner tower facing Francuska street, breaking the slightly monotonous rhythm of the facade front, while highlighting the expressive monumentality of the building and its military character. The idea was to further accentuate the building's appearance, but the tower also represented a visual symbol of the building's military function, its form modelled after the medieval and Renaissance edifices. It was declared a cultural monument in 1984.

Aleksandar Božović

References

Aleksandar Ignjatović, Između univerzalnog i autentičnog: O arhitekturi Ratničkog doma u Beogradu, Godišnjak grada Beograda LII, Beograd 2005. 313-331.
Aleksandar Kadijević, Jedan vek traženja nacionalnog stila u arhitekturi (sredina XIX - sredina XX veka), Beograd 2007. 241, 242.
Milutin Borisavljević, Konkurs za Ratnički dom, Pravda 24. V 1929.
Reculrds of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

АСТРОНОМСКА ОПСЕРВАТОРИЈА

1930 - 1932

Волгина 7

Астрономска опсерваторија, једна од старијих и значајнијих научних установа у Србији, налази се у источном делу Београда у природном окружењу Звездарске шуме. Подигнута је на 253 м надморске висине, на највишој тачки источног Врачара. Београдска општина је уступила земљиште Универзитету у Београду за изградњу модерног комплекса како би се сместио велики број астрономских инструмената и прибора добијених на име ратних репарација од Немачке. Од тада, овај део града, као и његова непосредна околина, носи назив по „звездарници” – Звездара. Израда пројекта поверена је чешком архитекти Јану Дубовом (Лазиче, Чешка 1892 – Либерец, Чешка 1969), тадашњем шефу Одсека за разраду генералног плана Општине београдске, угледном архитекти и једном од оснивача Групе архитеката модерног правца. У време изградње комплекс је обухватао површину од 4,5 хектара и чинило га је укупно девет објеката на простору замишљеном као јавни парк. Почетком четврте деценије прошлог века Опсерваторија је представљала најкомплексније архитектонско-урбанистичко решење до тада реализовано у Београду. Астрономска опсерваторија грађена је у периоду од 1930. до 1932. године, а још две године је трајала монтажа инструмената. Брижљиво дизајнирани павиљони у урбанистичкој схеми прилагођени су поставкама функционализма, пре свега проистеклим из специфичности намене. По просторној организацији и начину обликовања представљају карактеристичне примере модерне архитектуре. Језгро комплекса чини Управна зграда, око које су по неравном терену распоређени павиљони и други објекти, међусобно повезани комуникацијским спонама. Поред Управне зграде подигнути су Павиљон Малог меридијанског круга, Павиљон Великог рефрактора, Павиљон Малог рефрактора, Павиљон Астрографа, кула – зграда резервоара за воду, зграда са механичарском и столарском радионицом са два стана, станови астронома, главни улаз са два стана. Градња Астрогеодетског павиљона започета пред Други светски рат, завршена је у периоду 1947–1949. године. Управна зграда компонована је трочлано са вишим бочним крилима и средњим нижим, док је над улазним делом постављена купола за осматрање као централни мотив. Њеној монументалности доприносе приступно степениште и трем са стубовима, изнад којег је натпис „Omnia in numero et mensura” („Све је у броју и мери”), као и модерно уређење ентеријера, које је сачувано у свом изворном облику. Осматрачки павиљони – рефрактори су приземни, функционални објекти, једноставних прочишћених облика и равних фасада. Поједини су наткривени куполама и покретним крововима за осматрање што пројектоване облике чини специфичним. Изнад скоро сваког улаза у павиљон налази се по један плитак рељеф симболичког садржаја, изведен према нацртима Бранка Крстића (1902–1978), једног од најзначајнијих представника југословенске међуратне архитектуре. Рељефи, рађени на декоративистички начин карактеристичан за период раног модернизма, представљају Хелија – грчког бога Сунца, Уранију – заштитницу астрономије, Архимеда – грчког математичара, физичара и астронома, а њихово значење симболички указује на намену здања. Пратећи објекти су функционалне основе, добро осветљени, у спољној обради компатибилни зградама које чине срж комплекса. Реализација Астрономске опсерваторије донела је архитекти Дубовом титулу доктора техничких наука и признања стручне и шире јавности. Сам пројекат је излаган на неколико значајних изложби: у Прагу 1930, Првој и Другој изложби југословенске архитектуре 1931, односно 1932. године, и изложби групе „Облик” у Софији 1934. Као простор посебних природних, урбаних и архитектонских вредности, заузима истакнуто место у националној архитектури XX века и једно од најзначајнијих архитектонско-урбанистичких решења у српској модерној архитектури. Значај Астрономске опсерваторије не огледа се само у слободној урбанистичкој поставци павиљона, њиховом функционалном просторном решењу и модерном архитектонском изразу већ и у оствареном ликовно-естетском утиску, чије је значење симболичко. У опусу архитекте Јана Дубовог, који се данас сматра једним од истакнутијих представника модернизма у домаћем градитељству, Астрономска опсерваторија представља најзначајније и најкомплексније дело. Колега Јана Дубовог и савременик архитекта Бранислав Којић забележио је да је то „први споменик чистог модернизма код нас”. Због неоспорних вишеслојних вредности, Астрономска опсерваторија је 2001. године утврђена за споменик културе. У њеним павиљонима су до данас сачувани неки од оригиналних инструмената за астрономска посматрања, од којих су поједини представљали најсавременије моделе у време постављања. Збирка Астрономске опсерваторије, коју чине 43 инструмента и машине, Музеј науке и технике утврдио је 2015. године за културно добро техничке културе.

Саша Михајлов

Литература

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, Досије споменика културе Астрономска опсерваторија.
З. Маневић, Јан Дубови, Београд, 1985.
М. Ђокић, The Astronomical Observatory of the Belgrade University between 1926 and 1941, Publ. Obs. Astron., Belgrade No 44 (1993), 115–117.
Милан С. Димитријевић, 110 година Астрономске опсерваторије, Publ. Astron. Obs. Belgrade No 56 (1997), 9–20.
Д. Милашиновић-Марић, Архитекта Јан Дубови, Београд, 2001.
С. Михајлов, Астрономска опсерваторија, Београд, 2010.

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, files of the cultural monument Astronomical Observatory
Z. Manević, Jan Dubovi, Beograd, 1985.
М. Ђокић, The Astronomical Observatory of the Belgrade University between 1926 and 1941, Publ. Obs. Astron., Belgrade No 44 (1993), 115–117.
Milan S. Dimitrijević, 110 godina Astronomске opservatorije, Publ. Astron. Obs. Belgrade No 56 (1997), 9–20.
D. Milašinović-Marić, Arhitekta Jan Dubovi, Beograd, 2001.
S. Mihajlov, Astronomska opservatorija, Beograd, 2010.

THE ASTRONOMICAL OBSERVATORY

1930 - 1932

7 Volgina street

The Astronomical Observatory is one of the oldest and most important scientific institutions in Serbia, located in the eastern part of Belgrade in the natural environment of Zvezdara Forest. It was built at 253 m above sea level, at the highest point of eastern Vračar, on the land ceded to the University of Belgrade by the Municipality of Belgrade, to serve the purpose of constructing a modern complex which would accommodate a large number of astronomical instruments and equipment obtained as war reparations from Germany. Since then, this part of the city and its immediate surroundings have been named after the “Zvezdarnica (star view)” - Zvezdara. The design was commissioned to Czech architect Jan Dubovy (Lazice, Czech Republic 1892 - Liberec, Czech Republic 1969), then-Chief of Department for the Elaboration of General Plan of the Municipality of Belgrade, a renowned architect and one of the founders of the Group of Modern Style Architects. At the time of construction, the complex covered an area of 4.5 hectares, comprising nine buildings in the area conceived as a public park. In early 1930s, the Observatory represented the most complex architectural and urbanistic design ever built in Belgrade. The Astronomical Observatory was built in the period from 1930 to 1932, with the instruments being installed for the following two years. The carefully designed pavilions followed an urbanistic layout adapted to the functionalist principles, primarily stemming from their specific purpose. Their shape and spatial organization classify them as a characteristic example of modern architecture. The core of the complex is its Administrative Building, with pavilions and other buildings laid out the uneven terrain, being mutually connected. Numerous buildings were constructed next to the Administrative building, such as the Pavilion of the Small Meridian Circle, the Pavilion of the Great Refractor, the Pavilion of the Small Refractor, the Pavilion of the Astrogaph, the Tower – Water Reservoir building, the building with a mechanic and carpentry workshop with two apartments, the astronomers’ apartments, the main entrance with two apartments. The construction of the Astro-geodetic pavilion was initiated slightly before the WWII, being completed in the period 1947-1949. The administrative building is composed of three sections, with higher lateral wings and lower middle segments, while the observation dome is placed above the entrance part as a central motif. Its monumentality is enhanced with the access staircase and a columned porch, with the inscription “Omnia in numero et mensura” (“Everything is Number and Measure”) extending over it, as well as modern interior design, preserved in its original form. The observation pavilions – refractors represent ground-floor, functional edifices, designed in simple purified forms and flat facades. Some of them are covered with domes and mobile observation roofs, with a very specific design. Shallow relief with symbolic content is applied above nearly all pavilion entrances, employed based on the designs by Branko Krstić (1902-1978), one of the most important representatives of the Yugoslav interwar architecture. Reliefs, made in a decorative style, characteristic for the early Modernism period, represent Heli – the Greek god of the Sun, the Uranus – protector of astronomy, Archimedes – Greek mathematician, physicist and astronomer; with their significance symbolically indicating the purpose of the building. The accompanying facilities have functional base plans, being well-lit, their external treatment compatible with buildings that form the core of the complex. The design of Astronomical Observatory earned architect Dubovy the title Doctor of Technical Sciences, as well as a recognition from the expert and general public. The design has been displayed at several important exhibitions: in Prague 1930, the First and Second Exhibition of Yugoslav Architecture in 1931 and 1932, and the exhibition of the “Oblik” group in Sofia in 1934. As an area of particular natural, urbanistic and architectural values, it holds a significant place in national architecture of the 20th century, being one of the most important architectural and urbanistic designs in Serbian modern architecture. The significance of the Astronomical Observatory is not only reflected in the free urbanistic layout of the pavilions, their functional spatial design and modern architectural expression, but also in the symbolical artistic-aesthetic impression. It represents the most significant and most complex work in the opus of architect Jan Dubovy, nowadays considered one of the most renowned representatives of modernism in the national architecture. Dubovy’s colleague and contemporary architect Branislav Kojić noted that it was “the first monument of pure modernism in our country”. Due to its unquestionable and manifold values, the Astronomical Observatory was declared a cultural monument in 2001. Its pavilions have preserved some of the original instruments for astronomical observations ever since, with some of them representing the most high-end models at the time of their installation. The Astronomical Observatory collection, comprising 43 instruments and machines, was designated as a technology-heritage cultural property in 2015 by the Museum of Science and Technology.

Saša Mihajlov

ТЕРМОЕЛЕКТРАНА „СНАГА И СВЕТЛОСТ”

1930 - 1932

Дунавски кеј б.б.

Термоелектрана „Снага и светлост” саграђена је на десној обали Дунава у периоду од 1930. до 1932. године, према пројекту Швајцарског друштва за електрификацију и саобраћај из Базела. Исто друштво је добило и концесију за испоруку електричне енергије у главном граду Краљевине Југославије. У време када је подигнута била је највећи објекат ове врсте у Београду. Пуштена је у пробни рад 1932, када је преузела функцију прве, старе општинске централе из 1892. године. За подизање термоелектране је одабрана локација крај реке због могућности снабдевања неопходном количином воде и транспорта угља воденим путем. Комплекс се састоји из зграде Електране, порталног крана са рукавцем, пумпне станице и филтерског постројења. У згради Електране, објекту кубичне форме, у конструктивном и технолошком смислу се издвајају три целине: хала котларнице, машинска сала и командно-шалтерска сала. Функционална подела електране видљива је и у конструктивно-обликовном решењу објекта. Архитектура зграде, као и читавог комплекса одражава модернистичка схватања, актуелна за европску градитељску праксу међуратног периода. Примена савремених материјала, челика и стакла, безорнаменталне равне зидне површине, стављање функције објекта у први план, као и једноставни геометријски облици волумена зграде, указују на утицаје Баухаус стила. Портални кран са рукавцем, изграђен истовремено са зградом Електране, представља велику мостну, решеткасту конструкцију. Креће се дужином рукавца од пумпне станице до Дунава (140 м) помоћу два сопствена електромотора по шинама положеним уз Електрану и рукавац. Трећи сегмент електране чини пумпна станица и филтерско постројење, који се налазе на крају рукавца. Пумпна станица се састоји од армиранобетонског објекта кружне основе и унутрашњим инсталацијама са пумпама и цевоводима. Филтерско постројење је повезано са пумпном станицом и састоји се од структуре правоугаоног облика која је у унутрашњости издељена на базене за филтрацију. Изградњом Термоелектране „Снага и светлост” по први пут се у Београду користила нисконапонска дистрибутивна мрежа за напајање наизменичном струјом, а потом је значајно допринела унапређењу електроенергетског система града. Електрификација Београда омогућила је примену нових техничких и технолошких достигнућа у саобраћају и телекомуникацијама и променила навике људи што је за последицу имало и ново социјално профилисање градског становништва. У функцији је била све до 1969. године. Термоелектрана „Снага и светлост” данас представља значајан индустријски комплекс, који због својих архитектонско-урбанистичких и културно-историјских вредности заузима важно место у друштвеној и градитељској прошлости Београда. Својим положајем уз обалу реке и сам рукавац, као и специфичном архитектуром индустријског комплекса, формира маркантну и препознатљиву визуру Београда на десној обали Дунава с једне и историјског језгра града с друге стране. Термоелектрана „Снага и светлост” је утврђена за споменик културе 2013. године.

Саша Михајлов

Литература

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, досије споменика културе Термоелектрана „Снага и Светлост” Н. Кнежевић, Ревитализација термоелектране „Снага и светлост” у Београду, Наслеђе VIII; Београд, 2007, 209–222.

THERMAL POWER PLANT “POWER AND LIGHT”

1930 - 1932

bb Dunavski kej

Thermal power plant “Power and Light” was built on the right bank of the Danube river in the period between 1930 and 1932, based on the design by the Swiss Electrification and Traffic Society based in Basel, which was granted the electricity supply concession in the capital of the Kingdom of Yugoslavia. At the time of its construction, it was the largest facility of its kind in Belgrade. Its trial operation was initiated in 1932, when it took over the function of the original, old municipal power station built in 1892. The location for was selected primarily due to the ease of supplying it with the necessary amount of water and enabling coal transportation by water. The complex consists of a power plant, a portal crane with a river inlet, a pump station and a water filtering facility. From a constructive and technological perspective, the cubic-base power plant building comprises three distinctive parts: the boiler room, the machine room and the command room. The functional division of the power plant is also reflected in the building’s construction and design. The architecture of the building, and the overall complex, reflects the modernist concepts, characteristic for the European construction practice of the interwar period. The use of modern materials, steel and glass, non-ornamental flat wall surfaces, primary focus on the building’s function, as well as simple geometric shapes of the building’s masses indicate the influence of the Bauhaus style. The portal crane with the river inlet, built simultaneously with the power plant building, represents a large, bridging and grid-like structure. It moves along the length of the inlet, from the pump station to the Danube river (140 m), employing two of its own electric engines along the rails positioned next to the power plant and the inlet. The third segment of the power plant is the pump station and the filtering facility, located at the end of the inlet. The pump station comprises a reinforced-concrete facility with a circular base plan, and in-house installations consisting of pumps and pipelines. The filtering facility is connected to the pump station and consists of a rectangular structure, divided into filtration pools. The construction of power plant “Power and Light” resulted in low-voltage alternating current distribution network being used in Belgrade for the first time, which consequently generated significant contributed in improving the city’s electric power system. Electrification of Belgrade enabled the usage of new technical and technological achievements in traffic and telecommunication systems, and changed people’s habits, which resulted in new social profiling of the city’s population. The power plant was functional until 1969. Nowadays, the power plant “Power and Light” represents a significant industrial complex, whose architectural, urbanistic and cultural-historical values rank it as a very important building in Belgrade’s social and architectural history. Positioned along the river bank and the river inlet, its specific, industrial architecture produces a distinctive and recognizable view of Belgrade on the right bank of the Danube on one side, and the historical city centre on the other. Thermal power plant “Power and Light” was declared a cultural monument in 2013.

Saša Mihajlov

References

Records of Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, files of cultural monument Thermal Power Plant “Power and Light”
N. Knežević, Revitalizacija termoelektrane „Snaga i svetlost” u Beogradu, Nasleđe VIII; Beograd 2007, 209-222.

ВИЛА РАЈХ

1931

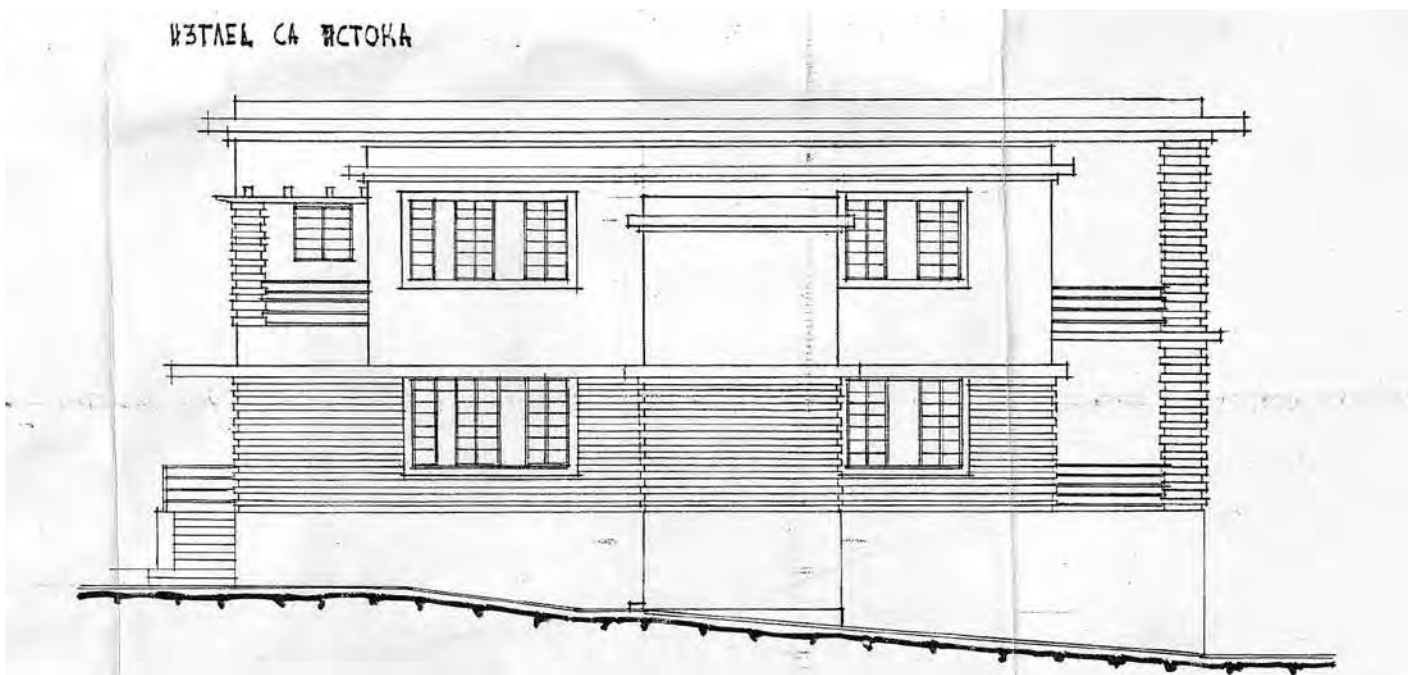
Сање Живановића 2а

Вила Рајх је подигнута 1931. године према пројекту истакнутог београдског архитекте Душана Бабића, у духу модерних архитектонских стремљења. Конципирана је као издужени паралелопипед, са две етаже са нивоа Улице Сање Живановић и три етаже у дубини парцеле. Форма куће изведена је одузимањем појединачних волумена из масе паралелопипеда, а граничне линије основне форме паралелопипеда задржане су као стубови и плоча равног крова препуштени слободно, ван масе куће, на ободним ивицама полазне форме. Оваквом манипулацијом геометријске форме, Бабић постиже функционалност и архитектонску артикулацију објекта. Вештом комбинацијом конструкције масивних зидова и стубова на ободним ивицама, постигнут је ефекат лакоће и динамике. Доследно спровођење принципа отварања великих тераса према башти, у комбинацији са функционалистички примењеним геометријским принципом одузимања масе и увођења стубова, чини ову вилу готово најистакнутијим примером београдске модерне архитектуре, а у обради пуних зидних маса препознају се уобичајени мотиви ар деко архитектуре – архитектонском покрету који се широм Европе одржао све до почетка Другог светског рата. Наглашеним хоризонталним тракама приземне партије и стубова остварују се светло-тамни контрасти толико типични за ар деко архитектуру, а оно што чвршће везује Вилу Рајх за ар деко, јесу фигурални рељефи на чистом фасадном платну, бочно од прозора првог спрата уличне фасаде куће, уоквирени опет заједничком траком. Ова врста декоративности среће се често на приватним вилама, али и стамбеним зградама које су наши модернисти пројектовали крајем двадесетих и тридесетих година XX века. Вила Рајх представља изузетан пример модерног архитектонског размишљања и значајно ауторско остварење Душана Бабића који спада у ред водећих српских архитеката тридесетих година XX века и проглашена је за споменик културе 2013. године.

Бојана Ибрајтер Газибара

Литература

Документација 33ЗСКГБ
Љ. Благојевић, Модерна кућа у Београду, 1920–1941, Београд, 2000.

VILLA RAJH

1931

2a Sanje Živanovića street

Thermal power plant “Power and Light” was built on the right bank of the Danube river in the period between 1930 and 1932, based on the design by the Swiss Electrification and Traffic Society based in Basel, which was granted the electricity supply concession in the capital of the Kingdom of Yugoslavia. At the time of its construction, it was the largest facility of its kind in Belgrade. Its trial operation was initiated in 1932, when it took over the function of the original, old municipal power station built in 1892. The location for was selected primarily due to the ease of supplying it with the necessary amount of water and enabling coal transportation by water. The complex consists of a power plant, a portal crane with a river inlet, a pump station and a water filtering facility. From a constructive and technological perspective, the cubic-base power plant building comprises three distinctive parts: the boiler room, the machine room and the command room. The functional division of the power plant is also reflected in the building’s construction and design. The architecture of the building, and the overall complex, reflects the modernist concepts, characteristic for the European construction practice of the interwar period. The use of modern materials, steel and glass, non-ornamental flat wall surfaces, primary focus on the building’s function, as well as simple geometric shapes of the building’s masses indicate the influence of the Bauhaus style. The portal crane with the river inlet, built simultaneously with the power plant building, represents a large, bridging and grid-like structure. It moves along the length of the inlet, from the pump station to the Danube river (140 m), employing two of its own electric engines along the rails positioned next to the power plant and the inlet. The third segment of the power plant is the pump station and the filtering facility, located at the end of the inlet. The pump station comprises a reinforced-concrete facility with a circular base plan, and in-house installations consisting of pumps and pipelines. The filtering facility is connected to the pump station and consists of a rectangular structure, divided into filtration pools. The construction of power plant “Power and Light” resulted in low-voltage alternating current distribution network being used in Belgrade for the first time, which consequently generated significant contributed in improving the city’s electric power system. Electrification of Belgrade enabled the usage of new technical and technological achievements in traffic and telecommunication systems, and changed people’s habits, which resulted in new social profiling of the city’s population. The power plant was functional until 1969. Nowadays, the power plant “Power and Light” represents a significant industrial complex, whose architectural, urbanistic and cultural-historical values rank it as a very important building in Belgrade’s social and architectural history. Positioned along the river bank and the river inlet, its specific, industrial architecture produces a distinctive and recognizable view of Belgrade on the right bank of the Danube on one side, and the historical city centre on the other. Thermal power plant “Power and Light” was declared a cultural monument in 2013.

Bojana Ibrajter Gazibara

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Lj. Blagojević, Moderna kuća u Beogradu, 1920-1941 (Beograd, 2000)

ВИЛА ДУШАНА ТОМИЋА

1931

Ужичка 8

Вила Душана Томића, професора Техничког факултета у Београду, подигнута је 1931. године у централној зони Топчидерског брда, у тадашњој Румунској, а данашњој Ужичкој улици бр. 8. Душан Томић је био инжењер машинства, али и велики љубитељ архитектуре и утемељивач изузетно престижне „Награде за најлепшу фасаду“. Награда је додељивана претежно млађим и модерно оријентисаним архитектама. Њени лауреати била су најпознатија имена београдске архитектуре – Драгиша Брашован, Александар Дероко, Бранислав Којић, Драгомир Тадић... Међутим, Душан Томић пројекат за изградњу своје куће није поверио младим лауреатима, већ је пројектовање препустио браћи Петру и Бранку Крстићу. Зидање виле је започето октобра 1930. и завршено новембра 1931. године према нешто измењеном пројекту. Задржан је модерни концепт кубичне структуре наглашених композиционих елемената. Међутим, уместо архитравно завршеног троделног улаза појавио се монументални залучени портал. Тераса која је првобитно имала ограду и надстрешницу, појавила се у пречишћеном виду. Изостао је и рељеф на фасади док на новом пројекту уз улаз и даље постоји монументална скулпторална композиција. Ове измене на фасади допринеле су да сама вила од релативног стандардног остварења пређе у антологијско. Чврсто композиционо јединство различитих и асиметричних композиционих елемената, артикулација хоризонталних и вертикалних сегмената, као и модеран, жив третман самих фасадних површина откривају градитељску зрелост аутора. На Другој изложби модерне архитектуре 1933. године, вила је наведена као једна од најуспелијих мањих грађевина у Београду. У самом дну имања 1935. године изграђена је мања кућа за виноградара, као скромна приземница са тремом и једноводним кровом. Интересантно је да није усвојен план Петра Крстића који се заснивао на модернистичким принципима, већ је узето скромно решење. Током година и без услова и сагласности Завода за заштиту споменика културе града Београда, Вила Душана Томића је умногоме изменила свој првобитни изглед. Девастирана, она тек подсећа на некадашњу градитељски престижну породичну вилу. Објекат је проглашен за споменик културе 2001. године.

Ксенија Ћирић

Литература

Документација ЗЗСКГБ СК 287
М. Ђурђевић, Петар и Бранко Крстић, Републички завод за заштиту споменика културе, 1996.
Мр Љ. Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Задужбина Андрејевић, Београд, 2000.

DUŠAN TOMIĆ'S VILLA

1931

8 Užička street

The villa of Dušan Tomić, a professor at the Faculty of Technical Science in Belgrade, was constructed in 1931, in the central zone of Topčider Hill, at the time being part of Romania, nowadays at the address 8 Užička street. Dušan Tomić was a mechanical engineer, but also a great architecture enthusiast. Within the Architecture Club he established a very prestigious "Outstanding façade award". The prize was awarded mainly to younger and modernist-oriented architects. Its laureates were some of the most famous figures of Belgrade architecture. However, Dušan Tomić did not entrust the task of designing his own house to any of the architects who had previously been awarded the prize, such as Dragiša Brašovan, Aleksandar Derok, Branislav Kojić or Dragomir Tadić. Dušan Tomić commissioned the design to brothers Petar and Branko Krstić. The construction of the villa began in October 1930 and was completed in November 1931, with a slightly modified design. They architects retained the modern concept of the cubic structure, with highlighted compositional elements. However, the planned three-fold entrance with an architrave was replaced by an arched monumental portal in the final design. The terrace, originally designed with a fence and eaves, was modified into a more purified form. The façade relief was also renounced, while the new design retained the monumental sculptural composition alongside the entrance. These changes on the façade contributed to the transformation of the villa from a relatively standard achievement into an anthological piece. Differing and asymmetric compositional elements appeared unified in a compact compositional unity, the articulation of horizontal and vertical segments, as well as the modern, vivid treatment of the façade surfaces, testify to the author's architectural maturity. Within the Second Exhibition of Modern Architecture in 1933, the villa was listed as one of the most outstanding small buildings in Belgrade. In the furthest part of estate, a small house for the wine grower was built in 1935, as a modest ground floor house with a porch and a skillion roof. Interestingly, the design by Petar Krstić, based on modernist principles, was not accepted, with a modest design being chosen instead. Over the years, without any conditions imposed, or consents assigned by the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, Dušan Tomić's villa has changed its original appearance to a significant extent. Being devastated, it merely resembles the family villa once considered an architecturally prestigious edifice. The building was declared a cultural monument in 2001.

Ksenija Ćirić

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, SK 287
M.Đurđević, Petar i Branko Krstić, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1996
Mr Ij.Bлагојевић, Moderna kuća u Beogradu (1920-1941), Zadužbina Andrejević, Beograd, 2000

ВИЛА ЛАЗИЋА И МИТРОВИЋА

1931

Милована Глишића 4-4а

Архитекте Петар и Бранко Крстића завршили су студије архитектуре на Архитектонском одсеку Техничког факултета у Београду и започели своју архитектонску каријеру у другој половини треће деценије XX века, односно управо у време све снажнијег утицаја модерне архитектонске мисли на српске градитеље. Када су били позвани да на сењачкој падини, у Улици Милована Глишића, за две породице – Лазић и Митровић, изграде према урбанистичким условима једну, а према захтевима инвеститора две виле, аутори су нашли компромисно решење. Петар и Бранко Крстић пројектовали су двојну кућу прихватајући речник модерне архитектуре. Двојна вила подигнута је 1931. године у виду две виле повезане покривеном колонадом. Како у спољном обликовању, тако и у унутрашњој организацији простора, чак и у партерном уређењу баште, доследно је спроведен принцип симетрије. Кубичне модернистичке форме у виду стенованих маса, стоје као крајњи акценти истакнутог хоризонталног потеза приземља. Како се види у идејном пројекту, првобитно је планирано да плошни кубуси буду обложени мермером, а да једина декорација буде двострука профилација око отвора. У току градње дошло је до одређених измена – није изведен кровни спрат и примењена је јефтинија фасада у теранова малтеру. У идентичан правоугаони оквир двоструком профилацијом повезани су прозор и улаз са надстрешницом. Савремене интервенције на објекту, које су нови власници реализовали без сарадње са Заводом за заштиту споменика културе града Београда, умногоме су изменили основну идеју аутора. Новом изградњом уведени су нови материјали и нарушен принципи симетрије, док је оригиналност идеје и креативност једног тренутка остала у другом плану. Објекат је проглашен за споменик културе 2013. године.

Ксенија Ћирић

Литература

Документација ЗЗСКГБ СК 364
М. Ђурђевић, Петар и Бранко Крстић, Републички завод за заштиту споменика културе, 1996.
Мр Љ. Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Задужбина Андрејевић, Београд, 2000.

LAZIĆ'S AND MITROVIĆ'S VILLA

1931

4-4a Milovana Glišića street

Architects Petar and Branko Krstić completed their architecture studies at the Architectural Department within the Faculty of Technical Sciences in Belgrade, starting their architectural career in the second half of 1930s, during the period of the growing influence of modernist architectural thought among Serbian architects. Invited to build a home for two families – Lazić and Mitrović, on the slope of Senjak, in Milovana Glišića street – being considered a single villa by urbanistic plans, and a double villa as required by the investors, the authors managed to design a compromise solution. Embracing the modernist architecture terminology, Petar and Branko Krstić designed a dual house. A dual villa was built in 1931 in the form of two villas connected by a covered colonnade. The principle of symmetry was consistently implemented, both in terms of exterior design and the internal layout, even in the garden layout. Modernist cubic forms appearing as cascaded masses stand as the final accents of the pronounced horizontal stroke within the ground floor. As noticeable in the project design, the flat cubes were initially planned to be clad with marble, with the only decoration being a double moulding encompassing the openings. Certain modifications occurred during the construction – dismissing the idea of constructing an attic area, and applying cheaper terranova-mortar façade. The window and the canopied entrance are connected into an identical rectangular frame, applying double moulding. The recent interventions on the building, conducted by new owners without consulting the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, have significantly altered the author's original ideas. Additional construction introduced new materials and violated the principles of symmetry, while the highly original idea and creativity of a moment, remained in the shadow. The building was declared a cultural monument in 2013.

Ksenija Ćirić

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, SK 364
M.Đurđević, Petar i Branko Krstić, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1996
Mr Lj.Bлагојевић, Moderna kuća u Beogradu (1920-1941), Zadužbina Andrejević, Beograd, 2000

ЗАНАТСКИ ДОМ

1931 - 1933

Хиландарска 2

Подизање зграде Занатског дома, по угледу на друге друштвене домове, имало је за циљ да се на једном месту окупе све до тада основане занатске установе. Таква могућност указала се 1914. године, када су различити занатски фондови прикупили средства и започели зидање дома према пројекту архитекте Данила Владисављевића из 1912. године. Рат и неповољни услови одложили су изградњу Занатског дома све до 1931. године, када је пројектовање поверено архитекти Богдану Несторовићу, истакнутом поборнику модернистичке безорнаменталне архитектуре. Зграда је завршена 1. маја 1933. године. Поред просторија које су служиле за смештај различитих занатских удружења и савеза, имала је хотел и биоскопску салу. Од 1947. године у згради се налази Радио Београд. Објекат је конципиран као угаона грађевина са два бочна крила дуж улица Хиландарске и Светогорске. Однос залученог централног и равних бочних делова потенциран је средишњом двостепеном кулом. Масивност угаоног дела зграде олакшана је колонадом у приземљу и завршном спрату. Над главним улазом налази се скулптура „Ковач„Албанија“, рад каменоресца Н. Лукачека. Посебан акценат на фасадама представљају низови ритмично распоређених прозора дуж виших етажа, оригиналних дрвених рамова, профилације и карактеристичне поделе. Пратећи материјализацију и начин стилизације, аутор је истим третманом вешто спојио приземну зону објекта и спратне делове, остварујући јединствен ликовни ефекат у општем сагледавању зграде. У делу објекта дуж прометне Светогорске улице доминирају велике површине транспарентних тзв. дуплих излога, у чијем делу зиданог парапета су смештене вентилације, као и спорадично постављени улази у локале. Изузев масивних, декоративно обликованих дуплих врата помоћних улаза у објекат дуж бочних фасада и раскошног, главног портала на чеоној фасади, која су наменски направљена од метала, аутор је свуда употребио природни материјал – дрво, што представља оригиналну замисао архитекте Богдана Несторовића, која мора бити и очувана. За разлику од овог приземног дела објекта, зона приземља дуж Хиландарске улице је у складу са унутрашњом наменом простора добила другачији изглед, са наглашеним сегментним површинама сачињеним од мат призми. Као ауторско дело изразитих архитектонско-урбанистичких и културно-историјских вредности, Занатски дом је проглашен за споменик културе 1984. године.

Бојана Ибрајтер Газибара

Литература

С. Богунковић, Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, I, Београд, 2005.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда

ARTISANS CLUB

1931 - 1933

2 Hilandarska street

The construction of the Artisans Club, modelled after other social clubs, was guided by a vision of uniting all existing artisan institutions. The opportunity for unification emerged in 1914, when individual artisan funds gathered the required resources and initiated the construction of a club, based on the design by architect Danilo Vladislavljević from 1912. However, the construction was delayed due to the war and other inconvenient circumstances, and it wasn't until 1931 that the implementation resumed, being entrusted to architect Bogdan Nestorović, a strong supporter of the modernist non-ornamental architecture. The building was completed on 1 May 1933, and along with the areas accommodating various artisan associations and unions, the building also involved a hotel and a cinema. The building has been the home to Radio Belgrade since 1947. The palace is devised as a corner building, with two side wings along Hilandarska and Svetogorska streets. The contrast between the curved central section and the flat side wings is accentuated with the central two-storey tower. The massive look of the building's corner segment is softened with the colonnade on the ground and top floor. The sculpture "Blacksmith", the work of stonemason N. Lukaček, is positioned above the main entrance. A particular accent on the facades is achieved with the series of rhythmically aligned windows along the higher floors, the original wooden frames, the moulding and characteristic divisions. Following this style and design, the author skillfully applied the same treatment in the transition from the ground floor to upper floors, thus achieving a uniform aesthetic impression in viewing the entire building. The part along the busy Svetogorska street is dominated by large surfaces of the transparent, so-called double shop windows, whose part of parapet houses the ventilation system, as well as sporadically placed entrances to commercial areas. With the exception of massive, decoratively shaped double doors to auxiliary entrances along the side facades, and a gala main entrance on the front façade, intentionally made of metal, the author used natural material – wood – for all other features, which was an original idea of the architect Bogdan Nestorović, and as such, it must remain preserved. Unlike the central part of the building's ground level, the ground floor along Hilandarska street was treated in a slightly different design, in line with the intended purpose for the interior areas, with accentuated matte-prismatic surface segments. As a work of exceptional architectural, urbanistic, cultural and historical values, the Artisan Club was declared a cultural monument in 1984.

Bojana Ibrajter Gazibara

References

S. Bogunović, Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, I. Beograd: (2005)
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

КУЋА ТРГОВЦА ДУШАНА ЛАЗИЋА

1932

Булевар кнеза Александра Карађорђевића 47

Кућа трговца Душана Лазића у Булевару кнеза Александра Карађорђевића бр. 47 у Београду дело је једног од значајнијих протагониста модернизма код нас, архитекте Драгише Брашована. Подигнута је 1932. године за познатог београдског трговца Душана Лазића на Дедињу, у делу престонице који од типичне градске периферије са виноградима и воћњацима, временом добија резиденцијалне одлике. Својим општим стилским карактеристикама објекат припада раном модернизму међуратне београдске архитектуре. Конципирана је као слободностојећа кућа – типа виле, повучено на нешто ужој парцели са уређеним двориштем. Решена је у компактној, скоро симетричној основи и форми, са препознатљивим ауторовим личним поимањем модерног израза. Пратећи функционални распоред ентеријера који истиче три целине: сервисни, репрезентативни и приватни део, вила има сутерен, приземље и једну етажу. Игром повученог и предњег плана, остварена је дискретна игра маса, додатно умирена јасно одређеном и прецизном линијом. Карактеристично суочавање вертикалних и хоризонталних делова фасаде, представља оригиналан и препознатљив ауторов израз. Вила је зидана од опеке у кречном и цементном малтеру, са употребом армираног бетона за подрум и међусpratне конструкције. Елементи модернизма се јасно уочавају у компоновању главне фасаде, са асиметрично постављеним улазом у односу на степениште које је задржало место у централној оси фасаде. Кружни прозори, јарбол за заставу на врху димњака, орнаментација фасаде у вештачком камену (чест ауторов декоративни израз), део су примењених формалистичких знакова модерног стила у обликовању виле. Посебан акценат архитекта Драгиша Баршован дао је обликовању оградe са капијом од гвожђа, стилски усаглашене са изгледом виле, такође изведеном од опеке са оплатом од вештачког камена. Смештена у једном од најлепших делова града, у непосредној близини Дворског комплекса и низа појединачних вила које су пројектовали готово сви еминентни београдски архитекти међуратног периода. Кућа трговца Душана Лазића поред архитектонско-урбанистичког и културно-историјског значаја који има у формирању простора ком припада, заузима и значајно место у развоју наше стамбене архитектуре модерног правца, а у богатом стваралачком опусу архитекте Драгише Брашована, као један од његових првих, модернистички конципираних стамбених објеката. Кућа трговца Душана Лазића је утврђена за споменик културе 2007. године.

Ирена Сретеновић

Литература

Документација ЗЗСКГБ

А. Кадјевић, Живот и дело архитекте Драгише Брашована, 1887–1965, Годишњак града Београда, XXXVII, стр. 141 – 173, Београд, 1990.

З. Маневић, Лексикон српских архитеката XIX и XX века, стр. 83, Београд, 1999.

THE HOUSE OF MERCHANT DUŠAN LAZIĆ

1932

47 Boulevard kneza Aleksandra Karađorđevića

The House of merchant Dušan Lazić, located in 47 Bulevar kneza Aleksandra Karađorđevića street in Belgrade, is a work made by one of the most important protagonists of modernism in Serbia, architect Dragiša Brašovan. It was built in 1932 for the famous Belgrade merchant Dušan Lazić, in Dedinje, originally the town outskirts with vineyards and orchards which in time developed into a residential area. Its general style classifies the building within early modernism of Belgrade's interwar architecture. It was conceived as a freestanding house – villa type, withdrawn on a slightly narrow lot, with a beautiful yard. It is designed in a compact, nearly symmetrical base and form, reflecting the author's characteristic personal perception of modernist expression. Following the functional layout of the interior, with three distinguished parts: service rooms, representative rooms and private rooms, the villa has a basement, ground floor and one upper floor. A discretely playful massing is achieved by combining the projected and recessed segments, further toned down with a clear and precise outline. The characteristic combination of the vertical and horizontal facades is a genuine and recognizable author's expression. The villa is made of brick lined with limestone and cement mortar, using reinforced concrete for the basement and interfloor constructions. Modernist elements are clearly noticed in the composition of the main facade, with the entrance being positioned asymmetrically in relation to the staircase, remaining along the central axis of the facade. The circular windows, the flag mast on the top of the chimney, artificial-stone façade ornaments (the author's common decorative expression), all represent formal symbols of the modernist style in designing the villa. Architect Dragiša Brašovan paid particular attention to designing the fence by placing an iron gate, its style harmonized with the overall appearance of the villa, also made of brick with artificial-stone cladding. Situated in one of the most beautiful parts of the city, in close vicinity to the White Palace complex and a sequence of individual villas, showcasing the designs by nearly all of the prominent Belgrade architects in the interwar period, the House of merchant Dušan Lazić has considerable architectural, urbanistic, cultural and historical significance in the development of Dedinje quarter. The edifice holds an outstanding place in the development of our modernist residential architecture, as well as in the rich creative opus of the architect Dragiša Brašovan, as one of his first modernist residential buildings. The House of merchant Dušan Lazić was declared a cultural monument in 2007.

Irena Sretenović

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
A. Kadijević, Život i delo arhitekta Dragiša Brašovana, 1887-1965, Godišnjak grada Beograda, XXXVII, str. 141-173, Beograd, 1990
Z. Manević, Leksikon srpskih arhitekata 19. i 20. veka, str. 83, Beograd, 1999

ВИЛА ШТЕРИЋ

1932

Генерала Штурма 4

Слободностојећа двоспратна вила L основе, саздана од форми кубичних облика, конципирана 1932. у маниру функционалистичке архитектуре презентоване у високом естетском досегнућу, представља једно од значајнијих модернистичких остварења изузетно плодног и значајног аутора. У примењеном концепту кубичног волумена сагледава се утицај арх. Адолфа Лоса, а концепт сагласја ентеријера и екстеријера, разуђена основа и степеновање планова по дубини говори о утицају интернационалног стила. Функција објекта и форма су обједињени и уклопљени у природно окружење, што високо вреднује ову грађевину према критеријумима естетског функционализма. Представља сведочанство високог домета српске модерне. Аутор Милан Злоковића (6. април 1898, Трст - † 29. мај 1965, Београд) је један од најзначајнијих архитеката српског модернизма. Завршио је архитектуру 1921. године у Београду, а затим је студирао у Паризу. Године 1928. био је један од оснивача групе архитеката модерног стила, Група архитеката модерног правца, ГАМП, која је постојала до 1934. године. Од 1950. је професор на Архитектонском факултету. Пројектовао је и изводио хотеле, школске, болничке и друге зграде у Матарушкој Бањи, Призрену и Београду. Вила Штерић се налази под претходном заштитом.

Александра Дабижић

Литература

ИАБ, Техничка дирекција, Грађевинско одељење, приватна архива арх. Ђорђа Мојовића
Дијана Милашиновић Марић, Водич кроз архитектуру Београда
Љиљана Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Београд, 2000.

VILLA ŠTERIĆ

1932

4 Generala Šturma street

The free-standing two-storey villa, with an L-shaped base plan comprising cubic-shaped forms, designed in 1932 in the style of functionalist architecture in a high aesthetic quality, represents one of the most significant modernist works by an extremely productive and significant author. The applied concept of cubic massing reflects the influence by architect Adolf Loss, while the concept of balanced interior and exterior, the extended base and the cascaded levels, testify to the influence of international style. The building's function and form are unified and integrated with the natural environment, thus ranking the building high on a scale of aesthetic functionalism. It is a testimony of the high achievements of Serbian modernism. The author, Milan Zloković (6 April 1898, Trieste - † 29 May 1965, Belgrade) is one of the most significant architects of Serbian modernism. In 1921 he graduated from the Faculty of Architecture in Belgrade, continuing his education in Paris. He was one of the founders of the Group of Modern Style Architects (GAMP) established in 1928 and existing until 1934. Starting from 1950, he was a professor at the Faculty of Architecture. He designed schools, hospitals, hotels and other buildings in Mataruška Banja, Prizren and Belgrade. Villa Šterić enjoys the status of property under prior protection.

Aleksandra Dabižić

References

Historical Archives of Belgrade, Technical department, Construction sector, private archive of arch. Đorđe Mojović
Dijana Milašinović Marić, Vodič kroz arhitekturu Beograda
Ljiljana Blagojević, Moderna kuća u Beogradu (1920-1941), Beograd 2000.

ВИЛА ПРЕНДИЋ

1932 - 1933

Османа Ђикића 20

Вила Прендић у улици Османа Ђикића бр. 20, подигнут је 1932/33. године, као зграда Јована и Драгојле Прендић. Аутор пројекта је истакнути српски архитекта Милан Злоковић. Урбанистички је позициониран као слободостојећи објекат на регулационој линији, са фронталним делом оријентисаним ка парку, спратности – подрум, приземље и једна етажа. Карактеристична је изражена динамика степеновањем маса. Поред стамбене, у аутентичном концепту објекат је имао и функцију лекарске ординације. Објекат репрезентује утицај архитектуре Адолфа Лоса (Adolf Loos) и најближи је обликовном решењу бечке Villa Moller из 1928. године, прашкој Villa Müller из 1930. године и прашке Villa Winternitz из 1932. године. Карактеристичан је третман архитектонских маса, односно издвојена партија са спољним степеништем из кубичног волумена објекта. Унутрашња организација простора је морала да помири две функције, становање и рад (лекарску ординацију), јасно одвојене на различитим нивоима и спроведене кроз, за Злоковића својствен третман Raumplana. Два одељења лекарске ординације (чекаоница и сама ординација) смештени су у одвојеном кубусу куће, у нивоу улице, а стамбени простор је подигнут за један метар од нивоа ординације. Тако конципиран функционални распоред простора добија свој одраз у архитектонском концепту маса. Стамбени простор је подељен на јавни, репрезентативни део (хол, салон и трпезарија) у високом приземљу; сервисни део (кујна, оставе, ве-це) на истом нивоу у дубини куће иза ординације и у подруму; и на приватни део (спаваћи део, купатило и гардероба) на спрату. У овој кући сублимиран је аутентичан модернистички дух, који београдску архитектуру приближава европским узорима. Консеквентно је спроведен концепт модернистичког покрета са пуристичком обрадом фасада, организацијом компактног простора и строге функционалности основе. Полазеће од наведених карактеристика, Вила Прендић у улици Османа Ђикића бр. 20 убраја се у најрепрезентативније примере модернизма у Београду и представља ауторско остварење истакнутог архитекте. Објекат ужива статус претходне заштите.

Александар Божовић

Литература

Љиљана Благојевић, Модерна кућа у Београду (1920–1941), Београд, 2000.
Зоран Маневић, Лексикон градитеља, Београд, 2006, 137–152.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда

VILLA PRENDIĆ

1932

20 Osmana Đikića street

Villa Prendić, located in 20 Osmana Đikića street, was constructed in 1932-33 as the house of Jovan and Dragojla Prendić. Its author was Serbia's renowned architect Milan Zloković. It is positioned as a zero-lot-line free-standing building, its front section overlooking the park, with a basement, ground floor and the upper floor. Its distinctive dynamics is characterized by the gradating masses. Along with the residential purposes, in its authentic concept, the villa also served as a doctor's office. The building reflects the influence of Adolf Loos' architecture, being closest to the shape and form of the Viennese Villa Moller from 1928, as well as the Prague Villa Müller (1930) and Villa Winternitz (1932). It displays a distinctive massing concept, with a separate chamber with outer staircase extending from the building's central cube-shaped mass. The internal functional layout needed to reconcile the two functions – residential and work-related (the medical practice), which were clearly distinguished, placed on separate floor levels, in the Raumplan style typical for the works by Zloković. The two segments of medical practice department (the waiting room and the doctor's office) are placed within a separate house department, on the ground level, while the residential area is elevated from the office level by one meter. Such functional layout of rooms is also recreated the architectural massing concept. The residential area is segmented into the public, representative part (the hall, lounge and dining room) in the mezzanine, the service rooms (kitchen, storage areas, toilet) on the same level, deeper in the house, behind the doctor's office, and in the basement, and finally the private area (bedroom, bathroom and wardrobe) on the upper floor. The house sublimates the authentic modernist spirit, bringing closer Belgrade architecture to its European counterparts. Hence, the design applied the Modernist movement concepts, with purified treatment of facades, compact spatial organization and strict functionality of the base structure. Its prominent features rank Vila Prendić in 20 Osmana Đikića street among the most exemplary pieces of modernism in Belgrade, representing auteur work of a renowned architect. Villa Prendić enjoys the status of property under prior protection.

Aleksandar Božović

References

Ljiljana Blagojević, Moderna kuća u Beogradu (1920-1941), Beograd 2000.
Zoran Manević, Leksikon graditelja, Beograd 2006. 137-152.
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

АГРАРНА БАНКА

1932 - 1934

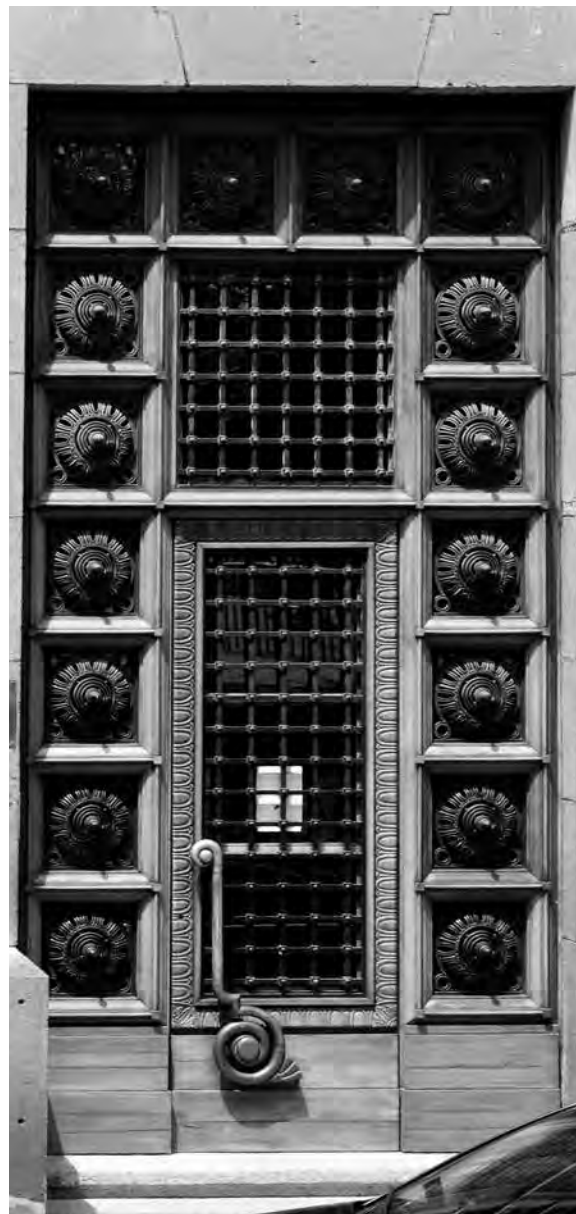
Трг Николе Пашића 11

Зграда Аграрне банке подигнута је између 1932. и 1934. године као једна од последњих банкарских палата Београда у међуратном периоду. Пројектовали су је архитекте Петар и Бранко Крстић, који спадају у ред најзначајнијих стваралаца међуратног периода у Београду. Конципирана је као репрезентативни пословни објекат са угаоном, заобљеном фасадом и монументалном улазном партијом у ар деко стилу. Врата представљају успешно занатско-уметничко остварење ар декоа и допринос високим естетским вредностима фасаде. Иако троделна подела фасаде са низом дорских стубова у приземљу и карактеристичан кровни венац указују на академско порекло, структурално зграда одражава опредељење аутора за модернистичку концепцију. Фасада је изведена у беловодском мермеру, што је у време подизања ове палате била права реткост у Београду. Главни улаз је декоративан и монументалан, са квадратним пољима унутар којих су розете са мотивом меандра, а најзанимљивији и најлепши детаљ је метални рукохват који се састоји од спиралне цеви и крилатог лава на врху. Прозори у приземљу су прекривени гитерима од кованог гвожђа са популарним ар деко мотивом лотосовим цветом. У венцу изнад приземља између стилизованих триглифа, у метопама се налазе медаљони са представама бога Меркура заштитника банкара, мушким и женским главама са класом и мушким главама са српом, представама плодности и пољопривреде у вези са делатношћу Аграрне банке. Аутори рељефа на фасади су вајар Лојзе Долинар и архитекта Бранко Крстић. Ентеријер је, такође, уређен с пажњом. Хол банке је централно постављен, а бочно су биле шалтерске просторије, данас преуређене за потребе Историјског музеја Србије. Зграда Аграрне банке страдала је током бомбардовања у Другом светском рату. После рата је обновљена, а након усељавања Централног комитета Комунистичке партије Југославије у зграду, добила је још један спрат према пројекту архитеката браће Крстић. Постојећи камени венац је издигнут, а архитектура нижих спратова је поновљена. Поред Историјског музеја Србије у згради Аграрне банке данас се налази и Министарство културе и информисања на првом и другом спрату, улаз из Влајковићеве улице бр. 3. Зграда Аграрне банке у Београду је због својих несумњивих архитектонско-урбанистичких, културно-историјских и стилских вредности проглашена за споменик културе 1984. године.

Бојана Ибрајтер Газибара

Литература

М. Просен, Палата Привилеговане аграрне банке у Београду, Наслеђе XV, Београд, 2014.
М. Ђурђевић, Петар и Бранко Крстић, Републички завод за заштиту споменика културе, Музеј науке и технике, Београд, 1997.
Документација 333СКБГ

AGRARIAN BANK

1932 - 1934

11 Nikola Pašić Square

The Agrarian Bank building was constructed between 1932 and 1934 as one of the last bankers' palaces in Belgrade in the interwar period. It was designed by architects Petar and Branko Krstić, considered among the most significant authors in Belgrade in the period between the two world wars. It was conceived as a representative business facility with a corner-style, rounded facade and a monumental foyer designed in Art Deco style. The doors represent a skillful artistic and artisan achievement of Art Deco, contributing to the high aesthetic values of the facade. Although the three-fold segmentation of the facade, with a row of Doric columns on the ground floor and a characteristic roof cornice, indicates the academic background, in terms of its structure, the building reflects the author's orientation towards the modernist concepts. The facade was made out of sandstone from Bela Crkva, a true rarity in Belgrade at the time the palace was built. The main entrance is decorative and monumental, with square blocks containing rosettes with meander motives. The most outstanding and beautiful detail is the metal door handle – a spiral rail with a winged lion placed upon it. The windows on the ground floor are covered in wrought-iron lattice with a popular Art Deco motive – a lotus flower. Within the cornice above the ground floor, the metopes between triglyphs are decorated with stylized medallions depicting the god Mercury, the protector of bankers, as well as male and female heads with wheat branches, and male heads with a sickle, symbols representing fertility and agriculture, all related to the Agrarian Bank's field of work. The authors of facade relief are sculptor Lojze Delinar and architect Branko Krstić. The interior was designed with great attention to detail. The bank hall was centrally placed, with counter halls placed on the sides, now being redesigned to serve the purposes of the Historical Museum of Serbia. The Agrarian Bank building was damaged during the bombings in World War II. It was restored after the war, with an additional floor being constructed after the Central committee of the Communist Party of Yugoslavia moved into the building, based on the design by Krstić brothers, contemporary architects. The existing roof cornice was uplifted, replicating the architectural elements of the lower floors. Along with the Historical Museum of Serbia, the Agrarian Bank building nowadays comprises the offices of the Ministry of Culture and Information, on the first and second floors, with entrance from 3 Vojkovičeva street. Due to its undeniable architectural, urbanistic, cultural, historical and stylistic values, the building of the Agrarian Bank in Belgrade was declared a cultural monument in 1984.

Bojana Ibrajter Gazibara

References

M. Prosen, Palata Privilegovane agrarne banke u Beogradu, Nasleđe XV, Beograd, 2014.
M. Đurđević, Petar i Branko Krstić, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Muzej nauke i tehnike, Beograd, 1997.
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ЗГРАДА АЕРОКЛУБА

1932 - 1935

Узун Миркова 4, Краља Петра 36

Аероклуб „Наша крила” настао је из „Српског Аероклуба”, војног удружења авијатичара са Солунског фронта, основаног октобра 1921. године. Ова национална установа од изузетног значаја била је под покровитељством престолонаследника Петра и председништва кнеза намесника Павла, смештена у престоници Краљевине Југославије. То је био велики друштвени центар чија је изградња започела у лето 1932, а довршена почетком 1935. године. Пројекат Дома Аероклуба је био први реализовани пројекат јавног објекта архитекте Војина Симеоновића. Ово остварење било је достојно значаја ове институције, модерно и оригинално, са репрезентативном и декоративном спољном и унутрашњом обрадом. Објекат је потпуно захваћен европским модерним и елегантним стилем – ар декоом у коме су били коришћени облици античке класичне грчке и римске уметности и који се паралелно развијао са стилем Баухаус. Строги, али сведени класицизам, монументалност, чистота композиције и планирана фасадна скулптура упућују и на паралеле са монументализмом у примерима архитектуре тоталитарних режима Италије и Немачке, СССР-а и Јапана тог периода. У основи је објекат Аероклуба организован око угла са Улицом краља Петра. По типу је то двотрактна основа са бочним крилима. До јавно-пословних простора у нивоу мезанина и првог спрата долази се свечаним прилазом кроз главни улаз, кружни вестибил и преко овалног простора са спиралним степеништем, осветљеним витражом и горњим светларником. На првом спрату се налази репрезентативна сала за свечаности, посебно уређена за окупљање чланова Аероклуба и пријатеља ваздухопловства, као и потенцијалних донатора. Рустичност зоне приземља и мезанина са оплатом од ромб-квадера као и општи, делимично троделни концепт фасаде успостављају ренесансне асоцијације, али су академски принципи сведени и модернизовани. Високи прозори на првом спрату обележавају свечану салу, немају профилацију оквира, а раздвојени су стилизованим плитким канелираним пиластрима, лизенама, висине три спрата. Надвишени су двома истуреним стрехама које издвајају прозоре последњег спрата, док је цео систем у облику слова „П” уоквирен равним безорнаменталним површинама зидова, што посебно истиче фасадну пластику. Архитекта је применио хармонично усклађивање вертикалног и хоризонталног, али и рустичног и плошног. Складне пропорције и употреба различито обрађених материјала две врсте вештачког камена у фасадној облози, резултирали су чистим решењем врхунске елеганције. Материјал је пажљиво одабран и у ентеријеру, у облози зидова од штофа и дрвених рамова, а понављање спиралних мотива, меандра и волуте, од спирале прилазног степеништа, гвоздених ограда за врата и радијаторских маски, све до витража (са темом грчке легенде о Дедалу и Икару), говори о тоталном дизајну који је примењен. Велики и мали салон били су обрађени у енглеском стилу, а сала и две „зимске баште” (застакљених сепареа) у француском стилу Луја XVI, док је декорација бара и трпезарије изведена у „модерном стилу”. Сматрало се да су то „најмодерније клупске просторије у Београду и највећи дом аеро клуба у Европи”. Око декорације били су ангажовани и познатији уметници: сликари Васа Поморишац, по чијим је нацртима извела витраж фирма „Станишић” из Сомбора, затим Коста Хакман и скулптор Петар Палавичини. Зграда Аероклуба у Београду је утврђена за културно добро 2007. године.

Хајна Туцић

Литература

Аноним, Аеро клуб Краљевине Југославије, Алманах југословенске авијације, Београд, 1930, 21–24.
Ст. М, Резултат конкурса за идејну скицу дома Аеро-клуба у Београду, Наша крила, број 95, Београд, април 1932, 1734/1735.
Аноним, Освећење камена темељца палате Аеро-клуба, Наша крила, број 102, Београд, 16.VIII 1932, 16–18.
Аноним, Освећење камена темељца Дома Аеро клуба, Политика, Београд, 27. јул 1932, 5.
В. Симеоновић, Дом Аеро Клуба Краљевине Југославије, Годишњак југословенског ваздухопловства, Београд, 1933/34, 145–146.
С. Шећеров, Дом Аеро Клуба Краљевине Југославије, Наша крила, бр. 152, Београд, 25. новембар 1933, насл. стр.
Аноним, Освећење Дома Аеро Клуба и спомен плоче изгинулим авијатичарима. Отварање Аеро-серкла, Годишњак југословенског ваздухопловства, Београд 1935, 177–179.
Х. Туцић, Дело архитекте Војина Симеоновића између два светска рата, Наслеђе бр. IX, Београд, 2008, 155–178.
М. Просен, Ар деко у српској архитектури, докторска дисертација, Београд, 2014, 418–421.

THE BUILDING OF AERO CLUB

1932 - 1935

4 Uzun Mirkova, 36 Kralja Petra street

The “Our Wings” Aero Club emerged from the military aviation association “Serbian Aero club” of the Thessaloniki Front, founded in October 1921. This national institution of exceptional significance was under the patronage of the Crown Prince Petar and the presidency of the Regent Prince Pavle, located in the capital of Kingdom of Yugoslavia. It was a large social center whose construction started in the summer of 1932 and was completed in early 1935. The design for Aero Club House was the first design by architect Vojin Simeonović implemented in a public building. This achievement worthily reflected the significance of such institution, being modern and original, with a representative and decorative external and internal treatment. The building was largely influenced by the European modern and elegant style – Art Deco, employing the artistic forms of the ancient, classical Greek and Roman art, being developed parallel with the style of Bauhaus type. The strict, but reduced classicism, monumentality, purity of the composition and the planned facade sculpture indicate a parallel with monumentalism in the architectural examples of totalitarian regimes in Italy and Germany, USSR and Japan of the time period. The base plan of the Aero Club is organized around the corner with Kralja Petra street. By its type, this is a double-tract base with side wings. The public-commercial areas on the mezzanine level and the first floor are accessed through an elegant main entrance – the circular vestibule and oval halls with spiral staircases illuminated by a stained glass window and a skylight. A representative hall for ceremonial purposes is located on the first floor, specifically designed for the meetings of Aero Club members and aviation enthusiasts, as well as potential donors. The rusticity of the ground-floor and mezzanine with rhombus-cube shaped cladding as well as the overall, partly three-dimensional façade concept, resemble the style of Renaissance, but the Academicism concepts remain reduced and modernized. The tall windows without a frame moulding on the first floor, accentuating the gala hall, are separated by three-storey stylized, flattened fluted pilasters and lesenes, with two projected eaves extending over them and highlighting the windows on the last floor. The overall U-shaped system is framed by flat, non-ornamental wall surfaces, particularly highlighting the architectural sculpture on the façade. The architect achieved a harmonious balance of the vertical and horizontal lines, as well as the rustic and flat style. The harmonious proportions and the use of differently treated materials – two types of artificial stone in the facade cladding – resulted in a clean and superbly elegant design. The material applied in the interior was carefully selected as well – the wall cladding combining fabric and wooden frames – while the overall design is marked with reiterating spiral motifs, meanders and volutes, starting from the spiral line of the entrance staircase, the iron door frames and radiator masks, to stained glass surfaces (depicting the Greek legend about Dedal and Icarus). The great and small lounge were designed in English style, the hall and two “winter gardens” (glass-covered segments) resembled the French style of Louis XVI, while the decoration of the bar and dining room reflects a “modern style”. It was considered to be “the most stylish club house in Belgrade and the biggest home to an aero club in Europe”. Its decoration involved the works by famous artists: painters Vasa Pomorišac, whose design was applied on stained glass surfaces by the Sombor-based “Stanišić” company, Kosta Hakman and sculptor Petar Palavićini. The building of the Aero Club in Belgrade was designated as cultural property in 2007.

Hajna Tucić

References

Anonim, Aero-klub Kraljevine Jugoslavije, Almanah jugoslovenske avijacije, Beograd 1930, 21-24
 St.M, Rezultat konkursa za idejnu skicu doma Aero-kluba u Beogradu, Naša krila, broj 95, Beograd april 1932, 1734,1735
 Anonim, Osvećenje kamena temeljca palate Aero-kluba, Naša krila, broj 102, Beograd 16.VIII 1932, 16-18
 Anonim, Osvećenje kamena temeljca doma Aero-kluba, Politika, Beograd 27. Jul 1932, 5
 V.Simeonović, Dom Aero Kluba Kraljevine Jugoslavije, Godišnjak jugoslovenskog vazduhoplovstva, Beograd 1933/34, 145,146
 S.Šećerov, Dom Aero Kluba Kraljevine Jugoslavije, Naša krila, br.152, Beograd 25.novembar 1933, nasl.str
 Anonim, Osvećenje Doma Aero Kluba i spomen ploče izginulim avijatičarima. Otvaranje Aero serkla, Godišnjak jugoslovenskog vazduhoplovstva, Beograd 1935, 177-179
 H.Tucić, Delo arhitekte Vojina Simeonovića između dva svetska rata, Nasleđe br. IX, Beograd 2008, 155-178.
 M.Prosen, Ar deko u srpskoj arhitekturi, doktorska disertacija, Beograd 2014, 418-421.

ЗГРАДА МИНИСТАРСТВА СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА

1933

Кнеза Милоша 101

Зграда Министарства социјалне политике и народног здравља у Улици кнеза Милоша бр. 101 у Београду, дело је Димитрија М. Лека, једног од значајнијих српских архитеката. У знак признања за богат стваралачки опус и велики допринос домаћој архитектури, архитекта Димитрије М. Леко је изабран за доживотног почасног председника Друштва архитеката Србије. Четврта деценија XX века, обележена је као најплоднији период у стваралачком опусу аутора, када и настаје ова монументална палата, коју многи убрајају у његово најбоље реализовано дело. Пројекат за нову зграду Министарства, до тада смештено у приватној згради намењеној хотелијерским услугама, архитекта Димитрије М. Леко добија као свој редован задатак у Министарству грађевина, у ком је тада био запослен. Државно земљиште на крају Улице кнеза Милоша, на ком се налазила трамвајска станица Губеревац, одређено је као место подизања зграде. Темељи зграде су освећени 25. 09. 1932. године, док је зидање завршено 1933. године. Иако је задржао одлике класичне архитектуре у њеном обликовању, архитекта Димитрије М. Леко уводи елементе модернизма и максимално осавремењује архитектуру једног државног објекта. Реализована је као слободностојећи, троспратни објекат правоугаоне основе. Смештена дуж једне од најважнијих саобраћајница и најатрактивнијих београдских улица са изузетним грађевинским фондом, композиција главне фасаде осмишљена је монументално и репрезентативно, с обзиром на карактер не само простора већ и будуће намене. На равним неорнаменталним фасадним платнима су ритмично распоређени широки трокрилни прозори. Наглашеној хоризонталности која се огледа у дугачком уличном фронту, успешно се супроставља вертикални ритам високих и снажних колонада, успостављајући на тај начин потпуну равнотежу и хармонију главне фасаде. Уместо уобичајеног академски раскошно обликованог кровног венца, зграда је завршена равно, пуним зидним платном. Две скулптуралне композиције постављене на крајевима уличне фасаде у нивоу првог спрата, дело су вајара Алојза Долинара. Изведене у бахациту представљају мушкарца са гранчицом и жену са дететом у наручју (група фигура лево), док се на десном углу налазе фигуре мушкарца са чекићем и жене са пером и свитком. На све три уличне фасаде у хоризонталном низу, на простору између првог и другог спрата, постављена су 23 женска портрета. Кружне рељефе са представом женских фигура, постављених у хоризонталном низу, између друге и треће етаже, извео је Душан Јовановић Ђукин, по нацртима самог архитекте. Овим декоративним ансамблима аутор је увео орнаменталност ар декоа у строги концепт свог оригиналног тумачења монументалне архитектуре. Ентеријер зграде је истоветно решен кроз све три етаже, са средишњим делом око ког су дугачки ходници, дуж којих су распоређене канцеларије. Зграда Министарства социјалне политике и народног здравља својом целокупном архитектонском композицијом и формом, уметничком изражајношћу и урбанистичким концептом, једно је од антологијских дела београдске архитектуре и целокупне српске међуратне архитектуре. Утврђена је за споменик културе 2013. године.

Ирена Сретеновић

Литература

Документација ЗЗСКГБ
Димитрије М. Леко, Зграда за министарство социјалне политике и народног здравља у Београду, Архитектура 9–10, Љубљана 1932, 241.
Д. Маслаћ, Две зграде арх. Д. Лека, Технички лист 13–14, Загреб, 1936, 186–188.
Милан И. Просен, Ар деко у српској архитектури, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју уметности, Београд 2014

THE BUILDING OF THE MINISTRY OF SOCIAL POLICY AND PUBLIC HEALTH

1933

101 Kneza Miloša street

The Building of the Ministry of Social Policy and Public Health in 101 Kneza Miloša street in Belgrade is a work by one of the most important Serbian architects, Dimitrije M Leko. As a recognition of his rich creative opus and significant contribution to the national architecture, the architect Dimitrije M Leko was elected a lifetime honorable president of the Architects Society of Serbia. Built in the 1940s, the period recognized as the most fruitful in the author's opus, the monumental palace is considered his best work by many. The task of designing the Ministry's new building, previously located in a private building intended to serve the purpose of a hotel, was assigned to architect Dimitrije M Leko, as part of his regular job in the Ministry of Construction, where he worked at the time. The state-owned lot in Kneza Miloša street, where the tram station "Guberevac" was located, was defined as a construction site for the building. The building foundations were consecrated on 25 September 1932, and the construction was finalized in 1933. Although maintaining certain characteristics of classical architecture in shaping the building, architect Dimitrije M. Leko also introduced some modernist elements, remarkably refreshing the architecture of a public building. It was constructed as a freestanding, three-storey building with a rectangular base plan. The building is located on one of the most important traffic routes and most appealing Belgrade streets with an extraordinary fund of edifices, and its main facade is designed in a monumental and representative style, taking into consideration not only the character of the building, but its future purpose as well. The flat non-ornamental facade walls incorporate wide, rhythmically arranged sequence of three-wing windows. The highlighted horizontal axis, characterized by the long street front, is successfully contrasted by the vertical rhythm of tall and strong colonnades, establishing full balance and harmony on the main facade. Instead of the usual academicism-ornated cornice, the top of the building is styled flat, with a clear wall panel. Two sculptural compositions placed at the ends of the street facade on the first floor level are the work by sculptor Alojz Dolinar. Made out of "bihacit" limestone, they represent a man with a twig and a woman holding a child (a group of figures on the left), while sculptures in the right corner represent figures of a man with a hammer and a woman with a quill and a scroll. A horizontal sequence of female portraits – 23 pieces – is placed between the first and the second floor, on all three street facades. Circular reliefs depicting female figures, set in a horizontal row, between the second and the third floor, were made by Dušan Jovanović Đukin, based on the design by the architect himself. Introducing these decorative ensembles, the author blended the ornamental decoration of Art Deco into the strict concept of his original interpretation of monumental architecture. The building's interior is identically designed on all three floors, with a central part encompassed by long corridors and offices along them. Due to its architectural composition and form, artistic expression and urbanist concept, the building of the Ministry of Social Policy and Public Health represents one of the anthological works of Belgrade architecture and overall Serbian interwar architecture. It was declared a cultural monument in 2013.

Irena Sretenović

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Dimitrije M. Leko, Zgrada za ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja u Beogradu, Arhitektura 9-10, Ljubljana 1932., 241
D. Maslač, Dve zgrade arh. D. Leka, Tehnički list 13-14, Zagreb, 1936., 186/188
Milan I. Prosen, „Ar deko u srpskoj arhitekturi“, Doktorska disertacija – Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za istoriju umetnosti, Beograd, 201

ПАЛАТА БЕОГРАДСКЕ БЕРЗЕ (ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЈ)

1933 - 1934

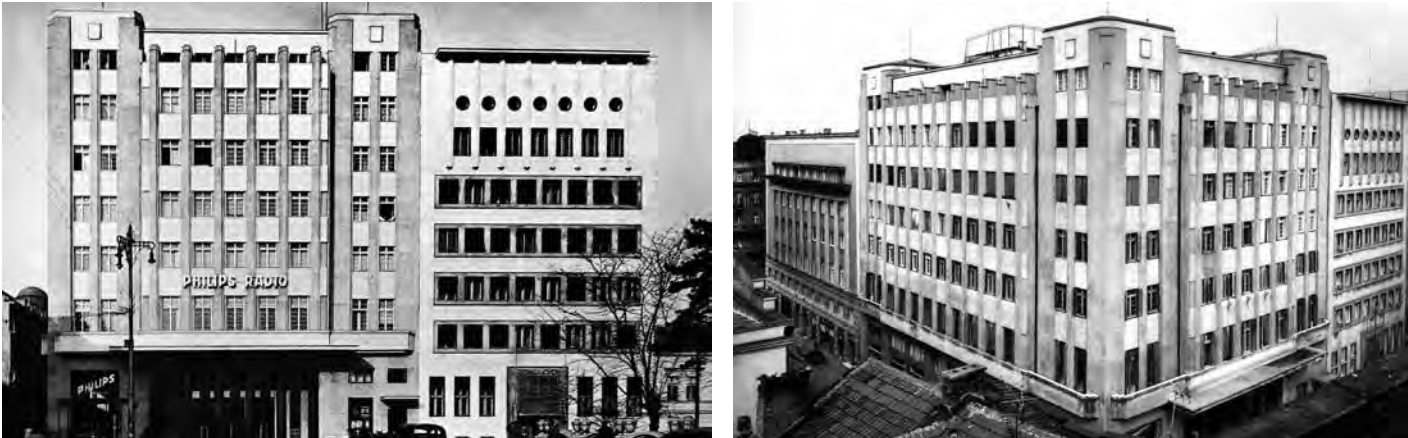
Узун Миркова 2

Палата је изграђена 1933–1934. године за потребе Београдске берзе Краљевине Југославије, према пројекту архитекте Александра М. Ђорђевића, школованог у Карлсруеу. Ђорђевић је чествовао у Првом светском рату и након рата одлази у Париз где ради као архитекта али се и усавршава радећи као сарадник у бироу професора Бернијеа и Марсела Ламбера. Ова монументална грађевина која заузима доминантан угаони положај у оквиру амбијента Студентског, некада Краљевог трга, „зидана је у најмодернијем стилу” и након изградње описана је као једна од најлепших грађевина престонице. Пројекат је на конкурс награђен највишом другом наградом, а монументалном архитектуром палате на најбољи начин је репрезентовао Берзу, модерни центар привреде и финансија као у свим светским метрополама, симболично означавајући успон привреде, стабилност и просперитет државе. Повољна ситуација се стекла организовањем три узастопна конкурса за суседне објекте на овом простору: за Аероклуб, Београдску берзу и убрзо Трговинску комору, што је резултирало добрим уклапањем ових објеката наспрам зграда универзитета и Београдске општине. По архитектонским особинама зграда Берзе припада зрелом модернизму, са утицајима архитектуре Петера Беренса, али и елемената америчког ар декоа. Палата Берзе представља изузетак у стилском погледу у опусу архитекте Ђорђевића у коме преовлађује академски репертоар. Објекат је био мешовите пословно-стамбене намене, са просторијама Берзе у приземљу, мезанину и првом спрату, док су на осталим спратовима били станови. Грађевински предузимачи ове шестоспратнице били су инжењери Милош Савчић и Александар Ацовић. Међуспратне конструкције су армиранобетонске. Фасада је двобојна због употребе две врсте камена. Монументалност и модерност објекта постигнути су троделном вертикалном композицијом фасаде и вертикалним елементима у оквиру ње. Прозорски отвори су распоређени у правилном ритму наизменично са чистим, безорнаменталним парепетима. Угаони ризалити обликовани су као куле, а наглашене вертикале витких пиластара у средишњем регистру повезују све нивое и при врху су каскадиране, прелазећи фасадни завршетак. Улаз у некадашњу Берзу је изразито репрезентативан, иако повучен и са надстрешницом, монументализован је масивним стубовима, честим ар деко мотивом. Зона приземља широких и високих отвора наглашено је одвојена од спратова, такође са степенастим ар деко мотивима на угловима. Стилској доследности доприносе и линеарни аеродинамични декоративни елементи од кованог гвожђа на порталима и у ентеријеру на степеништу од мермера и од вештачког камена. До краја II светског рата у објекту је било смештено Председништво владе НР Србије и Секретаријат антифашистичке скупштине народног ослобођења Србије, а накратко у периоду 1948–1950. и Народни музеј. Од 1951. године у палату је усељен Етнографски музеј, када је реализована прва, а након 1983. и друга реконструкција ентеријера објекта, чиме је зграда прилагођена новој намени и потребама Етнографског музеја. У овој националној институцији у оквиру сталне поставке и путем тематских изложби чувају се и презентују богато српско и југословенско етнографско наслеђе. Етнографски музеј у Београду је због посебних културно-историјских и архитектонско-урбанистичких вредности утврђен за културно добро 1984. године.

Хајна Туцић

Литература

Хемеротека у досијеу споменика културе, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда
Г. Гордић, Александар Ђорђевић, Биографије, у: Српска архитектура 1900–1970, Београд, 1972, 129; Александар Ђорђевић, Лексикон неимара (ур. З. Маневић), Београд, 2008, 124.
У. Мартиновић, Модерна Београда, архитектура Србије између два светска рата, Београд, 1972, 48.
Љ. Ђертић, А. Дероко, Г. Јованић, Етнографски музеј у Београду 1901–1984. каталог изложбе, Београд, 1984.
С. Г. Богуновић, Студентски трг, у: Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, 1, Београд 2005, 400–406; Исти, Александар Ђорђевић, у: Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, 2, Београд, 2005, 784–788.
М. Просен, Градитељски опус архитекте Александра Ђорђевића (1890–1952), Наслеђе бр. VII, Београд, 2006, 180–183.
М. Просен, Ар деко у српској архитектури, докторска дисертација, 89, 335–336.

BELGRADE STOCK EXCHANGE PALACE (ETHNOGRAPHIC MUSEUM)

1933 - 1934

2 Uzun Mirkova street

The palace was built in 1933-1934 to serve the purpose of Belgrade Stock Exchange of the Kingdom of Yugoslavia, based on the design by architect Aleksandar M. Đorđević, educated at Karlsruhe, and continuing his studies in Paris, after participating in WWI. This monumental building holding a dominant corner position within the urbanistic area of Studentski square (formerly Royal Square), “was built following the latest, modern trends”, being described as one of the capital’s most beautiful buildings. The design presented at the competition, being awarded the highest, second prize, displayed monumental architecture which most suitably represented the Stock Exchange, a modern economic and finance center resembling the world’s major cities, symbolizing the rise of the economy, the state’s stability and prosperity. Favorable conditions for its construction were established following three consecutive contests for the neighboring buildings: the Aero Club, the Belgrade Stock Exchange and shortly after, the Chamber of Commerce, their design being aligned with the University and the Belgrade Municipality. By its architectural features, the Stock Exchange building classifies as mature modernism, with influences of Peter Berens architecture, as well as the elements of American Art Deco. In terms of its style, the Stock Exchange Palace is an exception in the overall oeuvre of architect Đorđević, dominated by the academicism repertoire. The building served a manifold, commercial-residential purpose, with the Stock Exchange premises on the ground floor, the mezzanine and the first floor, and residential apartments on the remaining floors. The contractors who constructed this six-storey building were engineers Miloš Savčić and Aleksandar Acović. The interfloor structures were made of reinforced concrete. The facade is duo-chromatic, with two types of stone being used. The monumentality and modernity of the building is achieved with a three-dimensional vertical facade and vertical elements within it. Window openings are rhythmically aligned, alternating with clean, non-ornamental parapets. The corner projections are shaped as towers, and the accentuated vertical lines of flattened pilasters in the central zone are connected across all floor levels, being cascaded near the top and extending above the façade. The entrance to the former Stock Exchange is of exceptional beauty. Though recessed and superposed by eaves, its monumental quality is enhanced with massive pillars, a frequent Art Deco motif. The ground level, with wide and tall windows, is distinctively separated from the upper floors, with gradated Art Deco motifs at its corners. The stylistic consistency is further enhanced by the linear, aerodynamic wrought-iron decorative elements on the portals and in the interior, within the marble and artificial-stone staircase. Until the end of WWII, the Presidency of Serbian Government and the Secretariat of Anti-Fascist Assembly for the National Liberation of Serbia was situated in this building, and for a short period in 1948-50 it served the purposes of the National Museum. Since 1951, the building has been the home to the Ethnographic Museum; the first reconstruction of its interior occurred in 1951, followed by the second in 1983, adapting the building to the new purpose and needs of Ethnographic Museum. Within its permanent exhibit and thematic exhibitions, this national institution preserves and displays the rich Serbian and Yugoslav ethnographic heritage. Due to its outstanding cultural, historical, architectural and urbanistic values, the Ethnographic Museum in Belgrade was declared cultural property in 1984.

Hajna Tucić

References

The library within the file of a cultural monument, Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
G.Gordić, Aleksandar Đorđević, Biografije, in: Srpska arhitektura 1900-1970, Beograd 1972, 129; Aleksandar Dorđević, Leksikon neimara (ur.Z.Manević), Beograd 2008, 124
U. Martinović, Moderna Beograda, arhitektura Srbije između dva svetska rata, Beograd 1972, 48;
Ij. Čertić, A. Deroko, G. Jovanić, Etnografski muzej u Beogradu 1901-1984. katalog izložbe, Beograd 1984.
S.G.Bogunović, Studentski trg, in: Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, 1, Beograd 2005, 400-406; Ibid, Aleksandar Đorđević, u: Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, 2, Beograd 2005, 784-788
M.Prosen, Graditeljski opus arhitekta Aleksandra Đorđevića (1890-1952), Nasleđe br. VII, Beograd 2006, 180-183
M.Prosen, Ar deko u srpskoj arhitekturi, doktorska disertacija, 89, 335-336.

ЗГРАДА ДОМА ЈУГОСЛОВЕНСКИХ ИНЖЕЊЕРА И АРХИТЕКАТА (УЈИА)

1933 - 1935

Кнеза Милоша 7-7а

Зграда Дома југословенских инжењера и архитеката у улици Кнеза Милоша бр. 7-7а у Београду, подигнута је између 1933. и 1935. године према пројекту београдских архитеката Милана Мише Манојловића и Исака Азриела. „Удружење инжењера и архитеката Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца“ формирано је 1919. године укључујући у своје оквире сва до тада постојећа струковна удружења. У циљу доприношења југословенској атмосфери младе државе, удружење је већ после неколико месеци променило назив у „Удружење југословенских инжењера и архитеката“. Његово централно седиште било је у Београду. Изградњу дома београдске секције Удружења пратили су бројни проблеми због чега је од иницијативе за изградњу 1921, до његове реализације прошло више од деценије. После два конкурса која су остала без прве награде, али на којима су највећу пажњу привукли пројекти Милана Злоковића и Душана Бабића у стилу ар деко архитектуре, и након дефинисања различитих локација за изградњу дома, коначно је одлучено да се се објекат подигне у улици Кнеза Милоша. На конкурс 1933. године додељена је прва награда. Милан Миша Манојловић и Исак Азриел пројектовали су објекат потпуно безорнаменталних фасада, изразито модеран за тадашњу београдску архитектонску сцену. Функционални аспект је такође пажљиво разматран што је за последицу између осталог имало повлачење задњег крака према Лазаревићевој улици и формирање велике летње терасе на нивоу првог спрата, док је корпус зграде према Кнеза Милоша остао јединствен блок висок четири спрата. Овакво решење је било јединствено у тадашњој београдској архитектури. Једноставна плошна фасада без елемената декоративне и архитектонске пластике, била је сувише модерна и сувише радикална, и наишла је на неодобравање. Зато су током извођења направљени уступци. Степенишни тракт је издвојен из компактне масе у виду корпуса са стакленим платном који надвишава волумен грађевине. Улаз у Дом требало је да буде означен женском фигуром – персонификацијом југословенских инжењера и архитеката. Она међутим никада није постављена на фасаду. Полихромна обрада фасаде, као и облоге од камених плоча у приземљу, требало је да допринесу њеној ликовности и допадљивости. Велику дозу одговорности за настале промене и улогу „спасиоца части београдских архитеката“ имао је један од водећих модерниста – архитекта Драгиша Брашован. Након краткотрајне функције седишта Радио-комитета Владе ФНРЈ, почетком педестих година XX века зграда је враћена инжењерима и архитектама, овај пут као „Дом Савеза друштава инжењера и техничара Србије“. Истовремено, формиран је Савез инежењера и техничара Југославије. За њихове потребе је архитекта Радивоје Томић изградио нову зграду на суседној локацији 1961–1969, са жељом да се обликовно надовеже на постојеће здање. Године 1999. у приземљу и сутерену Дома УЈИА формиран је биоскоп Tuckwood, који је и данас у функцији. Објекат је у процедури за проглашење за споменик културе.

Ксенија Ђирић

Литература

А. Игњатовић, Дом удружења југословенских инжењера и архитеката, Наслеђе VII, Београд, 2006.

HOUSE OF YUGOSLAV ENGINEERS AND ARCHITECTS ASSOCIATION

1933 - 1935

7-7a Kneza Miloša street

The House of Association of Yugoslav Engineers and Architects in 7-7a Kneza Miloša street in Belgrade was constructed between 1933 and 1935, based on the design by Belgrade architects Milan Miša Manojlović and Isak Azriel. "The Association of Engineers and Architects of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians" was established in 1919, incorporating all existing associations in this field. With the aim of contributing to enhancing the atmosphere of the young country of Yugoslavia, it was within a couple of months that the association changed its name to "Association of Yugoslav Engineers and Architects". Its headquarters were in Belgrade. The construction of building of the Association's Belgrade section was accompanied by numerous problems, which is why it took more than a decade from the initiative for its construction in 1921 to its realization. After two competitions without first prizes declared, but featuring designs by Milan Zloković and Dušan Babić in Art Deco style that generated significant attention, and after considering different locations for the construction, it was finally decided that the House would be built in Kneza Miloša street. Within the competition in 1933, the first prize was finally awarded. Milan Miša Manojlović and Isak Azriel designed the building with a facade completely free of ornaments, exceptionally modern for the Belgrade architectural scene of the time. The functionality aspect was also carefully considered resulting in, among other things, a recessed back wing towards Lazarevićeva street and big summer terrace being formed on the first floor level, while the building core towards Kneza Miloša street remained in the form of a compact four-storey block. The design was unique in Belgrade architecture of that time. A simple flat facade, without any elements of decorative and architectural sculpture, was extremely modern and overly radical, and was not approved by the general public. Hence, there were certain modifications incorporated during construction. The staircase is projected from the compact structure in the form of a block with a glass panel surface that extends over the building's height and volume. The entrance to the House was planned to be accentuated with a female figure – a personification of Yugoslav engineers and architects. However, it was never placed on the facade. The polychromatic facade and the stone cladding on the ground floor aimed to contribute to its artistic value and appeal. A great deal of responsibility for the applied modifications is attributed to the one of the leading modernists – architect Dragiša Brašovan – who bore the role of "the savior of Belgrade architects' honor". After serving as headquarters of the Radio Committee of the Government of Federal People's Republic of Yugoslavia for a short period, in early 1950s the building was given back to engineers and architects, this time as a "House of Association of Engineers and Technicians of Serbia", parallel with the establishment of Association of Engineers and Technicians of Yugoslavia. For their purposes, architect Radoje Tomić constructed a new building at the adjacent location between 1961 and 1969, with the intention to annex it to the existing building. In 1999, "Tuckwood" cinema was established within the ground floor and basement of the Home of Association of Yugoslav Engineers and Architects, remaining in operation ever since. The building is currently undergoing the procedure of being declared a cultural monument.

Ksenija Ćirić

References

A. Ignjatović, Dom udruženja jugoslovenskih inženjera i arhitekata, Nasleđe VII, Beograd 2006

ЗГРАДА ПАТРИЈАРШИЈЕ

1933 - 1935

Кнеза Симе Марковића 6

Зграда Патријаршије је грађена у периоду од 1933. до 1935. године, на основу пројекта из 1932. године. Зграда је подигнута на месту старог, порушеног митрополијског двора. Аутор пројекта је архитекта руског порекла Виктор Лукомски. По завршетку градње зграда Патријаршије је добила веома повољне оцене од стране тадашње јавности, а у штампи је описана као: импозантна великолепна грађевина, чији упрошћени неовизантијски стил одговара свештеном делу Београда. Услед знатног пада терена према Савској тераси грађевина је добила неједнак број спратова на бочним подужним странама. У сутерену и приземљу су смештене установе СПЦ, канцеларије, архиве и сала за духовни суд. Први спрат је у целини резервисан за патријарха и обухвата апартман, кабинет, капелу, библиотеку, трлезарију, салу за пријем и апартман за високе госте. На другом спрату су радне просторије – сале за седнице, дворана за сабор архијереја, Синод и Патријаршијски савет. Уз источни блок здања прислоњен је депаданс са апартманима за црквене великодостојнике. У унутрањем дворишту смештена је капела посвећена Светом Симеону Мироточивом изнад које се уздиже монументално кубе. Поред функције седишта СПЦ у оквиру зграде Патријаршије су смештене и две веома значајне културне институције: Музеј Српске православне цркве и Библиотека Патријаршије. Архитектура зграде Патријаршије представља веома комплексно и хетерогено решење. По својим стилским одликама она је требало да задовољи конзервативне наручиоце, па је стога и конципирана као слободна реинтерпретација градитељског наслеђа византијског културног круга. Национални стил је презентован пре свега у пирамидалној структури степенасто суперпонираних маса, аркадним нишама, луковима, конзолама и детаљима пластичне и сликане декорације. Ипак дух академизма је видљив у самој диспозицији основе и решењу распореда просторија, у троделној водоравној подели зона фасада, правилним облицима отвора и истицању подеоних венаца и строгој употреби другостепене пластике. Утицај тада доминантних модернистичких схватања препознаје се у једноставним неутралним површинама зидног платна и карактеристичним правоугаоним прозорима највишег спрата бочних трактова. Ентеријер је обликован репрезентативно, али са извесном строгошћу, сходно његовој функцији. Поред зграде Патријаршије, Виктор Лукомски је остварио изванредан спој византијских реминисценција и модернистичког третмана у пројекту за хотел „Авалу”, који је подигнут 1931. године. Модернистички утицај се у овом случају, пре свега, огледао у сведеном третману фасадних површина, системом отвора и функционалним распоредом у ентеријеру. Архитектонски концепт зграде Патријаршије представља хибридан и хетероген модел, настао као потреба да се презентује монументалност кроз употребу традиционалних стилских форми националног стила и академизма у који су вешто укомпоновани елементи модернистичке архитектуре која је у доба подизања објекта представљала општеприхваћену архитектонску тенденцију. Објект је проглашен за споменик културе 1984. године.

Александар Божовић

Литература

Александар Кадјевић, Београдски период рада архитекте Виктора Викторовича Лукомског (1920–1943), ГГБ XLV–XLVI, Београд, 1998/99, 115–132.
Марко Поповић, Хералдички симболи на јавним здањима Београда, Београд, 1997.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

PATRIARCHATE BUILDING

1933 - 1935

6 Kneza Sime Markovića street

The patriarchate building was constructed in the period from 1933 to 1935, based on a project designed in 1932. The building was erected in place of previously demolished Metropolitan home, and the project author was Viktor Lukomski, an architect of Russian origin. Upon finalization of its construction, the Patriarchate building received favorable impressions by the local public, while being described in the press as: "an impressive and remarkable building, whose simplified neo-byzantine style corresponds with the sacral part of Belgrade". Due to a major slope in the terrain towards Sava terrace, the building featured an uneven number of floor levels on the lateral, elongated sides. The basement and ground floor accommodates the institutions of Serbian Orthodox church, the offices, archives and hall for the Ecclesiastical court. The first floor is reserved entirely for the Patriarch, comprising an apartment, cabinet, chapel, library, dining room, reception hall and an apartment for important guests. The second floor comprises the working area – meeting rooms, the halls for Archbishops Council, Synod and Patriarchate Council. An edifice with apartments for the church dignitaries is positioned along the building's eastern parts. The inner yard features a chapel dedicated to Saint Symeon the Myrrh-streaming, with a monumental cube base rising above it. Along with the seat office of Serbian Orthodox Church, the Patriarchate building is also the home of two highly significant cultural institutions: Museum of Serbian Orthodox Church and the Patriarchate Library. The Patriarchate building's architecture is seen as a highly complex and heterogeneous design. By its stylistic characteristics, it was meant to please the affinities of the conservative clients, thus being conceived as a free reinterpretation of the construction heritage of Byzantine cultural circles. The national style is primarily presented in the pyramidal structure of cascading superposed masses, arcade niches, arches, consoles and details of plaster and painted decoration. Nevertheless, the academism spirit is seen in the very disposition of the base plan and room layout, the threefold horizontal division of the façade zones, the regular shapes of openings and highlighting of the segmented eaves, and consistent application of secondary architectural sculpture. The influence of then-dominant modernist concepts is recognized in simple, neutral surfaces of the wall area and the characteristic rectangular windows on the highest floors of side sections. The interior is design in a representative style, but with a certain rigor, in line with its function. Along with the Patriarchate building, Viktor Lukomski managed to achieve an equally extraordinary blend of Byzantine reminiscence and modernist concepts in the design for hotel Avala, built in 1931. The modernist influences are, in this case, primarily reflected in the minimalistic decoration of façade surfaces, the system of openings and the interior's functional layout. Overall, the Patriarchate building's architectural concept represents a hybrid and heterogeneous model, emerging from the need to achieve monumentality by using traditional stylistic forms of the national style and academism, with artfully incorporated elements of modernist architecture, at the time representing broadly accepted architectural tendencies. It was declared a cultural monument in 1984.

Aleksandar Božović

References

Aleksandar Kadijević, Beogradski period rada arhitekta Viktora Viktoroviča Lukomskog (1920-1943), GGB XLV-XLVI, Belgrade 1998/99. 115-132.
Marko Popović, Heraldčki simboli na javnim zdanjima Beograda, Belgrade 1997.
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ЗГРАДА ПЕНЗИОНОГ ФОНДА БЕОЧИНСКЕ ФАБРИКЕ ЦЕМЕНТА

1934

Булевар деспота Стефана 10, Браће Југовића 21

Зграда Пензионог фонда Беочинске фабрике цемента, на углу Булевара деспота Стефана бр. 10 и улица Браће Југовића бр. 21 и Скадарске у Београду, саграђена је 1934. године по плановима архитекте Драгише Брашована, једног од најзначајнијих стваралаца у области нашег модерног градитељства. Дела архитекте Драгише Брашована карактеришу оригиналност, ликовна изражајност, унутрашња динамика и типичну ауторову склоност према детаљу. У време изградње објекта, која истовремено представља и прву функционалистичку фазу уметниковог рада, настаје низ великих стамбених зграда модернистичког стилског израза које су пројектовали активни чланови Групе архитектата модерног правца Милан Злоковић, Бранислав Којић и Јан Дубови. Зграда Пензионог фонда Беочинске фабрике цемента сматра се најзначајним остварењем архитекте Драгише Брашована из области стамбене архитектуре, који је постао својеврстан образац за грађење стамбеног блока, прилагођеног архитектури Београда. Безорнаментална архитектура зграде оригиналан је пример ауторовог тумачења модерне архитектуре. Објекат је конципиран као монументална колективно стамбена вишеспратница, која својим изразитим габаритом учествује у формирању три улична фронта. Маркантни угаони положај објекта истакнут је вишим корпусом и балконима дуж етажа, а приземље и последњи спрат су повучени са фронталне стране. Динамичан однос маса са укомпонованим вертикалним и хоризонталним прозорским тракама и балконима, ритмично се нижу на чеоном платну зграде. Пластичност објекта допуњује завршна кровна тераса са извученим серклажом и стубовима. Окулуси, као типичан модернистички ликовни елемент на фасади, налазе се у поткровљу, док је на крову као и обично постављен носач за заставу. Зона приземља је изразито пословног садржаја са наглашеним стакленим изложима, чија је завршна стилизација условљена специфичном наменом одређеног пословног простора. Својом целокупним третманом, односима делова и целина, формом као примарним елементом у спољашњем изразу са посебним акцентом на детаљу као препознатљивој ауторској склоности, представља изузетно дело у развоју новије српске архитектуре. Зграда Пензионог фонда Беочинске фабрике цемента је утврђена за споменик културе 2007. године.

Ирена Сретеновић

Литература

Документација ЗЗСКГБ
А. Кадјевић, Живот и дело архитекте Драгише Брашована, 1887–1965, Годишњак града Београда, XXXVII, стр. 141–173, Београд, 1990.
З. Маневић, Лексикон српских архитектата XIX и XX века, стр. 83, Београд, 1999

THE BUILDING OF THE BEOČIN CEMENT FACTORY PENSION FUND

1934

10 Bulevar despota Stefana street, 21 Braće Jugovića street

The Building of the Beočin Cement Factory Pension Fund, on the corner of 10 Bulevar despota Stefana street, 21 Braće Jugovića street and Skadarska street in Belgrade, was built in 1934, based on the design by architect Dragiša Brašovan, one of the most important authors of our modern architecture. The works by architect Dragiša Brašovan are characterized by originality, visual expression, internal dynamics and the author’s typical attention to detail. The time of its construction, symbolizing the first functionalistic phase of the artist’s work, is marked by the construction of a series of large residential buildings built in modernist style, designed by active members of the Group of Modern Style Architects, such as Milan Zloković, Branislav Kojić and Jan Dubovy. The building of the Beočin Cement Factory Pension Fund is considered the most significant accomplishment of architect Dragiša Brašovan in the field of residential architecture, which evolved into a common pattern in constructing residential buildings, adapted to Belgrade architecture. The building’s non-ornamental architecture is an original example of the author’s interpretation of modern architecture. The building is designed as a monumental collective-residential multiple-storey building, whose large-scale volume forms the front to three streets. The building’s outstanding corner position is further accentuated with a higher segment and balconies along the floor levels, while the ground and the top floor are recessed from the frontal side. The dynamic massing combining the vertical and horizontal lines of windows enable a rhythmical sequence along the building’s frontal panels. The building’s plasticity is enhanced by a final roof terrace with projected belt course and columns. Circular windows, as a typical modernist art element on the façade, are located in the attic, with a flag stand placed on the roof, following the common standards. The ground floor area is intended for commercial use with highlighted glass windows, its style being conditioned by the specific purpose of commercial premises. Due to its overall treatment, the balance between its parts and the building as a whole, the form as the primary element in its external expression, and particular attention to detail as the author’s distinctive style, the edifice stands as an extraordinary work in the development of the modern Serbian architecture. The building of the Pension Fund of the Beočin Cement Factory was declared a cultural monument in 2007.

Irena Sretenović

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
A. Kadijević, Život i delo arhitekta Dragiše Brašovana, 1887-1965, Godišnjak grada Beograda, XXXVII, str. 141-173, Beograd, 1990
Z. Manević, Leksikon srpskih arhitekata 19. i 20. veka, str. 83, Beograd, 1999

КУЋА ДОКТОРА ЂУРИЋА

1934

Призренска 7

Стамбено-пословна зграда у Призренској 7 саграђена је за др Ђурића 1934. године према пројекту архитекте и академика Бранислава Којића. Угаона позиција објекта на нагибу терена, наглашених геометријских волумена ствара утисак апстрактне скулптуре, због чега представља најбољи пример зрелог модернизма у стамбеној архитектури. Вишепартерни терен у знатном паду ка Бранковој улици и реци Сави ставио је архитекту пред сложен задатак. Проблем нагиба терена, решен је масивним постаментом до висине првог спрата који је добио извесну транспарентност смештањем дућана ка Призренској улици, док су горњи спратови стамбеног карактера знатно слободније обрађени. Све три слободне фасаде, иако имају исте архитектонске елементе, различито су конципиране што обogaћује општи утисак ликовног јединства целине. Зграда снажне геометријске композиције перфорирана је јасно издвојеним прозорским отворима и угаоним балконима. Благо повлачење маса ка средишту, кровне терасе, држач за заставу и вертикални низ округлих прозора, типични су елементи модернизма. Посебан квалитет архитектонског решења јесу балкони окренути ка реци, са којих се пружа поглед на Савску падину што је означило нов однос архитектуре према природном окружењу. Пре пуштања моста ка Земуну 1934. године, многе зграде на Савском амфитеатру окретале су леђа Сави најчешће необрађеном задњом фасадом првенствено због недостатка визуре са друге стране реке. Изградњом објекта у Призренској 7 дошло је до помака у пројектовању и уређењу старог језгра Београда, чему је допринело и доношење прописа да све фасаде окренуте ка Сави и Дунаву морају бити архитектонски обликоване. По свежини, оригиналности и квалитету архитектонске обраде, стамбена зграда др Ђурића сматра се антологијским делом београдске стамбене архитектуре у периоду између два светска рата. Годину дана по изградњи, задња фасада награђена је као најлепша фасада Београда од стране стручне јавности. Кућа др Ђурића утврђена је за споменик културе 2001. године.

Ивана Весковић

Литература

С. Тошева, Бранислав Којић, Српски архитекти новијег доба, Београд, 1998.
Д. Милашиновић Марић, Водич кроз модерну архитектуру Београда, Београд, 2002.
Досије споменика културе Кућа доктора Ђурића, Завод за заштиту споменика културе града Београда

THE HOUSE OF DOCTOR ĐURIĆ

1934

7 Prizrenka street

The residential-commercial building in 7 Prizrenka street was built for doctor Đurić in 1934, based on the design made by architect and academic Branislav Kojić. Built on a corner location on a sloped terrain, with highlighted geometric volumes, the edifice reflects an impression of an abstract sculpture, thus being the best example of mature modernism in residential architecture. The multiple-tract terrain, in considerable decline towards Brankova street and the Sava River, presented the architect with a very complex task. The terrain inclination issue was neutralized by placing a massive base equaling the height of the first floor, introducing transparency to the base by positioning shops towards Prizrenka street, while the upper floors, serving residential purposes, were constructed with much more freedom. Though incorporating the same architectural elements, all three visible facades have a different design, thus enriching the overall impression of the building's harmonious artistic style. The strong geometric structure is perforated with clearly separated window openings and corner balconies. The slight recess towards the center, the roof terraces, the flag mast and the vertical sequence of round windows represent the typical elements of modernism. A particular quality of the architectural design is seen in the balconies overlooking the river, offering a view of the Sava slope, which marked a new relationship between the architecture and its natural surroundings. Before the bridge towards Zemun was opened for the public in 1934, numerous buildings within the Sava amphitheater had been turning their back towards the Sava river, usually with untreated facades, mainly due to the lack of appealing views towards the other side of the river. The construction of the building in 7 Prizrenka street made a small shift in the design and urbanistic plan of the old core of Belgrade, particularly upon the adoption of regulation that all facades facing the Sava and the Danube rivers had to incorporate an architectural design. Introducing fresh and original ideas, and by the quality of architectural design, Doctor Đurić's residential building is considered an anthological part of Belgrade residential architecture in the period between the two world wars. A year after its construction, the rear façade received the award as the most beautiful facade in Belgrade, as voted by the expert public. The house of doctor Đurić was declared a cultural monument in 2001.

Ivana Vesković

References

S. Toševa, Branislav Kojić, Srpski arhitekti novijeg doba, Beograd 1998.
D.Milašinović Marić, Vodič kroz modernu arhitekturu Beograda, Beograd 2002.
File of cultural monument the House of doctor Đurić, Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ДОМ УДРУЖЕЊА НОВИНАРА СРБИЈЕ

1934 - 1935

Ресавска 28

Удружење новинара Србије основано је 1881. године под називом Српско новинарско друштво које све до тридесетих година XX века није имало своје стално седиште па су седнице одржаване у некадашњим београдским гостионицама попут Империјала и Коларца, а 1900. године Друштво „Свети Сава“ уступило је привремено своје просторије Српском новинарском удружењу за смештај управе, читаонице и библиотеке. После конституисања Београдске секције Југословенских новинара 1922. године, новинарско удружење се обратило тадашњој влади молбом о потреби изградње Дома новинара. Уз ангажовање бројних еминентних личности, плац им је додељен у Ресавској улици број 28 у Београду. Изградња није започета одмах због недостатка новца, који је прикупљан путем донација током организованих уметничких вечери на којима су учествовали оперски и драмски уметници и књижевници. Камен темељац положен је тек 1934, а зграда је завршена 1935. године према пројекту хрватског архитекте Ернеста Вајсмана. У Београдској архитектури тог доба објекат се истицао по чистоти и једноставности облика, употреби модерних материјала како у конструкцији тако и спољашњем обликовању. Реч је о изузетно модерној, потпуно безорнаменталној грађевини кубичне форме од армираног бетона, челика и стакла, са континуалним прозорским тракама на уличном фронту, док је по средини фасада прекинута транспарентном вертикалом степеништа. Зграда је акцентована завршном повученом етажом и терасом с перголом. У ентеријеру, централни мотив представља кружно степениште. Архитекта Вајсман је овде применио постулате интернационалног стила и теоријске принципе архитекте Ле Корбизјеа, доминантне фигуре европске модерне. Осим градитељских вредности значајан је и као место окупљања новинара, публициста, писаца и најистакнутијих личности из културног живота Србије. За време нацистичке окупације у згради Новинарског дома налазила се филијала агенције ДНБ, радио-станица и редакција листа Belgrader Zeitung. После рата зграда је национализована и у њој је до 1976. године била смештена државна агенција „Танјуг“. Дом Удружења новинара Србије утврђен је за споменик културе 1997. године.

Ивана Весковић

Литература

Досије споменика културе Дом удружења новинара, Завод за заштиту споменика културе града Београда
А. Кадијевић, Новинарски дом – значајно остварење хрватских архитеката у Београду, Часопис Наслеђе XII, Београд, 2011.
Д. Миљашинић Марић, Водич кроз модерну архитектуру Београда, Београд, 2002.
О. Минић, Развој Београда и његова архитектура између два рата, Годишњак Музеја града Београда, I, Београд, 1954.
Љ. Благојевић, Проблеми и питања заштите архитектуре модерног покрета у Београду: Прилог новој политици заштите, Гласник ДКС, 27, Београд, 2003.

THE HOUSE OF THE JOURNALISTS ASSOCIATION OF SERBIA

1934 - 1935

28 Resavska street

The Journalists Association of Serbia was founded in 1881 under the name Serbian Journalists Society. The association did not have permanent offices until the 1930s, holding meetings in former Belgrade taverns such as Imperial and Kolarac, while the Saint Sava Society temporarily ceded its offices to the Serbian Journalists' Association in 1900, intended for the administration office, the reading room and the library. After the establishment of the Belgrade section of Yugoslav Journalists in 1922, the journalist association addressed the Government with a plea for the construction of a Journalists' House. By merits and upon efforts invested by significant and eminent figures, they were assigned a lot in 28 Resavska street in Belgrade. The construction was not immediately initiated due to the lack of funds, being collected through donations within organized art evenings attended by opera and drama artists and writers. It wasn't until 1934 that the foundation stone was finally laid, and the building was finalized in 1935, based on the design by Croatian architect Ernest Vajzman. The building stood distinctive in the Belgrade architecture of the time, by its purity and simplicity of design, the use of modern materials both in its basic construction and exterior design. It is a very modern, cubic-form building, entirely non-ornamental, made of reinforced concrete, steel and glass, with continuous window sequences on the street front, while the facade is interrupted by a transparent vertical line of the staircase in the middle part. The building is accentuated by a recessed top floor and a terrace with a pergola. The circular staircase stands as the central motif in the interior. Architect Vajzman applied the postulates of international style and theoretical principles of architect Le Corbusier, the dominant figure of European modernism. Along with its architectural values, it is also important as a meeting place for journalists, publicists, writers and most prominent personalities of Serbia's cultural scene. During the Nazi occupation, the Journalists' House building served the purpose of a branch office of the DNB Agency, a radio station and the editorial board of Belgrader Zeitung. After the war, the building was nationalized, accommodating the state agency Tanjug until 1976. The Building of Journalists Association of Serbia was declared a cultural monument in 1997.

Ivana Vesković

References

Files of the cultural monument the House of the Journalists Association of Serbia, Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
A.Kadijević, Novinarski dom – značajno ostvarenje hrvatskih arhitekata u Beogradu, Časopis Nasleđe XII, Beograd 2011.
D.Milošinović Marić, Vodič kroz modernu arhitekturu Beograda, Beograd 2002.
O. Minić, Razvoj Beograda i njegova arhitektura između dva rata, Godišnjak Muzeja grada Beograda, I, Beograd, 1954.
Lj. Blagojević, Problemi i pitanja zaštite arhitekture modernog pokreta u Beogradu: Prilog novoj politici zaštite, Glasnik DKS, 27, Beograd, 2003.

ЗГРАДА КОМАНДЕ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

1936

Авијатичарски трг 12

Зграда Команде ваздухопловства у Земуну саграђена је 1936. године, према пројекту истакнутог архитекта Драгише Брашована (Вршац 1887 – Београд 1965), на месту зграда некадашње Војне команде. Представља једно од значајнијих дела модерне југословенске и српске архитектуре. Аутор је широким потезима и игром маса решио јединствен архитектонски програм, истовремено изразивши симболичном просторном композицијом специфичан садржај објекта. По свом волумену, била је то једна од највећих зграда у Земуну, а и данас представља доминантан објекат у оквиру просторне културно-историјске целине Старо језгро Земуна. Има приземље и четири спрата изнад којих се уздиже пропорционално усклађена кула чији је волумен такође разуђен и акцензован средишњом доминантом. Зграда је изграђена с осномом у облику четвороугаоника с унутрашњим двориштем и предбаштом. Постављена је као самостална блок-зграда, конципирана и као део зграде Земунске војне команде у Главној улици бр. 5, са којом чини урбанистичку целину. Симетричан волумен главне фасаде, наглашен бочним заобљеним ризалитима приземља и прва два спрата даје акценат Авијатичарском тргу. Фасаду оријентисану ка ништа мање значајној Главној улици, карактерише уједначен ритам грађевинских отвора и дискретно и одмерено постављена волуминозна фигура Икара – рад новосадске вајарке Злате Марков (Житиште 1908 – Нови Сад 1986) потписане на постаменту, која је својом митолошком симболиком чврсто везана за значење и намену објекта. Фигура је дата зналачки експресивно с потцртаним анатомским третманом тела које наглашавају крила. Снажан торзо на јаким савијеним ногама и рукама прикованим за крила, извија се у обрнуто слово „С” сугеришући моћ, лепоту и драматику лета. Волуминозност скулптуралног израза прожета је декоративношћу, сведеним уједначеним и ритмично постављеним праменовима крила која надвисују скулптуру и акцентују патос и драматику страдања првога лета. Фигура иако везана за фасаду има све одлике и одаје утисак слободне скулптуралне форме. Обликовање ребара, косе и крила умирује драматику и појачава декоративност. Изведен према најбољим постулатима модернистичке скулптуре и ар декоа, Икар је дат у експресивном изразу. Делује монументално и тако се на најбољи начин везује за архитектуру на коју је ослоњен. На овом објекту архитекта Брашован тражи и налази оригиналан израз у моделирању облика модерне архитектуре ка ар декоу. Он одступа од чистих начела доследне функционалности и прибегава у одређеној мери декоративности и симболици. Након првих позивања на језик експресионистичке традиције Брашованов модернистички израз достиже врхунац у делима Команде ратног ваздухопловства у Земуну, Дунавске бановине у Новом Саду и Државне штампарије у Београду. На згради Команде ваздухопловства пројектант изражава динамичан однос хоризонталних и вертикалних маса. Ово дело носи печат његовог препознатљивог ауторства. Оно поседује оригиналност, ликовну изражајност, композициону равнотежу делова и целине, унутрашњу динамику и склоност ка детаљу. Ентеријер је дат пуристички у крајње прочишћеном модернистичком концепту. Палата Команде ваздухопловства у Земуну представља изузетно успешно дело архитекте Драгише Брашована и архитектонски најзначајнији објекат модерне изграђен у оквиру Старог језгра Земуна. Својим несумњивим квалитетима и специфичном наменом доприноси већ потврђеним историјским вредностима просторне културно-историјске целине Старо језгро Земуна. Развој различитих типова архитектонских објеката унутар заштићеног језгра од тзв. балканске куће, војвођанске и маловарошке куће, преко стилских високопартерних и једносратних стамбених и стамбено-пословних кућа до јавних зграда специјализоване намене, достиже у архитектонском смислу кулминацију у ауторском остварењу Драгише Брашована, делу Команде ваздухопловства. Током бомбардовања 5. априла 1999. године, ујутру у четири часа и осамнаест минута, зграда је оштећена у НАТО нападу, са два пројектила која су погодила средишњи сегмент из Главне улице и кулу са дворишне стране. Јуна 2000. године је испред десног ризалита чеоне фасаде постављено спомен обележје страдалим припадницима снага РВ и ПВО, током ваздушних напада 1999. године. Реконструкција зграде је изведена према оригиналним плановима 2000–2001. године. Зграда Команде ваздухопловства и противваздушне одбране је проглашена спомеником културе 2007. године.

Александра Дабичић

Литература

Досије споменика културе Зграда Команде РВ и ПВО, документација Завода за заштиту споменика културе града Београда
Александра Дабичић, Зграда Команде ваздухопловства и противваздушне одбране, каталог, ЗЗСКГБ

AIR FORCE COMMAND BUILDING

1936

12 Avijatičarski square

The Air Force Command building in Zemun was built in 1936, based on the design by eminent architect Dragiša Brašovan (Vršac 1887 – Belgrade 1965), at the site of the former Military Command. It represents one of the most significant works of modern Yugoslav and Serbian architecture. Applying wide lines and playful massing, the author designed a unique architectural exhibit, while using symbolic spatial composition to indicate the building’s specific function. By its volume, it was one of the greatest buildings in Zemun, remaining a dominant structure within the cultural-historical area “Old downtown of Zemun” ever since. It comprises a ground floor and four stories, superposed by a harmoniously proportioned tower whose volume is also shaped asymmetrically and accentuated with the central dominant line. The building has a rectangle shaped base, with an inner courtyard and a common yard area. It was conceived as an independent block building, conceived as a part of the Zemun Military Command building at 5 Glavna street, the two comprising a single urbanistic entity. The symmetrical volume of the main facade, accentuated by the side curved projections on the ground floor and the two upper floors, lends accent to Avijatičarski square. The facade overlooking the equally significant Glavna street, is characterized by a rhythmical sequence of openings and a carefully and discreetly placed statue of Icarus, whose mythological symbolism is closely associated with the building’s purpose and significance. The statue is the work of Novi Sad-based sculptor Zlata Markov (Žitište 1908 - Novi Sad 1986) signed on its base. The skillful expressiveness and strong anatomy are accentuated by the wings. The powerful torso with bent, strong legs and arms tied to the wings, curving into a reverse letter “C”, suggests the power, beauty and dramatic nature of flight. The principle of voluminosity in sculptural expression is combined with decoration, with reduced, aligned and rhythmically placed wing strips above the figure, accentuating the pathos and drama of the first flight’s downfall. The figure, although affixed to the facade, has all the features and gives the impression of a free-standing sculptural form. The detailed shaping of ribs, hair and wings toned down the drama, while enhancing the decorative effect. Following the best postulates of the modernist sculpture and Art Deco, the Icarus was has an expressive tone and appears monumental, thus being exquisitely aligned with the adjacent architecture. With this design, Brašovan found an original expression in the modeling the forms of modern architecture towards Art Deco. He deviates from the principles of pure functionality and resorts to a certain degree of decorativity and symbolism. After initial references to the language of the expressionist tradition, Brašanov’s modernist expression reaches its peak in his designs for the Air Force Command in Zemun, the Danube Banovina building in Novi Sad and the State Printing Office in Belgrade. The Aviation Command building’s design expresses a dynamic relationship between horizontal and vertical masses, carrying a recognizable seal of the author’s style. It possesses originality, artistic expression, a balanced composition between the parts and the whole, the internal dynamics and attention to detail. The interior was designed in a purist style, by a highly purified modernist concept. The Palace of the Air Force Command in Zemun is one of the most successful works of architect Dragiša Brašovan and architecturally the most important modernist building within the Old Downtown of Zemun. Its undoubted qualities and specific purpose further contribute to historical values of the cultural and historical area of the Old Downtown of Zemun. The development of different types of architectural objects within the protected core, starting from the so-called Balkan houses, Vojvodina houses and small-town houses, through stylish multiple or single-storey residential and residential-commercial houses, to public buildings serving specialized purposes, reaching its culmination, architecturally speaking, in the work of Dragiša Brašovan – the design of Aviation Command building. During the NATO bombing, on 5 April 1999, at 4:18 AM, the building was damaged, with two missiles hitting the central segment from the Glavna street, as well as the tower from the courtyard side. In June 2000, a commemorative monument was placed in front of the right projection on the frontal facade, to honor the victims, members of the Military Airforce and AA defence, during air strikes in 1999. The reconstruction of the building according to the original plans was conducted in 2000-2001. The Air Force and AA Command building was declared a cultural monument in 2007.

Aleksandra Dabižić

References

Files of the cultural monument Air Force Command building, records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Aleksandra Dabižić, Zgrada Komande vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, katalog, ZZSKGB

ПРВИ БЕОГРАДСКИ САЈАМ – „МАЛИ ГРАД НА ЛЕВОЈ ОБАЛИ САВЕ”

1936-1937

Блок 17, између Земунског пута, Булеvara Михаила Пупина и обале Саве

Старо сајмиште, простор који је по овом називу познат у колективној меморији Београђана, на левој обали Саве између Бранковог и Трамвајског моста, прва је урбанистичко-архитектонска целина на подручју данашњег Новог Београда и једно од значајних места сећања на страдања у Другом светском рату у Србији. Осмишљено и реализовано као репрезентативан сајамски комплекс, који је требало да покаже амбиције Краљевине Југославије и буде подстрек њеном економском развоју за време рата претворен је у концентрациони логор због чега данас представља незаобилазно место на културној мапи престонице. Историја овог комплекса се везује за четврту деценију прошлог века када је донета одлука да се на њему изгради модеран сајамски простор за промоцију и презентацију домаће и иностране привреде, индустрије, трговине, културе. Први београдски сајам је подигнут за свега годину дана – од септембра 1936. до септембра 1937. године залагањем српских индустријалаца, трговаца и Београдске општине према пројекту тројице општинских архитеката Рајка Татића, Миливоја Тричковића и Ђорђа Лукића, док је аутор централне сајамске куле и павиљона Задужбине Николе Спасића био, такође општински архитекта, Александар Секулић. Његовом изградњом, Београд је први пут искорачио на другу обалу реке Саве и тиме отворио пут будућим градитељима Новог Београда. Урбанистички концепт, који се заснивао на постављању павиљона око доминатног објекта у његовом средишту и архитектура сајамских павиљона, који су у правилном, симетричном реду распоређени око централне куле, били су репрезентативан пример модерне архитектуре и урбанизма тридесетих година прошлог века. С обзиром на одговарајућу намену и природу изложбених експоната павиљони су били различитих величина. Највећи, павиљон број 3 био је позициониран паралелно са главним саобраћајним правцима, први и други паралелни са реком Савом, док су наспрам њих са друге стране куле постављени четврти и пети павиљон. Карактеристика свих пет павиљона, поред јасних, кубичних волумена, чистих, равних фасада, изведених униформно, малтерисаних и бојених у белу боју, као и наглашених улазних партија, била је издигнута средишња зона пете фасаде која је омогућила базиликално осветљење њихове унутрашњости. Простран трг у средишту и зракасте комуникације учинили су овај простор прегледним и функционалним. За пројекат сајамског комплекса из 1937. године, аутори су одликовани Орденом југословенске круне. Свој рад су приказали и на Првом салону архитектуре, 1938. године. Преостале сајамске површине према утврђеном регулационом плану биле су резервисане за стране и домаће павиљоне. Тако су своје државне павиљоне изградиле 1937. године Италија, Чехословачка, Румунија и Мађарска, затим холандска фирма „Филипс”, Задужбина Николе Спасића, потом је подигнута управна зграда сајма и низ других приватних павиљона. Наредне, 1938. године свој павиљон подигла је Турска, а 1939. и Немачка. Архитектура ових павиљона била је оличење званичне градитељске сцене држава које су представљали. У кругу Сајма своје место нашли су и мањи индивидуални павиљони као и киосци, док су на преосталим површинама изграђени полуотворени и отворени изложбени простори, подигнуте су управна зграда, ресторан, билетарнице, тоалети, затим су изграђени путеви, засађени дрвореди, уређени паркови, изграђен водовод, спроведено електрично осветљење. Први београдски јесењи сајам отворен је 11. септембра 1937. године, а свечаност отварања је одржана у павиљону Задужбине Николе Спасића. На сајму су све до 1941. године организовани пролећни и јесењи сајмови свих грана привреде, као и друге манифестације попут изложбе аутомобила, ваздухопловства, занатства, сајмови књига, спортске манифестације, уметничке изложбе, концерти, конгреси, а у оквиру сајма је емитован и први телевизијски програм на Балкану. Изградња шестог југословенског павиљона започета је 1940. године према пројекту архитекте Александра Секулића, међутим ратне прилике су прекинуле даљу експанзију овог значајног привредног и трговачког комплекса. Први београдски сајам по избијању Другог светског рата постао је место стравичног страдања. У комплексу сајма, децембра 1941. године, Гестапо је формирао концентрациони логор Judenlager Semlin (Јеврејски логор Земун) ради ликвидације јеврејског и ромског становништва у Београду и Србији. За свега пет месеци, колико је логор постојао, страдало је више од 6 000 Јевреја, након чега је Србија проглашена за „очишћену од Јевреја” – „Judenrein”. Након погубљења Јевреја, од маја 1942. до јула 1944. године, логор на Сајмишту је постао стратиште заробљених партизанских и четничких бораца, као и цивила ухваћених на подручју ратних дејстава. Кроз „Прихватни логор Земун”, како му је гласио нови назив, прошло је око 32.000 људи, а убијено око 11.000 хиљада. Логор је тешко страдао у савезничком бомбардовању 1944. године, када су значајно оштећени југословенски павиљони, уклоњени након рата. Данас очувани павиљони – централна кула, италијански, чехословачки, турски, мађарски, немачки, потом павиљон Задужбине Николе Спасића, управна зграда и приватни павиљон Стефановић, представљају меморијал на протекла историјска збивања због чега је читав простор под називом „Старо сајмиште – Логор Гестапоа” 1987. године утврђен за културно добро.

Саша Михајлов

BELGRADE’S FIRST TRADE FAIR GROUND – “A SMALL TOWN ON THE LEFT RIVER BANK OF SAVA”

1936-1937

Block 17, between the street of Zemunski put, the Mihajlo Pupin boulevard and the Sava river

The Old Fairground (Serbian – Staro sajmište), known by this name in the collective memory of Belgrade’s citizens, placed on the left bank of Sava river between the Branko’s bridge and the Old Sava bridge, was the first urban-architectural segment in the area of today’s New Belgrade and one of the important places commemorating the sufferings in World War II in Serbia. Designed and constructed as an impressive fairground complex, which was meant to demonstrate the ambitions of the Kingdom of Yugoslavia and incite its economic development, during the war it was turned into a concentration camp, hence nowadays being included as an essential place on the capital’s cultural map. The history of this complex starts in the 1940s, when a decision was made to construct a modern fair complex for the promotion and presentation of local and foreign businesses, industry, trade, culture. The establishment of Belgrade’s first fairground was advocated by Serbian industrials, traders and the Municipality of Belgrade. Its construction took only a year, from September 1936 to September 1937, based on the design by three municipal architects – Rajko Tatić, Milivoje Tričković and Đorđe Lukić, while the central fair tower and the pavilion of Nikola Spasić Endowment was designed by Aleksandar Sekulić, a municipal architect himself. Its construction resulted in Belgrade making its first steps forward to the opposite bank of Sava river, thus paving the path to future planners of New Belgrade. The urbanistic concept, based on the distribution of pavilions surrounding the dominant central structure, and the architecture of fairground pavilions, arranged symmetrically around the central tower, were a representative example of modern architecture and urbanism of the 1930s. Considering the intended purpose and nature of displayed exhibits, the pavilions varied in size. The largest among them, pavilion number 3, was positioned parallel with the main traffic routes, while first and second were aligned parallel to River Sava, with the fourth and fifth pavilions being placed on the opposite side of the tower. Along with the clear, cubic masses with pure and flat facades, with uniform appearance, coated in mortar and painted white, as well as accentuated entrance segments, a characteristic trademark of all five pavilions was the elevated central zone of the fifth façade which enabled the lighting of its interior resembling that of a basilica. The vast square in the center and the ray-shaped communication gave the area a light undertone, while enhancing its functionality. The fair complex design from 1937 earned its authors a Yugoslav crown medal. They exhibited their work at the First Salon of Architecture in 1938. According to the determined regulation plan, the remaining fairground areas were reserved for foreign and domestic pavilions. In 1937, state pavilions were constructed by Italy, Czechoslovakia, Romania and Hungary, the Dutch company “Philips”, the Nikola Spasić Endowment, and further on, the fairground’s administrative building and a series of other private pavilions. The following year, in 1938, a new pavilion was built by Turkey, followed by Germany in 1939. The architecture of these pavilions was an embodiment of official architectural scenes of the countries they represented. Additional individual pavilions and kiosks have been constructed within the fairground, while the remaining surfaces turned into semi-open and open-air exhibition areas, with a constructed administrative building, restaurant, ticket counters, restrooms. Further development involved the construction of roads, water supply system, electric lighting, parks and trees. Belgrade’s first autumn fair was opened on 11 September 1937, with the opening ceremony being held in Nikola Spasić Endowment pavilion. Up until 1941, the fair hosted spring and autumn trade shows for all industries, and other manifestations such as the automobile, aviation or craft exhibitions, book fairs, sport manifestations, art exhibitions, concerts, congresses, and it also broadcast the first televised program in the Balkans. The construction of the sixth Yugoslav pavilions was initiated in 1940 based on a project by architect Aleksandar Sekulić, but the war inevitably halted any further expansion of this significant economic and trade complex. Following the outbreak of World War II, Belgrade’s first fair complex turned into a site of horrible suffering. Within the fair complex, in December 1941 Gestapo established the concentration camp Judenlager Semlin (Jewish camp Zemun), to serve the purpose of liquidation of Jewish and Roma population in Belgrade and Serbia. In only five months of the camp’s existence, the fair witnessed the murder of more than 6,000 Jewish people, after which Serbia was declared a territory “cleared of the Jewish” – “Judenrein”. Following the execution of Jewish people, from May 1942 to July 1944, the Fairground camp became a death place of the imprisoned Partisan and Chetnik fighters, as well as the civilians caught in the center of warfare activities. The “Reception camp Zemun”, under the new title, recorded around 32,000 people as prisoners, 11,000 of them being murdered. The camp was severely damaged in the allied bombing of 1944, causing significant damage to the Yugoslav pavilions, being displaced after the war. The nowadays preserved pavilions – the central tower, the Czechoslovakian, Italian, Turkish, Hungarian, German and Nikola Spasić Endowment pavilions, as well as the administrative building and the private pavilion Stefanović, represent a memorial of the historical events. Hence, the overall area titled “Old fairground – Gestapo concentration camp” was designated as cultural property in 1987.

Saša Mihajlov

Литература

- Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, досије споменика културе.
- А. Секулић, Први београдски сајам између првог и другог светског рата, Годишњак Музеја града Београда IV, Београд 1957, 587–595.
- М. Кољанин, Немачки логор на Београдском сајмишту 1941–1944, Београд, 1992.
- М. Вукотић-Лазар, Старо београдско сајмиште, Годишњак града Београда II, Београд, 2004, 143–168.
- Љ. Благојевић, Нови Београд: оспорени модернизам, Београд, 2007, 253–265.
- J. Bajford, Staro sajmište. Mesto sećanja, zaborava i sporenja, Beograd, 2011.
- Љ. Благојевић, Moderna arhitektura Beograda u osvit Drugog svetskog rata: sajam, stadion, logor; u: Istorija umetnosti u Srbiji XX vek, том 2. Realizmi i modernizmi oko hladnog rata, ur. М. Šuvaković, Beograd, 2012, 99-114.
- С. Михајлов, Рајко М. Татић 1900–1979, Београд, 2013, 50–69.
- С. Михајлов, Подизање споменика на Старом сајмишту и његово значење – споменик жртвама фашистичког терора у логору сајмиште и/или споменик жртвама геноцида, у: Јавни споменици и спомен обележја колективно сећање и/или заборав, Београд, 2014, 125–145.
- С. Михајлов, Старо Сајмиште – Логор Гестапоа, Београд, 2017.

References:

- Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, cultural monument file.
- A. Sekulić, Prvi beogradski sajam između prvog i drugog svetskog rata, *Godišnjak Muzeja grada Beograda* IV, Beograd 1957, 587-595.
- M. Koljanin, Nemački logor na Beogradskom sajmištu 1941-1944, Beograd 1992.
- M. Vukotić-Lazar, Staro beogradsko sajmište, *Godišnjak grada Beograda* II, Beograd 2004, 143-168.
- Lj. Blagojević, Novi Beograd: osporeni modernizam, Beograd 2007, 253-265.
- J. Bajford, Staro sajmište. Mesto sećanja, zaborava i sporenja, Beograd 2011.
- Lj. Blagojević, Moderna arhitektura Beograda u osvit Drugog svetskog rata: sajam, stadion, logor, in: *Istorija umetnosti u Srbiji XX vek*, tom 2. Realizmi i modernizmi oko hladnog rata, ur. M. Šuvaković, Beograd 2012, 99-114.
- S. Mihajlov, Rajko M. Tatić 1900-1979, Beograd 2013, 50-69.
- S. Mihajlov, Podizanje spomenika na Starom sajmištu i njegovo značenje – spomenik žrtvama fašističkog terora u logoru sajmište i/ili spomenik žrtvama genocida, u: *Javni spomenici i spomen obeležja kolektivno sećanje i/ili zaborav*, Beograd 2014, 125-145.
- S. Mihajlov, Staro Sajmište – Logor Gestapoa, Beograd 2017.

ХОТЕЛ „МАЖЕСТИК“

1936 - 1940

Обилићев венац 28

Хотел „Мажестик“ саграђен је према пројекту архитекте, предузимача и власника Милана С. Минића. Хотел чине два објекта која формирају јединствену целину. Први је подигнут 1936. године окренут ка Обилићевом венцу, са приземљем и четири спрата за госте, док је пети спрат имао два велика апартмана, а шести два атељеа, терасу и зимску башту за становање брачног пара Минић. Други хотелски објект са гаражом, у који се улази из улице Маршала Бирјузова изграђен је 1940. године, и у нивоима сутерена, приземља и галерије повезан је са првим. Обе зграде су пројектоване и изведене на највишем естетском и занатском нивоу. Хотел је имао своју пекару, касапницу и штампарију у којој је штампан „мени“ за ручак и вечеру. С архитектонског аспекта хотел „Мажестик“ обликован је у стилу модернизма и представља најзначајније остварење архитекте Минића. Зидан је у масивном конструктивном склопу, са носећим зидовима од пуне опеке и армирано-бетонским, хоризонталним и вертикалним серкљажима. Пројектант конструкције био је инж. Ђорђе Лазаревић, професор Грађевинског факултета у Београду. Фасаду одликује смиреност и једноставност без украса и геометријске игре којом доминирају хоризонтале прозора и вертикални стубићи у правилном распореду. Ентеријер хотела је дизајниран према идејама самог пројектанта који је завршио Ликовну академију у Паризу и свој уметнички стил изградио на сликарству импресионизма. Самим тим, архитектонско решење и дизајн ентеријера представља спој аутора као сликара и архитекте. Минић је дизајнирао намештај и све детаље попут квака, чаша и завеса, а зидове соба и ходника украшавали су његови акварели. Због високо луксузног и модерног уређења припадао је рангу хотела прве категорије у којем су одседали и долазили угледни и виђенији људи тог доба. Током Другог светског рата у „Мажестику“ су били немачки официри, а 1945/46. године хотел је национализован и под управом Министарства трговине и за снабдевање владе ФНРЈ. С аспекта заштите културног наслеђа, хотел „Мажестик“ данас представља синтезу архитектуре, ликовне и примењене уметности на којем су примењени високи стандарди у пројектовању, конструкцији и дизајну ентеријера због чега је оригинално остварење модерног правца у периоду између два светска рата у Београду. Хотел „Мажестик“ утврђен је за споменик културе 1997. године.

Ивана Весковић

Литература

Досије споменика културе „Хотел Мажестик“ – Завод за заштиту споменика културе града Београда
А. Кадијевић, Милан Минић – архитект и сликар, Пријеполје, 2003. (коаутор С. Марковић)
Ђ. Лазаревић, 60 година рада, монографија, Изградња, Београд, 1987.
С. Г. Богуновић, Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, Београдска књига, 2005.

HOTEL “MAJESTIC”

1936 - 1940

28 Obilićev venac

Hotel Majestic was constructed based on the design by architect, constructor and its owner, Milan S Minić. The hotel consists of two buildings, forming a compact entity. The first building was constructed in 1936, facing Obilićev venac, with ground floor and four levels intended for the guests. The fifth floor comprised two big suites, while the sixth had two ateliers, a terrace and a winter garden, serving as Minić family residence. The other hotel building with a garage, with entrance from Maršala Birjuzova street, was built in 1940, and it is integrated with the first building on the basement, ground floor and gallery level. The design and realization of both buildings reached the highest aesthetic and craftsmanship levels. The hotel had its own bakery, butcher shop and a printing office where the breakfast and dinner menus were printed. In terms of architecture, Hotel Majestic was designed in the style of modernism, representing the most significant achievement of architect Minić. It was built within a massive constructive frame, with bearing walls made of solid brick and horizontal and vertical ring beams made of reinforced concrete. The construction was designed by engineer Đorđe Lazarević, professor at the Faculty of Civil Engineering in Belgrade. The facade is characterized by calmness and simplicity without decorations and geometric games, being dominated by a horizontal sequence windows and rhythmically aligned vertical pillars. The interior was designed following the ideas of the project engineer himself, who graduated from the Academy of Fine Arts in Paris and developed his artistic style under the influence of Impressionist paintings. Hence, the architecture and interior design combine the author’s styles as a painter and an architect. Minić designed the furniture and details such as door knobs, glasses and curtains, while room walls and corridors were decorated with his watercolor artworks. Due to its highly luxurious and modern design it was ranked as a first class hotel, accommodating distinguished and respected people of the time. During World War II, German officers were stationed at Hotel Majestic, and in 1945/46 the hotel was placed in state ownership, and managed by the Ministry of Trade and Provisioning in Federal People’s Republic of Yugoslavia. Nowadays, from the perspective of cultural heritage protection, Hotel Majestic represents a synthesis of architecture, fine and applied arts, reaching high standards of architectural design, construction and interior design, which makes it an original modernist-style achievement in the period between two world wars in Belgrade. Hotel Majestic was declared a cultural monument in 1997.

Ivana Vesković

References

The file of cultural monument “Hotel Majestic” – Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
A.Kadijević, Milan Minić – arhitekt i slikar, Prijepolje 2003 (koautor S.Marković)
Lazarević Đ., 60 godina rada, monografija, Izgradnja, Beograd,1987.
S. G. Bogunović, Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka (Beogradska knjiga, 2005).

ЗГРАДА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ (БИГЗ)

1936 - 1940

Булевар војводе Мишића 17

Зграда Државне штампарије, изведена у периоду од 1936. до 1940. године према пројекту једног од значајнијих српских градитеља XX века архитекте Драгише Брашована (Вршац, 1887 – Београд, 1965), представља једно од репрезентативнијих здања националне модерне архитектуре. Монументални објекат подигнут на самом почетку Булевара војводе Мишића, у непосредном окружењу важних индустријских и инфраструктурних објеката, постројења и комплекса, значајно је учествовао у формирању и развоју привредне зоне дуж ове градске саобраћајнице и обале реке Саве. Својом позицијом, волуметријом и естетиком, суверено дефинише визуре не само Булевара војводе Мишића, Сењачке падине, Мостарске петље и моста Газела, већ и ширег амбијента ка Дедињу и Топчидеру, представљајући својеврсни симбол на улазу у јужни део града. У колективној меморији Београда је познат под називом „Бигз“, по издавачкој кући која се више деценија налазила у објекту. Прве иницијативе за подизање савремене, наменски пројектоване зграде јавиле су се крајем двадесетих година прошлог века. Конкурс за израду идејног пројекта за нову штампарију, на терену код пијаце „Каленића гумно“, расписан је 1933. године. Прва награда је додељена архитекти Драгиши Брашовану. Међутим, полемика око избора локације, као и смањење површине планиране парцеле услед захтева општинских власти за просецањем нових улица, утицали су на одлуку Министарства просвета да за локацију штампарије изабере имање браће Гођевац на углу Булевара војводе Мишића и Гођевчеве улице (данас Јована Ристића). Нова штампаријина зграда је конципирана као слободностојећи индустријски објекат, чији габарит проистиче из облика и величине грађевинске парцеле. Дословно модерна архитектура је оличена у форми која изражава функцију, скелетној конструкцији која омогућава високу флексибилност унутрашњег аранжмана, примењеним грађевинским техникама и материјалима, обликовном аспект у компоновања форме. Основу пројектовану у облику ћириличног слова „П“, формирају главни тракт оријентисан ка Булевару војводе Мишића и управно на њега постављена два попречна крила. Сама функционалност објекта и његова просторна организација представљали су суштину пројектантског задатка. Имајући у виду да је простор морао пре свега да задовољи комплексне захтеве процеса производње, велика пажња је усмерена на организацију штампарских одељења по етажама: простори од сутерена до петог спрата резервисани су за примарни производни процес, док су виши спратови били намењени смештању управно-административног и изложбеног сегмента, архиве, просторија за исхрану и одмор радника. Унутрашње комуникационе споне, симетрично постављене у централном делу грађевине као везе између главног и бочних крила и у дубини попречних трактова, сложена просторну организацију распоређену на више нивоа повезују у јединствену функционалну целину. Индустријски објекат изузетно великих димензија у који је требало сместити значајан број штампарских машина захтевао је посебну пажњу по питању примењене конструкције. Зграда Државне штампарије представља у домаћем градитељству прву зграду са доследно спроведеним структурним оквиром у армираном бетону. Решење за велика оптерећења које је конструкција требало да носи пронађено је у армиранобетонској плочи дебљине више од метра, на коју је постављена читава зграда. Скелетна, армиранобетонска конструкција заснована на стубовима у слободном простору и армиранобетонским таваницама у облику плоча, представљала је изузетно савремено решење које је омогућавало слободан аранжман основе. Ипак, у току самог извођења радова бетонски зидови предвиђени пројектом замењени су зидом од опеке, док су метални прозори уступили место дрвеним мрко бојеним оквирима, који су изведени тако да не ремете општи естетски утисак грађевине. У спољашњем обликовању, асиметричну архитектонску композицију формирају волумени различитих величина. Разуђени утисак грађевине, наизглед компоноване од самосталних кубичних маса, са зидовима третираним као континуалне перфориране површине, додатно је потенциран различитим распоредом и величином прозорских отвора, као и кровним терасама формираним повлачењем бочних трактова. Међусобни односи ових елемената наглашавају хоризонталне и вертикалне линије скелетне конструкције и истовремено рефлектују унутрашњу просторну организацију. Градацијским степеновањем облика од доњих партија ка највишим етажама остварена је динамична и снажна игра великих пластичних волумена. Зграда Државне штампарије представља репрезентативно дело српског и југословенског градитељства којим се наша архитектура највише приближила духу европске модерне архитектуре. Њене вредности препознате одмах по изградњи знатно су допринеле да она и после седам деценија истим, високим оценама заокупља пажњу научне и стручне јавности и љубитеља модерне архитектуре. Зграда Државне штампарије, споменик културе од 1992. године, представља трајну материјалну и духовну вредност градитељског наслеђа Београда.

Саша Михајлов

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, досије споменика културе.

Н. Пијуковић, Стодвaдeсeтипeт гoдинa oд oснoвaњa Држaвнe штaмпaриje у Бeогрaду, Гoдишњaк грaдa Бeогрaдa IV, Бeогрaд, 1957, 381–414.

З. Манeвић, Пoјaвa мoдeрнe aрхитeктурe у Србији, докторска дисертација, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд, 1979, 217–221.

А. Кaдиjeвић, Живот и делo aрхитeктe Дрaгишe Брaшoвaнa (1887–1965), Гoдишњaк грaдa Бeогрaдa XXXVII, Бeогрaд, 1990, 141–173.

А. Илиjeвски, Држaвнa штaмпaрија aрхитeктe Дрaгишe Брaшoвaнa: знaчaј aрхивских и хeмeрoтeчких извoрa зa aфирмaцију и oчувaњe индустријског нaслeђa, у: Индустријско наслеђе – проблеми и могућности интегративне заштите, презентације и ревитализације [ЦД], Београд, 2012.

А. Iljievski, Form and function: architectural design competition for the state printing house of the Kingdom of Yugoslavia, Зборник за ликовне уметности Матице српске 42, Нови Сад, 2014, 259–276.

С. Миахјoлoв, Згрaдa Држaвнe штaмпaриje, Бeогрaд, 2016.

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, the files of cultural monument.

Н. Пијукoвић, Стодвaдeсeтипeт гoдинa oд oснoвaњa Држaвнe штaмпaриje у Бeогрaду, Гoдишњaк грaдa Бeогрaдa IV, Бeогрaд 1957, 381-414.

З. Манeвић, Пoјaвa мoдeрнe aрхитeктурe у Србији, докторска дисертација, Филозофски фaкултeт Унивeрзитeтa у Бeогрaду, Бeогрaд 1979, 217-221.

А. Кaдиjeвић, Живoт и дeлo aрхитeктe Дрaгишe Брaшoвaнa (1887-1965), Гoдишњaк грaдa Бeогрaдa XXXVII, Бeогрaд 1990, 141-173.

А. Илиjeвски, Држaвнa штaмпaрија aрхитeктe Дрaгишe Брaшoвaнa: знaчaј aрхивских и хeмeрoлeчких извoрa зa aфирмaцију и oчувaњe индустријског нaслeђa, у: Индустријско наслеђе – проблеми и могућности интегративне заштите, презентације и ревитализације [CD], Београд 2012.

А. Iljievski, Form and function: architectural design competition for the state printing house of the Kingdom of Yugoslavia, Зbornик зa ликовнe уметнoсти Мaтицe српскe 42, Нови Сaд 2014, 259-276.

С. Миахјoлoв, Згрaдa Држaвнe штaмпaриje, Бeогрaд 2016.

THE BUILDING OF THE STATE PRINTING OFFICE

1936 - 1940

17 Boulevard vojvode Mišića

The building of the State Printing Office, constructed between 1936 and 1940 based on the design by one of the most important Serbian architects of the 20th century, architect Dragiša Brašovan (Vršac, 1887 – Belgrade, 1965), is one of the most representative buildings of the national modernist architecture. The monumental edifice constructed at the beginning of Bulevar vojvode Mišića, in the immediate vicinity of important industrial and infrastructure facilities, factories and complexes, had a significant role in the formation and development of the commercial zone along this urban route and the Sava River. With its position, volumetry and aesthetics, it dominants not only the view of Bulevar vojvode Mišića, the Senjak slopes, the Mostarska petlja interchange and the Gazela Bridge, but also the broader area towards Dedinje and Topčider, representing a unique symbol at the southern entrance to the city. In the collective memory of Belgrade, it is known as “BIGZ”, by the name of the publishing company being situated in the building for decades. The first initiatives to build a modern, specifically designed building, emerged during the late 1920s. In 1933, a competition was announced for the preliminary design for a new printing office, on a land parcel near the “Kalenić” market. The first prize was awarded to architect Dragiša Brašovan. However, the numerous controversies regarding the selected location, as well as the reduced surface of the planned lot due to municipal authorities’ requests for constructing new streets, influenced the decision of the Ministry of Education to relocated the printing office to the property of brothers Gođevac at the corner of Bulevar Vojvode Mišića and Gođevčeva street (nowadays Jovana Ristića street). The new printing office building is conceived as a freestanding industrial facility, its dimensions determined by the shape and size of the building lot. The literally modernist architecture is embodied in a form faithfully expressing the function, a skeleton construction allowing for a highly flexible interior layout, the employed construction techniques and materials, the massing and composition. The base plan, designed as a U-shape, forms the main tract oriented towards Bulevar Vojvode Mišić, with two perpendicular side wings. The building’s functionality and its spatial organization represented the core of the designers’ task. Bearing in mind that the building had to meet the complex requirements of the production process, significant attention was paid to the organization of the printing departments along the floor levels: the area from the basement to the fifth floor was primarily intended for the production process, while the upper floors were designed to accommodate the administrative and exhibition departments, the archives, dining and rest areas. Symmetrically placed in the central part of the building, as a link between the central and side wings, and in the depth of the side tracts, the internal circulation paths unify the complex spatial organization, positioned over several levels, into a single functional unit. The large-scale industrial building, planned to accommodate a significant number of printing machines, called for special focus in selecting the type construction. The State Printing Office represents the first building in Serbian architecture with a consistently implemented reinforced concrete frame construction. A solution for the heavy load to be carried by the construction was designed using a reinforced-concrete slab, more than one meter thick, supporting the entire structure. The reinforced-concrete skeleton structure, based on columns placed within an open area, as well as the reinforced concrete slab floors, allowed for a free-plan layout, representing an exceptionally modern design. However, during the construction, the originally planned concrete walls were replaced with brick walls, while the metal windows were substituted by dark-colored wooden frames, designed not to contradict the building’s overall aesthetics. The building’s exterior is shaped by asymmetrical architectural composition, formed by masses ranging in size and volume. The impression of a building with seemingly disconnected parts, with walls treated as a continuous perforated surface, further accentuated by a sequence of windows varying in arrangement and size, as well as the roof terraces formed by the recessed lines of the side wings. The relationship between these elements emphasizes the horizontal and vertical lines of the skeleton construction, while reflecting the internal spatial layout. The gradation of forms from the lower zones to the upper floors produces a dynamic and powerful playfulness of the large volumes. State Printing Office represents a remarkable piece in Serbian and Yugoslav architecture, bringing it ever closer to the spirit of European modern architecture. Its values were recognized immediately after the construction, and it has retained the same prestige status among modern architecture enthusiasts, even seventy year later. Today, the State Printing House, a cultural monument since 1992, represents a permanent tangible and intangible value of the architectural heritage of Belgrade.

Saša Mihajlov

УНИВЕРЗИТЕТСКА ДЕЧЈА КЛИНИКА

1936 - 1940

Тиршова 10, Пастерова 13

Објекат Универзитетске деце клинике сматра се најчиистијим обликом модернистичког покрета у архитектури између два светска рата у Београду. Изведен је према пројекту архитекте Милана Злоковића, водећој личности београдског модерног покрета чија је професионална делатност досегла врхунац управо на примеру Дече клинике. Пројектована је и грађена у време када је модерна Београда коначно прокрчила пут и изнела „победу“ над домаћим еклектицизмом. Зграда је посебно значајна са друштвеног аспекта о чему говори чињеница да су болесна деца до изградње Клинике била смештена у примитивним баракама Опште државне болнице на Губеревцу, у којима нису била решена ни основна хигијенска питања. Почетком тридесетих година, управник клинике словеначки доктор Матија Амброжић покренуо је питање изградње високостандардне болничке зграде. Из тог разлога обишао је Швајцарску, Немачку и Холандију „студирајући клинике изграђене на најмодернији начин“, како би пронашао најбоље архитектонско решење за децу клинику у Београду. Изградња је коначно започета 04. октобра 1936. године Указом Краља Петра II Карађорђевића и под највишом заштитом Њеног величанства краљице Марије, а завршена 1940. године. Форма и позиција објекта прилагођени су форми парцеле и терена, па је зато реч о издуженој правоугаоној основи болнице која је подељена на три неједнаке целине, улазну партију са амбулантама и чекаоницом из Тиршове улице, стационар у средњем делу са широким главним степеништем и улазом из парка, и наставни део са улазом из Пастерове улице. Функција и организација простора заснива се на познатим светским моделима „соларијума“ па је дугачка хоризонтала главног брода оживљена терасама које болесној деци омогућавају излазак на чист ваздух, сунчање и непосредан контакт са природом. Овде су примењени сви елементи модерног пројектовања: слободан аранжман основе, равне безорнаменталне фасаде, стубови у приземљу, наглашене геометријске форме, прозори у низу, равне кровне терасе. Јасан просторни функционализам, у технолошком и конструктивном смислу примена нових материјала и вештина пропорцијски осмишљених детаља крупне пластике резултат су целовите градитељске студије архитекте Злоковића због чега се сматра ретким примером структуралних грађевина српског модернизма. Зграда Универзитетске деце клинике се сматра стожером београдске модерне архитектуре. Универзитетска деца клиника утврђена је за споменик културе 1992. године.

Ивана Весковић

Литература

Досије споменика културе Универзитетска деца клиника, Завод за заштиту споменика културе града Београда
З. Маневић, Архитект Милан Злоковић, Београд, 1989.
М. Бурђевић, Живот и дело архитекте Милана Злоковића (1898–1965) Годишњак града Београда XXXVIII, Београд, 1991.
Д. Милашиновић Марић, Водич кроз модерну архитектуру Београда, Београд, 2002.
В. Панић, Милан Злоковић, афирмација модернизма, Београд, 2010.

UNIVERSITY CHILDREN’S HOSPITAL

1936 - 1940

10 Tiršova street, 13 Pasterova street

The University Children’s Hospital building is considered the purest form of modernist architecture movement in Belgrade, in the period between the two world wars. It was built based on the design by architect Milan Zloković, the leading figure of Belgrade modernist movement, whose professional activity reached its peak with the construction of the Children’s Clinic. It was designed and built at a time when Belgrade’s modernism finally paved the road to its success, “triumphing” over national eclecticism. The building is particularly important from a social perspective, as evidenced by the fact that, before the clinic was constructed, ill children had been accommodated in primitive barracks of the General State Hospital in Guberevac, not fulfilling even the basic hygiene standards. In early 1930s, the clinic manager, Slovenian doctor Matija Ambrožič, brought up the issue of constructing a high-quality hospital building. For this purpose, he visited Switzerland, Germany and the Netherlands “analyzing clinics built by high-end standards” to find the best architectural design for a children’s clinic in Belgrade. The construction finally started on 4 October 1936, by the Royal Order of King Petar II Karađorđević, and under the highest protection of Her Majesty Queen Marija, and it was completed in 1940. The building’s form and position are adapted to the shape of the lot and the terrain, Hence, the rectangular base of the hospital is divided into three uneven units, an entrance area with doctors’ offices and a waiting room from Tiršova street, a stationary area in the middle section, with a broad main staircase and entrance from the park, and the teaching area with an entrance from Pasterova street. The function and layout of the rooms is based on world’s famous “solarium” models. Therefore, the long horizontal axis of the central mass is enlivened with terraces allowing ill children to go out for some fresh air, sunbathe and connect with nature. All elements of modern design have been employed: the free arrangement of the base plan, flat non-ornamental facades, columns on the ground floor, highlighted geometric forms, sequence of windows, flat roof terraces. The notable spatial functionalism, from a technological and constructive point of view, the use of new materials and the skillful employment of well-proportioned architectural sculpture, stem from the comprehensive architectural study by architect Zloković, which is why it is considered a rare example of structural buildings in Serbian modernism. The building of the University Children’s Hospital is considered a pivot of Belgrade modern architecture. University Children’s Hospital was established as a cultural landmark in 1992.

Ivana Vesković

References

Files of cultural monument University Children’s Hospital, Records of Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Z. Manević, Arhitekt Milan Zloković, Beograd, 1989.
M. Đurđević, Život i dela arhitekta Milana Zlokovića (1898-1965) Godišnjak grada Beograda, XXXVIII, Beograd 1991.
D.Milašinović Marić, Vodič kroz modernu arhitekturu Beograda, Beograd 2002.
V. Panić, Milan Zloković, afirmacija modernizma, Beograd, 2010.

ЗГРАДА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА

1936 - 1940

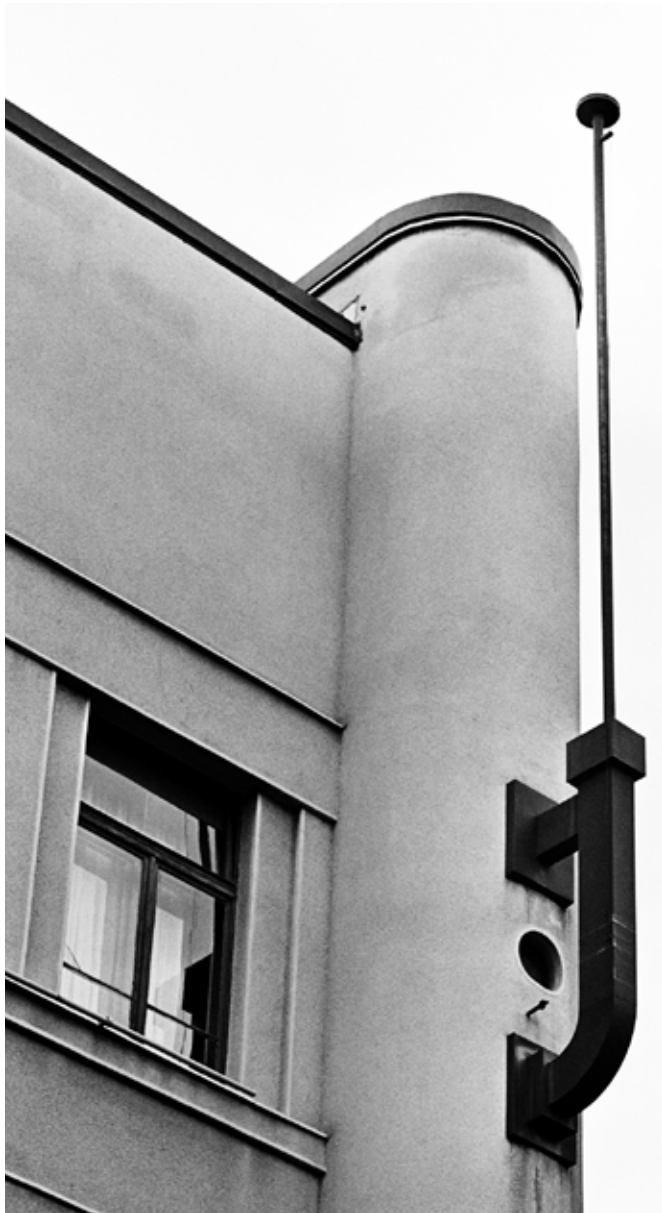
Булевар краља Александра 67

Правни факултет у Београду спада међу најстарије установе високог образовања у Србији. Изучавање правних наука почело је 1841. године, а факултет је основан 1863. године. Зграда Правног факултета грађена је у времену од 1936. до 1940. године према пројекту професора Техничког факултета у Београду архитекте Петра Бајаловића, а уз помоћ и разраду пројекта проф. арх. Петра Анагностија на локацији претходно намењеној за подизање факултетских зграда. Пројекат архитекте Петра Бајаловића изражава модерни концепт функционалног решења и безорнаменталног обликовања. Зграда је завршена 1940. године. Архитекта Бајаловић је вредновао локацију, која је била одређена за подизање зграде Правног факултета, као угаону, тако да је обратио пажњу на обликовање фасада ка обе улице, а као посебан акценат формирао је импозантну улазну партију на углу. Основа зграде има облик заобљеног троугла. Цео корпус грађевине делује веома динамично због сучељавања кубичних и заобљених форми које се непрекидно смењују, као и великог контраста мирних фасадних површина и монументалне улазне партије. Зграда Правног факултета има равне фасаде на којима су једва наглашене хоризонтале плитких потпрозорних венаца. На ризалитима према улици истакнуте су вертикале у облику међупрозорских равних пиластера. Фасада према парку и хотелу „Метропол“ је крајње функционалистички решена са равним зидним масама и прозорским отворима. Зграда Правног факултета је дело архитектонско-урбанистичких вредности, као угаони објекат, изведен у складу са модернистичким концептом, који у значајној мери артикулише шири простор и којим започиње део комплекса факултетских објеката. Као прва грађевина наменски грађена за потребе Правног факултета, објекат има културно-историјску вредност. Проглашена је за споменик културе 2007. године.

Бојана Ибрајтер Газибара

Литература

Сто педесет година Правног факултета 1841–1991, Правни факултет у Београду, Београд, 1991.
Љ. Кандић, Историја Правног факултета 1905–1941, I–II, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда

THE FACULTY OF LAW BUILDING

1936 - 1940

67 Bulevar kralja Aleksandra

The Faculty of Law in Belgrade is one of the oldest higher education institutions in Serbia. The study of law science was initiated in 1841, while the faculty was established in 1863. The building of the Faculty of Law was constructed in the period from 1936 to 1940, based on the design by architect Petar Bajalović, a professor at the Faculty of Technical Science in Belgrade, with the help and design elaboration by prof. arch. Petar Anagnosti, on a location previously designated for faculty buildings. The design by architect Petar Bajalović expresses the modern concept of functional solution and non-ornamental design. The construction was completed in 1940. Architect Bajalović saw the site designated for constructing the Faculty of Law as a corner-style location, focusing on the design of both street facades, with the remarkable entrance segment on the corner as a particular accent. The building’s base plan is shaped as a rounded triangle. The building’s overall massing is perceived as highly dynamical, due to the contrasting cubic and rounded forms in continuous interplay, as well as the sharp contrast of the calm facade surfaces and the monumental entrance part. The building has flat facades with barely emphasized horizontal lines of the narrow eaves below the windows. The projecting segments facing the street, the vertical lines formed by flattened pilasters between the windows. The facade overlooking the park and hotel “Metropol” is designed in a highly functional style, with flat-surface walls and windows. The building of the Faculty of Law is a work of outstanding architectural and urban values, positioned as a corner building and designed in accordance with the modernist concepts, determining the style of the broader area of faculty buildings. Being the first building specifically designed for the purposes of the Faculty of Law, the edifice holds strong cultural and historical values. It was declared a cultural monument in 2007.

Bojana Ibrajter Gazibara

References

Sto pedeset godina Pravnog fakulteta 1841 - 1991, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 1991.
Kandić, Ij, Istorija Pravnog fakulteta 1905-1941, I-II, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002.
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ПОСЛОВНО-СТАМБЕНА ЗГРАДА ПЕТРА ЈАНКОВИЋА

1937

Албанске споменице 17

По својим архитектонским и естетским карактеристикама грађевина представља значајан пример модерне архитектуре Београда, и један од најуспешније решених објеката двојне намене подигнутих у престоници током међуратног раздобља. Ова грађевина означила је прекретницу у третирању пословно-стамбених објеката у београдској средини, нагостивши нови однос наручиоца и пројектанта, као и окретање од владајуће академске архитектуре ка прогресивним идејама модерног покрета у градитељству приватних објеката. Архитекта Јан Дубови (Jan Dubový, 1892–1969) заузима истакнуто место у историји српске модерне архитектуре. Он припада групи међуратних архитеката чије је деловање допринело продору свежих стваралачких идеја на тада још неразвијену београдску уметничку сцену. Пројектом за зграду Петра Јанковића градитељски рукопис архитекте Јана Дубовог достигао је свој стилски врхунац. Двоспратни угаони објекат чине два развијена улична крила повезана централним заобљеним сегментом. Специфичан захтев смештања пословних и стамбених простора у јединствен градитељски волумен Дубови је решио функционалном диспозицијом простора. Спољашње обликовање грађевине Дубови је спровео доследном применом модернистичких архитектонских елемената. Одступање од класичне, симетричне композиције фасада последица је јасног раздвајања радних и стамбених функција у елевацији грађевине. Укупан утисак и форма објекта не одају његов комплексан садржај, већ су по својим архитектонским карактеристикама ближи моделу стамбених грађевина, какве су у Београду подизане током међуратног периода. Наглашеном хоризонталном профилацијом јасно су одвојени пословни простори приземља и првог спрата од стамбених јединица на другој етажи. Томе доприноси и контраст динамичне композиције хоризонталних и вертикалних елемената у доњим зонама са нешто смирењим концептом пуних и празних површина у највишој зони. Мрежаста структура уситњене поделе прозорских површина употпуњена је полихромном обрадом и применом једва видљиве мрежасте шеме у виду плитких fuga на пуним зидним површинама, обрађеним вештачким каменом. Потцртавајући функцију радионице којој је грађевина намењена сви занатски радови у екстеријеру и ентеријеру објекта изведени су с посебном пажњом. Доминантан угаони ризалит, у којем су смештени јединствени радионички простори, истакнут је хоризонталним прозорским тракама и наглашеним пиластрима који се протежу кроз зону приземља и првог спрата. Посебан акценат овог дела грађевине представља јединствена обрада највишег сегмента с прозорима повезаним хоризонталним венцем и типичним модернистичким елементом у виду јарбола за заставу, над којим је испис назива радионице „Солид“ третиран као неодојиви формални део фасадне композиције. Исту функцију има и медаљон у облику зупчаника у горњој зони улазног ризалита с називом радионице употпуњеним чекићем и наковњем, симболима браварског заната, и годинама 1912–1937, које означавају завршетак Јанковићевог занатског образовања и крај изградње објекта. Квалитет и одлике објекта, које је и сам архитекта Дубови посебно потенцирао у свом стваралачком опусу, уочене су и вредноване у време његовог настанка. Пројекат куће излаган је на југословенским и међународним изложбама модерне архитектуре у Београду и Прагу, као и на Једанаестој изложби „Облика“ у Софији 1934. године, а његовом представљању посебну пажњу посветили су и водећи архитектонски часописи тога доба. Објекат је проглашен за споменик културе 1992. године.

Александар Божовић

Литература

Биљана Мишић, Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића, Београд, 2012.
J. Dubový, Radionica P. Jankovića, bravaга, Bеоград, Албанске споменице 17, Архитектура, br. 4, Lјubljana 1932, 123.
З. Маневић, Јан Дубови, Изградња, бр. 3, Београд 1981, 41.
З. Маневић, Јан Дубови, Градитељи 1, Београд, 1986.
Т. Дамљановић, Чешко-српске архитектонске везе 1918–1941, Београд, 2004, 95–96.
Документација ЗЗСКГБ, Досије споменика културе Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића.

PETAR JANKOVIĆ'S COMMERCIAL-RESIDENTIAL BUILDING

1937

17 Albanske spomenice street

By its architecture and aesthetics, the building represents an important example of Belgrade modernist architecture, and one of the most successfully designed dual-purpose buildings constructed in the capital in the interwar period. This building marked turning point in the design of commercial-residential buildings in Belgrade area, announcing a new relationship between the clients and designers, as well as a shift from the dominant academic architecture towards the progressive ideas of the modernist movement in the construction of private buildings. Architect Jan Dubovy (Jan Dubový, 1892-1969) has had a prominent role in the history of Serbian modern architecture. He can be classified within the group of interwar architects, whose work contributed to the embracing of fresh creative ideas within the Belgrade art scene, at the time still being in a development phase. The architectural manuscript by architect Jan Dubovy has reached its stylistic peak with the design of Petar Janković's building. The two-storey corner building comprises two street wings connected by the central rounded segment. Dubovy has solved the specific purpose of combining commercial and residential areas within a single edifice building, by employing a functional spatial arrangement. In shaping the building's exterior, Dubovy consistently applied the modernist architectural elements. The deviation from the classical, symmetrical composition of the facade stems from the clear distinction of the business and residential functions in the building's elevation. The overall impression and form of the building do not reveal its complex nature, but resembles the model and architectural characteristics of other residential buildings built in Belgrade in the interwar period. The highlighted horizontal moulding clearly separates the business premises on the ground and first floors from the residential units on the second floor. The distinction is further enhanced with contrasting and dynamic interlay of the horizontal and vertical elements in the lower zones, with a slightly calmer concept in the upper zone, combining full and empty surfaces. The grid-pattern fragmented windows are complemented by a polychrome treatment and the barely visible grid pattern in shallow mortar joints with artificial-stone cladding. Underlining the function of a workshop, which was the original intended purpose for the building, all the artisan works applied on the building's exterior and interior were carried out with special care. The dominant corner projection, accommodating the workshop areas, is highlighted by a horizontal sequence of windows and accentuated pilasters extending across the ground floor and first floor. A particular accent to this part of the building is the unique design of its highest segment, with windows encompassed by a horizontal cornice and a typical modernist element – a flag mast. The top of the façade incorporates the inscription of the workshop name – "Solid", designed as an inseparable formal part of the façade composition, the same as the gear-shaped medallion in the upper part of the projected entrance zone, comprising the name of the workshop complemented with a hammer and anvil, the symbols of the locksmith craft, and the years 1912-1937, marking the completion of Janković's craft education and the completion of construction. The building's quality and distinctive features, particularly highlighted by architect Dubovy in his creative opus, were noted and valued at the time of their creation. The house design was displayed at the Yugoslav and international modern architecture exhibitions in Belgrade and Prague, as well as at the Eleventh exhibition of the "Oblik" art group in Sofia in 1934, with leading architecture magazines of the time devoting particular attention to its presentation. It was declared a cultural monument in 1992.

Aleksandar Božović

References

- Biljana Mišić, Poslovno-stambena zgrada Petra Jankovića, Beograd 2012.
J. Dubovy, Radionica P. Jankovića, bravara, Beograd, Albanske spomenice 17, Arhitektura, br. 4, Ljubljana 1932, 123.
Z. Manević, Jan Dubovi, Izgradnja, br. 3, Beograd 1981, 41.
Z. Manević, Jan Dubovi, Graditelji 1, Beograd, 1986.
T. Damljanić, Češko-srpske arhitektonske veze 1918-1941, Beograd, 2004, 95-96
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute, file of the cultural monument Petar Janković's Commercial-residential building.

ВИЛА ОЛГЕ МОС

1938

Толстојева 29

Вила Олге Мос у Толстојевој улици бр. 29 у Београду изграђена је 1938. године по пројекту архитекте Светомира Лазића. У стваралачком опусу овог познатог београдског архитекте, чешког ђака и припадника Групе архитеката модерног прваца, поред Атељеа за унутрашњу архитектуру у Булевару краља Александра бр. 218, породична вила са Сењака убраја се у најзначајнија реализована остварења. Нажалост, објекат је 2001. године у потпуности преправљен, без поштовања става службе заштите. У градњи виле архитекта Светомир Лазић је у потпуности применио начела модернизма европских токова с прелеска из треће у четврту деценију XX века. Првобитно спратна кућа, типа слободностојеће породичне репрезентативне виле, смештена је на пространом плацу од 1000м². Темељи и зидови виле су били од опеке, фасаде у теранови. Благо нагнут кров заклоњен атиком чиме је симулиран модернистички императив – равна завршна површина, био је покривен лимом. Надстрешница од стакла и гвозђа се пружала над спољашњим степеништем од вештачког камена. Стандардни унутрашњи распоред је подразумевао подрум са помоћним просторијама и гаражом; приземље са простором за пријем, радни кабинет и дневни боравак. На спрату су се налазиле спаваће просторије. Вешто осмишљеним унутрашњим распоредом, доминирао је централни хол у приземљу, чиме се остваривала физичка и визуелна јединственост ентеријера. Пратећи организацију простора, аутор је распоредио већи број тераса, спроводећи један од основних принципа модерне, интеграцију објекта са природом. Посебан акценат, дат је третману дела виле у коме је био кабинет и који је својом цилиндричном формом представљао најатрактивнији визуелни елемент фасаде. Вертикалне лезене које су рашчлањивале фасаду и велика стаклена платна смештена у рамове од метала, били су део сведеног декоративног аранжмана на равном белом фасадном платну. Објекат је дуго коришћен као немачка резиденција, након чега прелази у приватно власништво. Вила Олге Мос је утврђена за споменик културе 2001. године.

Ирена Сретеновић

Литература

Документација ЗЗСКГБ
Тања Дамњановић, Архитекта Светомир Лазић (1894–1985), Саопштења XXIX, 1997.

OLGA MOS'S VILLA

1938

29 Tolstojeva street

The Villa of Olga Mos in 29 Tolstojeva street in Belgrade was built in 1938, based on the design by architect Svetomir Lazić. The family villa in Senjak is considered one of the most significant buildings in the creative opus of the famous Belgrade architect, a Czech-school student and a member of the Group of Modern Style Architects, along with the Interior Architecture Atelier in 218 Bulevar kralja Aleksandra street. Unfortunately, the building was completely redesigned in 2001, non complying with the opinion of preservation institutions. During the construction of the villa, architect Svetomir Lazić fully applied the principles of European modernism during the transition from 1930s to 1940s. Originally a one-storey house, a free-standing representative family villa, it is located on a spacious lot, its surface being approximately 1,000 m². The villa foundations and walls were made of brick, with terranova façades. The slightly inclined sheet-metal roof is neutralized with an attic, thus simulating the modernist imperative – a flat final surface. A glass-and-iron canopy extended over the external staircase made of artificial stone. The standard interior layout comprised the basement with auxiliary rooms and a garage; ground floor with the reception area, work cabinet and a living room. Bedrooms were located on the first floor. A well-designed interior layout was dominated by a central hall on the ground floor, thus achieving a unique physical and visual style. The author positioned several terraces in line with the spatial layout, implementing one of the basic principles of modernism – the integration with nature. The design of the work cabinet area was particularly accentuated, whose cylindrical shape represented the most attractive visual element of the facade. The vertical lesenes dividing the facade into segments, along with the large glass panels placed in metal frames, were part of a reduced decorative arrangement on a flat white façade. The building has been used as a German residence for many years, later being transferred to new private property. The Villa of Olga Mos was declared as a cultural monument in 2001.

Irena Sretenović

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Tanja Damnjanović, Arhitekta Svetomir Lazić (1894-1985), Saopštenja XXIX, 1997

ИГУМАНОВА ПАЛАТА

1938

Теразије 31

Игуманова палата односно правилније палата Игуманов подигнута је 1938. године према пројекту Петра и Бранка Крстића, у стилу модернизма. На прочељу фасаде налази се натпис: „Задужбина Симе Андрејевића Игуманова Призренца“. Сима Андрејевић Игуманов (1804–1883), трговац, отворио је 1872. године у Призрену Богословско-учитељску школу, чије је издржавање обезбедио тиме што је подигао палату на Теразијама и створио задужбину која је доносила редовне приходе. Репрезентативна градска палата једно је од најзначајнијих дела архитеката Петра и Бранка Крстића, уједно и један од кључних објеката на коме се огледа процес трансформације традиционалног академског концепта у модерни. Замишљена је у модернизованој верзији српско-византијског стила, са широким аркадама у приземљу, вертикално рашчлањеном фасадом на спратовима и декоративним мотивом издуженог лучног отвора. Овај мотив, који своје порекло води из српско-византијског стила, наглашен је на углу и супротстављен формалним одликама касног модернизма – мермерној облози фасаде, низовима правоугаоних прозора на последњем спрату, јакој надстрешници у приземљу, декоративним округлим прозорима на врху грађевине, декоративној шипки за заставу. На врху зграде првобитно се налазила скулптура Симе Игуманова са сирочићима, рад вајара Лојзе Долинара. У приземљу је пословни простор, док је на спратовима становање. Употребљени материјали одговарају стандардима периода у коме је објекат изграђен, а улази у зграду су декоративно обрађени у гипсу и штуко-мрамору. Игуманова палата је једно од значајнијих дела архитеката Петра и Бранка Крстића, као и један од кључних објеката на коме се огледа процес трансформације традиционалног академског метода у модерни, те је због својих вредности проглашена за споменик културе 1977. године.

Бојана Ибрајтер Газибара

Литература

М. Ђурђевић, Петар и Бранко Крстић, Републички завод за заштиту споменика културе, 1996.
Ж. Р. П., Сима Андрејевић-Игуманов, Правда, 2. 3. 1941.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда

PALACE IGUMANOV

1938

31 Terazije street

The Igumanov's Palace, or more precisely, Palace Igumanov was built in 1938 based on a design made by Petar and Branko Krstić, following the modernist style. The façade's front side reads the inscription: "Endowment of Sima Andrejević Igumanov from Prizren". In 1872, Sima Andrejević Igumanov (1804-1883), a tradesman, opened a Theologian and Teachers School in Prizren, while ensuring the funds for its work by constructing the palace in Terazije and establishing an endowment which generated regular income. The extraordinary city palace was one of the most significant works by architects Petar and Branko Krstić, while also serving as one of the key buildings reflecting the process of transforming the traditional academic concepts in modernism. It was conceived as a modernized version of Serbian-Byzantine style, with wide arcades on the ground floor, a façade vertically segmented on the upper floors, and the decorative motives of elongated arched openings. This motif, originating from the Serbian-Byzantine style, is prominently presented on the corner section, standing opposed to the formal characteristics of late modernism – the marble façade, the series of rectangular windows on the top floor, strong eaves over the ground floor, decorative round windows on the building's top, the decorative flag stand... The top of the building initially housed a sculpture of Sima Igumanov with orphan children, the work of a sculptor Lojze Dolinar. The ground floor was devised to serve the purpose of commercial facilities, while the floors were intended for residential purposes. The employed materials correspond to the common standards applied in the period of construction, and the entrances are decorated with plaster and stucco-marble elements. The Palace Igumanov is one of the most prominent works by architects Petar and Branko Krstić, and one of the key buildings reflecting the process of transforming the traditional academism concepts in the modernistic era, thus being designated as a cultural monument in 1977.

Bojana Ibrajter Gazibara

References

M.Đurđević, Petar i Branko Krstić, The National Cultural Heritage Preservation Institute, 1996.
Ž. R. P. Sima Andrejević-Igumanov, Pravda, 2.3.1941.
Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ЗГРАДА ПРВЕ БЕОГРАДСКЕ ГИМНАЗИЈЕ

1938

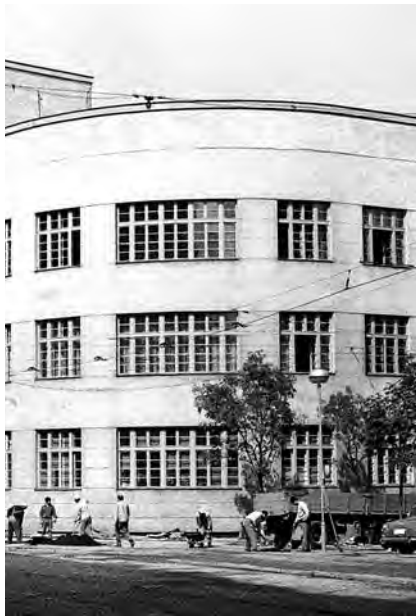
Цара Душана 61

Зграда Прве београдске гимназије у Улици цара Душана бр. 61, подигнута 1938. године, прва је зграда наменски зидана за ову установу, после читавог века њеног постојања. Основана је давне 1839. године као друга гимназија у Србији (прва је била у Крагујевцу). Углед који је уживала од самог почетка омогућио јој је да буде изнад различитих политичких превирања која су обележила српски XIX и почетак XX века. Својим деловањем, просветном, педагошком и националном улогом, допринела је општем напретку целе земље. Аутор пројекта зграде била је Милица Крстић, једна од наших најзначајнијих жена архитекти прве половине XX века, која је својим стваралачким опусом оставила видан траг у новијој српској архитектури. Поред ове зграде, посебно место у архитектонско-урбанистичкој слици престонице заузима монументално дело у Улици краљице Наталије бр. 31, зграда Друге женске гимназије. Ова два објекта настају на врхунцу ауторкине професионалне каријере, и сведоче истовремено о њеним различитим стилским опредељењима. За разлику од романтизиране и репрезентативне фасаде женске гимназије, зграда Прве београдске гиманзије је пример модернизма у београдској међуратној архитектури. Карактеристично позиционирана на плацу између улица Цара Душана, Добрачине, Скенедербегове и Доситејеве, заједно са црквом Свети Александар Невски у чијем пројектовању је учествовала наша прва жена архитекта Јелисавета Начић, чини аутентичан и препознатљив амбијент овог дела града. Првобитна замисао подразумевала је постојање тракта дуж Скендербегове улице, али су ограничена средства и рок диктирали изглед објекта. Објекат има видљиве три фасаде, од којих је она према Улици цара Душана третирана као главна. Дугачка бела фасада, без придодатих украса разбијена је стеновањем кубуса различитих маса, са померањем тежишта ка углу, тачније у правцу блока са црквом, у чијем делу је и благо заобљена. На читавом објекту доминирају велики прозорски отвори. Посебан акценат је дат улазној партији где се на делу фасаде изнад три одвојена улаза у зграду, налази ћирилични натпис „Прва београдска реална гимназија“. Као што је архитекта Милица Крстић, полупт њених савременика, применила принципе Баухауса и модерне у обликовању зграде, тако је и функционално и програмски савремено решен и њен ентеријер. Зграда Прве београдске гимназије је утврђена за споменик културе 1989. године.

Ирена Сретеновић

Литература

Документација ЗЗСКГБ
Снежана Тошева, Архитект Милица Крстић (1887–1964), Годишњак града Београда, XIV, Београд, стр. 95–114, Београд, 1997.

THE BUILDING OF THE FIRST BELGRADE GYMNASIUM

1938

61 Cara Dušana street

The Building of the First Belgrade Gymnasium in 61 Cara Dušana street was built in 1938, being the first building constructed specifically for this institution, after an entire century of its existence. It was established in 1839 as the second gymnasium in Serbia (the first one being in Kragujevac). The reputation it developed early on enabled it to rise above different political turmoils that marked the 19th and early 20th century in Serbia. Its work, the educational, pedagogical and national role, largely contributed to the country’s overall progress. The author of building’s design was Milica Krstić, one of our most significant female architects in the first half of the 20th century, who, with her creator opus, left a visible mark in modern Serbian architecture. Along with this building, a special place in the capital’s architectural and urbanistic image belongs to a monumental work in 31 Kraljice Natalije street, the building of the Second Women’s Gymnasium. These two buildings were created at the peak of the author’s professional career, and testify to her diverse stylistic orientations. Unlike the romanticized and representative facade of the women’s gymnasium, the building of the First Belgrade Gymnasium represents an example of modernist movement in Belgrade’s interwar architecture. Specifically positioned on the lot encompassed by Cara Dušana, Dobračina, Skenderbegova and Dositejeva streets, it contributes to the quarter’s authentic and remarkable ambience, together with the church of St. Alexander Nevski whose designing involved the work of our first female architect Jelisaveta Načić. Limited resources and deadlines dictated the building’s appearance, since the original design planned to include additional wing along Skenderbegova street. The building has three visible facades, the one facing Cara Dušana street considered as the main one. A long white facade, with no added decorations, was interrupted with cascading cubic masses varying in size, with the building’s focal point being extended towards the corner, in the direction of the church, this part of the building being slightly rounded. The entire building is dominated by large windows. The entrance segment is particularly accentuated, with a Cyrillic inscription “First Belgrade Real Gymnasium” spanning across the facade above three separate entrances to the building. Along with employing the Bauhaus and modernism principles in the building’s design, similar to her contemporaries, architect Milica Krstić also presented a modern design for the functional and program aspects of the interior. The Building of the First Belgrade Gymnasium was declared a cultural monument in 1989.

Irena Sretenović

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Snežana Toševa, Arhitekt Milica Krstić (1887-1964) Godišnjak grada Beograda, XLIV, Beograd, str. 95-114, Beograd, 1997

ЗГРАДА ПРИЗАД-А (ТАНЈУГ)

1938 - 1939

Обилићев венац 2

Административна зграда Привилегованог извозног акционарског друштва (ПРИЗАД) подигнута је на основу конкурса спроведеног 1937. године. Архитекта Богдан Несторовић пројектовао је монументалан објекат, који се својим изузетним карактеристикама сврстава међу антологијске примере касног модернизма у међуратној архитектури Београда. Конкурс за архитектонско решење расписан је крајем 1937. године, а резултати су били познати 28. јануара 1938. Прва награда није додељена, а другу је добио рад Богдана Несторовића. Трећа награда припала је Браниславу Маринковићу. Композицију фасада другонаграђеног рада жири је неповољно оценио, оправдавајући то неприродним склопом вертикалних и хоризонталних маса које је аутор желео да усклади аплицирањем снажних стубова на прочељу и монументалним венцем са фигурама, као карактеристичним детаљем преузетим из фашистичке архитектуре. Разрадом конкурсног пројекта направљене су битне измене. Задржана је основна идеја о распореду маса и монументалној форми, али је волумен конципиран као целина, без јасно наглашене поделе на хоризонтални и вертикални део. Градња објекта је започета средином 1938. године, а завршена је крајем 1939. године. Композиција фасада заснивала се на разужености маса и ритмичном низању прозорских трака раздвојених пиластрима. Монументални карактер објекта, осим одабиром белих камених плоча за облогу фасада, требало је да буде остварен и репрезентативним скулптурама на конзолама бочних фасада. Фронтална фасада окренута ка Обилићевом венцу је сведено третирана и просторно акцентована вишим бочним зонама. Фенестрација је спроведена кроз правилан ортогонални систем отвора, са наглашеним танким пиластрима, као јединим елементом декоративне пластике. Портал је конципиран у лучној форми и благо избачен из равни фасаде. Знатно динамичније је изведена фасада из правца улице Царице Милице, која је конципирана у лучној форми, понављајући систем фенестрације и пиластара као и друга фасада. Централно је позициониран монументални портал изнад кога су изведени вертикално наглашени отвори који се простиру у пет етажа. Посебна пажња је посвећена и уређењу ентеријера, чијој наглашеној репрезентативности доприноси и употреба природног камена као облоге. Складним односом форме и прочишћених безорнаменталних фасада објекат се издваја као значајно остварење београдског градитељства четврте деценије прошлог века и заузима истакнуто место у стваралачком опусу архитекте Несторовића. Успешно решење смештања на парцели између три улице, које је резултовало засецањем кружне основе објекта, издваја га као значајан урбанистички репер овог дела града. Зграда ПРИЗАД-а заузима посебно место у богатом ауторском опусу архитекте Богдана Несторовића. Током дуге и плодне каријере по његовим пројектима изведен је низ објеката у Београду и другим градовима широм земље (Скопље, Дубровник, Битољ и др.). Главна одлика ауторовог опуса је монументалност инспирисана стилским утицајим француске архитектуре треће деценије XX века, коју је Несторовић упознао током студија у Паризу. Као најзначајнија остварења из ауторовог опуса издвајају се Зграда ПРИЗАД-а, као и Занатски дом у Хиландарској улици у Београду (данас зграда Радио Београда). Посматрано у ширем контексту, у историји модернистичке архитектуре, овај објекат се издваја као један од антологијских примера позне Београдске модерне. На њему се сагледавају утицају архитектуре тоталитарних режима Италије и Немачке, као и поменути француски монументализам који је непрекидно трајао током међуратног периода. Објекат је проглашен за споменик културе 1984. године.

Александар Божовић

Литература

Дивна Ђурић Замоло, Професор архитекта Богдан Несторовић, ГГБ XXII, Београд, 1975, 365–370.
Зоран Маневић, Лексикон неимара, Београд, 2006, 296–299.
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

PRIZAD BUILDING (TANJUG)

1938 - 1939

2 Obilićev venac

The administrative building of the Privileged Export Company (PRIZAD) was constructed following a competition organized in 1937. The architect Bogdan Nestorović designed a monumental building which, by its exceptional characteristics, classifies as one of the anthological examples of late modernism of the interwar period in Belgrade. The competition for the architectural design was announced at the end of 1937, and the results were known on January 28, 1938. The first prize was not presented, while the second was awarded to Bogdan Nestorović. The third prize was assigned to Branislav Marinković. The façade of the second-place project was negatively evaluated by the jury, arguing this position with the unnatural blend of vertical and horizontal masses, which the author sought to reconcile by introducing strong columns on the front side, and a monumental cornice with sculptures as a characteristic detail taken from Fascist architecture. During the project elaboration, some important changes have been made. The main idea regarding the massing and monumental form has been retained, but the volume was conceived as a compact entity, without a clear division of the horizontal and vertical part. The construction started in mid-1938 and was completed in late 1939. The façade composition was based on the dispersed masses and the rhythmic sequence of window stripes separated by pilasters. Along with the selection of light-colored stone for the façade, the monumental character of the building was to be achieved with the use of representational sculptures placed on the corbels of side facades. The façade facing Obilić Venac has reduced decoration, and it spatially accentuated with the higher parts of the lateral segments. Fenestration was performed with a regular orthogonal system of openings, with accentuated flattened pilasters as the only decorative architectural sculpture element. The portal is conceived in arched shape and slightly projected from the façade level. The façade facing Carice Milice Street has a much more dynamic design, conceived as an arch-shaped form, repeating the same system of fenestration and pilasters like the facade from Obilićev Venac. A monumental portal is centrally positioned, with vertically accentuated openings extending across five storeys above it. Special attention was paid to the interior design, whose aesthetic appearance is further contributed by the use of natural stone as a cladding. With its harmonious relationship of form and purified non-ornamental facades, the building is identified as an outstanding achievement of Belgrade’s architecture during the 1940s, and it has an important place in the creative work of the architect Bogdan Nestorović. The building’s positioning on a parcel enclosed by three streets, which resulted in cutting building’s circular base, distinguishes it as an important urban landmark in this part of the city. The PRIZAD building has a notable role in the rich original opus of architect Bogdan Nestorović. During his long and productive career, a series of buildings in Belgrade and other cities throughout the country (Skopje, Dubrovnik, Bitola and others) have been carried out according to his projects. The main feature of the author’s work is monumentality, inspired by the influence of the French architectural style of the 1930s, which Nestorović got familiar with during his studies in Paris. The PRIZAD Building, as well as the Artisans Club (Zanatski dom) in Hilandarska Street in Belgrade (today the Radio Belgrade building), represent the author’s most significant achievements. Observed in a wider context, in the history of modernist architecture, this building stands out as one of the anthological examples of Belgrade’s late modernism. There are notable architectural influences of the totalitarian regimes in Italy and Germany, as well as the aforementioned French monumentalism that continued throughout the interwar period. Due to the prominent architectural, urbanistic and cultural-historical values, the PRIZAD building was designated as cultural property in 1984.

Aleksandar Božović

References

Divna Đurić Zamolo, Profesor arhitekta Bogdan Nestorović, GGB XXII, Beograd 1975, 365–370.
Zoran Manević, Leksikon neimara, Beograd, 2006, 296–299.
Documents of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

ФАБРИКА „ТЕЛЕОПТИК“ У ЗЕМУНУ

1938 - 1939

Цара Душана 139

Фабрика „Телеоптик“, основана 1922. године као прва југословенска фабрика за телефонију, оптику и прецизну механику, представља зачетак индустрије прецизне механике на нашим просторима. Паралелно са производњом разноврсних инструмената и сигнализације за потребе телефоније, оптике и свих видова саобраћаја, као и акумulatorа и радио-апарата, у фабрици се образовао стручни кадар за прецизномеханичарски занат, чиме је подстицано оснивање нових фабрика ове врсте. Након деценије и по успешног рада у монтажној радионици у Француској улици у индустријској зони на десној обали Дунава у Београду, подигнута је нова модерна фабрика у Земуну у улици Цара Душана бр. 139 током 1938/1939. године. Пројекат функционалне фабричке зграде – алатнице израдио је архитекта Јосиф Најман (Београд, 1894 – Београд, 1951), афирмисани аутор више објеката утилитарне намене специфичних техничко-технолошких процеса. Конципирана је као једноспратни слободностојећи објекат у којем су обједињене две функције предузећа: производна и административна. Добро осмишљеном просторном организацијом и комуникационим везама постигнута је разуђена и прочишћена основа која је омогућавала несметано функционисање оба сектора. Главна фасада решена као континуално лучно безорнаментално платно обавија унутрашњи простор, доследно спроводећи принцип правилности, чиме је дат коначан облик и упечатљивост објекту. Изузетан хармонично пројектован ритам великих застакљених површина прозора обе етажe представља најкарактеристичнију одлику обликовања спољашњости алатнице. Непрекинути ток фасадног платна истовремено чини визуелну баријеру која јасно раздваја круг фабрике од непосредног стамбеног окружења. Након Другог светског рата изведено проширење алатнице, које је обухватало надзиђивање дела спрата за канцеларије, доградњу машинске и браварске радионице и фарбарнице, готово је удвостручило просторне капацитете и фабрика је добила свој данашњи изглед. Сprovedеном доградњом у потпуности усаглашеном са Најмановим ауторским рукописом, дворишне фасаде, за разлику од главне, добиле су неочекивану игру волумена и разигранији однос форми. „Телеоптик“, као фабрика чијим је оснивањем започео развој једне нове гране металне индустрије, која је својим производним програмом пружала стратешку подршку развоју саобраћаја и привреде и истовремено била посвећена образовању генерација стручњака, представља једну од најзначајнијих фабрика међуратног периода. Ненаметљив у урбаном окружењу земунске Горње вароши, одредио је даљи развој овог амбијента у првим деценијама након Другог светског рата у чијој су непосредној близини подизане фабрике сличних просторних капацитета. Својим чистим архитектонским формама, функционалношћу, јасном просторном организацијом и препознатљивом естетиком „лучне зграде“ представља репрезентативан пример савремено обликованих индустријских објеката и модерне архитектуре уопште. У контексту целокупне индустријске и техничке баштине Београда и Србије несумњиво се чита и као изузетан пример ауторске архитектуре ове, по многим аспектима, специфичне области градње. Узимајући у обзир све вредности објекта, данас ужива статус добра под претходном заштитом у поступку утврђивања за културно добро – споменик културе.

Саша Михајлов

Литература

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, досије споменика културе Фабрика „Телеоптик“ у Земуну
С. Михајлов, Фабрика „Телеоптик“ у Земуну, Наслеђе XVII, Београд, 2016, 53–71.

THE “TELEOPTIK” FACTORY AT ZEMUN

1938 - 1939

139 Cara Dušana street

The “Teleoptik” factory, founded in 1922 as the first Yugoslav factory for telephony, optics and precision mechanics, marks the beginning of precision mechanics industry in our region. Parallel with the production of a variety of instruments and signaling devices for telephony, optics and all types of transportation systems, as well as batteries and radio receivers, the factory educated professional staff for precision mechanic crafts, thus encouraging the establishment of new factories of this type. After successfully operating in a workshop in Francuska street for fifteen years, a new modern factory was built in 1938-1939, in an industrial zone located on the right bank of Danube, in Zemun, at 139 Cara Dušana street. The design of a functional factory building – a tool manufacturing house – was developed by architect Josif Najman (Belgrade, 1894 - Belgrade, 1951), affirmed author of several buildings with a specific technical and technological utilitarian purpose. It was conceived as a single-storey free-standing building, unified the company’s two main functions: production and administration. A well-designed spatial organization and communication links have achieved a vast and simplistic base plan, enabling effective operation of both sectors. The main façade is shaped as a curved, non-ornamental panel encompassing the interior area, consistently following the principle of regularity, contributing to the building’s overall shape and impression. The exceptionally harmonious rhythm of the large glazed windows surfaces on both levels constitutes the most salient feature in shaping the factory’s appearance. The continuous façade wall forms a visual barrier that clearly separates the factory complex from the neighboring residential environment. The factory was expanded after WWII, with an additional floor built in one part to accommodate new offices, and an extension of the machine room, locksmith workshop and paint shop. The expansion nearly doubled the surface area of the factory, establishing its current appearance. The expansion, implemented following Najman’s manuscripts, introduced more playful massing and forms within the courtyard façades, as opposed to the main facade wall. As a factory whose establishment initiated the development of a new branch of metal industry, whose products provided strategic support to the development of transport and economy, while committedly working on educating new generations of experts, Teleoptik represents one of the most important factories of the interwar period. Unobtrusive in the urban environment of Zemun Upper Town, it determined the further development of this area in the early decades following WWII, with additional factories, similar in size, being further constructed in its vicinity. Its clean architectural forms, functionality, clear spatial organization and distinctive aesthetics of a “curved” building classify the complex as a representative example of modern industrial and general architecture. In the context of overall industrial and technical heritage of Belgrade and Serbia it is undoubtedly seen as an exceptional example of personal approach to architecture, in a highly specific field of architectural design. Taking into account all of the building’s values, it nowadays enjoys the status of property under prior protection in the process of being designated as cultural property - a cultural monument.

Saša Mihajlov

References

Records of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, files of cultural monument “Teleoptik” factory in Zemun
S. Mihajlov, Fabrika „Teleoptik“ u Zemunu, Nasleđe XVII, Beograd 2016, 53-71.

ПАЛАТА „АЛБАНИЈА“

1938 - 1939

Кнез Михаилова 2-4, Коларчева 12

Палата „Албанија“ подигнута је на месту старе истоимене кафане из прве половине XIX века, за потребе Хипотекарне банке Трговачког фонда Краљевине Југославије. У конкурс за изградњу палате су учествовала 84 кандидата, али прва награда није додељена. Пројекат архитеката Бранка Бона и Милана Гракалића из Загреба је изазвао највећу пажњу, али га је по мишљењу инвеститора било потребно разрадити и допунити. Посао је поверен архитекти Миладину Прљевићу. Посебно значајну улогу је имао инжењер статичар Ђорђе Лазаревић, са решењем конструктивног система од висококвалитетних материјала, о чему говори податак да савезничка бомба од пола тоне која је пала на зграду током Другог светског рата, није успела да је сруши. Градња је започета 16. јула 1938. године, а завршена 20. октобра 1939. године. Монументалног изгледа, са значајним конструктивним и архитектонским новинама, палата „Албанија“ је представљала изузетан грађевински подухват на Балкану и до подизања Београђанке била највиша зграда у Београду. По много чему ремек дело свог времена, саграђена је за само 15 месеци, што је за тадашњу грађевинску праксу био изузетно брз период. Налази се на углу главне престоничке Улице кнез Михаилове бр. 2–4 и Коларчеве. Има четири спрата испод нивоа земље, тринаест изнад и висину од 53м. Обликована је у интернационалном духу модернизма тридесетих година XX века са оригинално решеним фасадама. Слободне основе у складу са својом карактеристичном угаоном позицијом, има наглашен вертикализам и равно завршену пету фасаду. Изразита монументалност габарита објекта је ублажена постављењем на неку врсту постаментa који чине приземље и мезанин. Иако је одликује безорнаментални третман фасада, присутан је одређен ниво декоратизма у стилу ар декоа. Посебан ликовни акценат на објекту представља оплата фасаде, некада обложена зеленкастим италијанским мермером „ћиполином“, а након рата плавичасто-сивим мермером. Карактеристичне маркантне позиције, представља просторно-урбанистички акценат Теразија и један од препознатљивих симбола Београда. Поред њене архитектонске вредности, остаће и запамћена у историји Београда као место са чијег се врха завијорила југословенска застава, 20. октобра 1944. године као симбол победе Народноослободилачке војске Југославије и Црвене армије над окупатором. Палата „Албанија“ је проглашена за споменик културе 1984. године.

Ирена Сретеновић

Литература

Документација ЗЗСКГБ
М. Церанић, Архитектонски допринос Миладина Прљевића српској модерни, Ужички зборник 29, Ужице, 2005.

PALACE “ALBANIA”

1938 - 1939

2-4 Knez Mihailova street, 12 Kolarčeva street

The “Palace Albania” was constructed at the site of an old 19th century tavern of the same name, to serve the purposes of the Mortgage Bank of the Kingdom of Yugoslavia’s Trade Fund. There were 84 applicants who submitted their designs within the competition for the palace construction, but the first prize was not awarded. The design by architects Branko Bon and Milan Grakalić from Zagreb generated significant attention, but the investors thought it required further elaboration. The work was entrusted to architect Miladin Prljević. The statics engineer Đorđe Lazarević played a particularly significant role in its construction, designing a strong constructive system in high-quality materials. The building withstood the bombing by the Allied forces in World War II, and even a half-ton bomb failed to demolish the building. The construction started on 16 July 16 1938, and was completed on 20 October 20 1939. Its monumental appearance, with significant constructive and architectural innovations, the “Palace Albania” represented an exceptional architectural achievement in the Balkans, being the tallest edifice in Belgrade until the construction of Beograđanka building. In many aspects a masterpiece of its time, it was built in only 15 months, a very short period for the construction practice of the time. It is located at the corner of the capital’s main street, 2-4 Knez Mihailova, and Kolarčeva. Extending over four floors below the ground level and thirteen above, it reaches the height of 53m. It was designed in the international spirit of modernism of the 1930s, with authentic façades. Modeled in a free base plan, in line with its corner position, the building is characterized by pronounced vertical lines and a flat-design fifth facade. The building’s outstanding, monumental dimensions, are toned down with its positioning on a “pedestal” base, comprising ground floor and mezzanine. Though characterized by a non-ornamental facade treatment, there is a certain level of decoration in the style of Art Deco. A particular artistic accent on the building is the facade cladding, originally lined in greenish Italian “Cipollino” marble, being replaced with gray-blue marble after the war. Situated on a specific and remarkable position, it stands as a spatial-urbanistic emphasis of Terazije street and one of the distinctive symbols of Belgrade. Along with its architectural value, it will be remembered in the history of Belgrade as the place where the Yugoslav flag was ceremonially raised on 20 October 1944, symbolizing victory of the National Liberation Army of Yugoslavia and the Red Army over the oppressors. Palace “Albania” was declared a cultural monument in 1984.

Irena Sretenović

References

Record of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Cerančić M., Arhitektonski doprinos Miladina Prljevića srpskoj moderni, Užički zbornik 29, Užice 2005.

ПАЛАТА ПЕНЗИОНОГ ФОНДА

1938 - 1940

Трг Николе Пашића 3, Теразије 29

Палата Пензионог фонда чиновника и служитеља Народне банке краљевине Југославије подигнута је на месту некадашње Урошеве пивнице и Шишкове кафане на Теразијама. Ова зграда је међу старим Београђанима позната као палата Београд, због назива биоскопа који је тада радио у оквиру палате, а чији простор данас заузима Позориште на Теразијама. Палата је подигнута према пројекту руског архитекта Григорија Самојлова. Године подизања палате 1938–1940, припадају времену када је академизам у великој мери уступио место прочишћеном модернизму и када се под утицајем западних центара у београдској архитектури већ увелико установио ар деко. На залученој континуалној фасади према Теразијама доследно је спроведена академска, строга хијерархија зона. Фасада је перфорирана мирним и уједначеним ритмом прозорских отвора. Низ локала у приземљу наткривен је јако избаченом и осветљеном надстрешницом. На фасади према Тргу Николе Пашића налази се квадратно поље некада намењено излагању биоскопског, а данас позоришног репертоара. Фасаде у камену су мирне, прочишћене и модернизоване. Али оно што изненађује јесте главни улаз у биоскоп и ентеријер пространих холова палате. Овде се читава декоративни, лагани, заводљиви ар деко стил. Улаз у виду вестибила, у данашње позориште са трга Теразије има наглашену висину. И данас својом обрадом, са мозаички украшеним подом, стакленим витринама за репертоар и декоративним порталом представља јединствено решење у Београду. Портал је украшен декоративном решетком у комбинацији бронзе и кованог гвожђа, са медаљоном у средини који носи представу наог паре у игри. Аутор бронзане скулптуре плесног пара је руски уметник Владимир Загородњук. У ентеријеру, централни мотив представља хол где се од приземља широким полукружним степеништем силази у сутерен, односно партер биоскопа – позоришта. Хол је засведен куполом на којој је у штуку изведена декоративна рељефна композиција – Игра у води. Горње партије полукружног фоајеа у сутерену, чију таваницу носи пет пари стубова распоређених у полукруг, декорисане су рељефним фризом Одмор. Рељефни фриз се понавља у траци огледала изнад улазних врата у салу, чинећи с њим затворен круг. Ове композиције је, према нацртима самог Самојлова, извео скулптор Ристо Стијовић. У време подизања палате Београд није била планирана изградња Трга Николе Пашића, већ је на том месту била пробијена Нова улица. Обекат преко пута – зграда Окружног суда бомбардована је за време рата што је отворило могућност за изградњу трга. Тек формирањем трга и изградњом зграде Дома синдиката 1955. године појачан је значај те фасаде пројектоване као споредне. Визуелно, она је добила место нижег бочног крила Дома синдиката учествујући тако у стварању нове композиције јединственог конкавног pročеља. Палата Пензионог фонда на Теразијама данас се може сматрати најзначајнијим остварењем архитекта Григорија Самојлова у домену профане архитектуре и истовремено једним од најзначајнијих примера београдске архитектуре у годинама пред II светски рат. У обликовном смислу она представља успешан спој различитих стилских тенденција карактеристичних за период у коме је настала. Објекат је проглашен за споменик културе 2007. године.

Ксенија Ђирић

Литература

- М. Миловановић, Архитекта Григорије И. Самојлов, Руска емиграција у српској култури XX века, књ. I, Београд, 1994.
М. Миловановић, Палата Пензионог фонда Народне банке на Теразијама у Београду, врхунско дело новомонументалног стила, Ликовни живот 53–54, Земун, 1995.
М. Ђурђевић, Григорије Самојлов (архитектонски опус), ГГБ XLIV, Београд, 1997.
М. Просен, Палата Пензионог фонда чиновника и служитеља Народне банке, ГГБ CLIX-L, Београд, 2002–2003.
К. Амброзић, Стијовић, Београд, 2006.

THE BUILDING OF THE PENSION FUND

1938 - 1940

3 Nikola Pašić Square, 29 Terazije street

The building of the Pension Fund of the Clerks and Officers of the National Bank of the Kingdom of Yugoslavia was constructed on the site of the former Uroš's Alehouse and Šiško's Tavern on Terazije. Among Belgrade's senior citizens, it was known under the name "Belgrade" Palace, by the cinema operating within the building, now being the "Terazije Theater". The palace was constructed based on the design by Russian architect Grigory Samoylov. At the time of its construction, from 1938-1940, the dominance of academism had been already weakened, giving way to purified modernism, with Art Deco already well established in Belgrade's architecture, influenced by the western centers. The curved corner facade towards Terazije displays a consistent application of the strict hierarchy of zones typical of academism. The facade is perforated by a calm and rhythmical sequence of window openings. A series of shops on the ground floor are slightly recessed, with strongly projected and illuminated eaves. The facade towards Nikola Pašić Square comprises a square field, originally intended for displaying the cinema repertoire, now used for the theater program. The stone facades are calm, reduced and modernized. A surprising element is the main entrance to the cinema and the spacious halls in the palace interior, displaying the decorative, light and seductive Art Deco style. The entrance in the form of a passage, from Terazije square, has an accentuated height. Its treatment with a mosaic decorated floor, glass cabinets displaying the repertoire and a decorative gate, remains a unique design in Belgrade's architecture. The entrance is adorned with a decorative lattice combining bronze and wrought iron, with a medallion depicting a naked dancing couple in the middle. The author of the bronzed dance sculpture was Russian artist Vladimir Zagorodnyuk. The central motif in the interior is the hall with wide semicircular staircase leading down to the basement – the cinema's and theater's parterre floor. The hall is vaulted with a dome, adorned with a decorative relief composition – "Dance in the Water", made in a stucco. The semi-circular basement foyer has a ceiling supported by five pairs of columns arranged in semicircle, its upper segments decorated with a relief frieze "Repose". The frieze is repeated in the mirror band above the front entrance to the hall, thus forming a full circle. Based on the drawings by Samoylov himself, these compositions were performed by the sculptor Risto Stijović. At the time of the Palace construction, the urbanistic plans did not envisage the development of Nikola Pašić Square – a new street was being formed in this place instead. The edifice across the street – the District Court building – was bombed during the war, thus creating a possibility of constructing a square. It was only after the construction of the square and the House of Trade Unions buildings in 1955, that the facade gained higher significance, originally designed as the rear side. Visually, it assumed the role of a lower side wing of the House of Trade Unions, thus contributing to the development of a new concave-front composition. The Pension Fund Palace at Terazije can nowadays be considered the most significant achievement by architect Grigory Samoylov in the field of civic architecture, while also serving as one of the most important works of Belgrade architecture in the years before the WWII. Regarding its form, it successfully blends a variety of stylistic tendencies, characteristic of the period of its construction. The building was declared a cultural monument in 2007.

Ksenija Ćirić

References

- M.Milovanović, Arhitekta Grigorije I. Samojlov, Ruska emigracija u srpskoj kulturi XX veka, knj. I, Beograd 1994.
- M.Milovanović, Palata Penzionog fonda Narodne banke na Terazijama u Beogradu, vrhunsko delo novomumentalnog stila, Likovni život 53-54, Zemun 1995.
- M.Durđević, Grigorije Samojlov (arhitektonski opus), GGB XLIV, Beograd 1997.
- M.Prosen, Palata Penzionog fonda činovnika i služitelja Narodne banke, GGB XLIX-L, Beograd 2002-2003.
- K.Ambrozić, Stijović, Beograd 2006

ЗГРАДА АУТО-СЕРВИСА ФИАТ

1939 - 1941

Булевар ослобођења 61, Рудничка 1

Изграђена је 1939–1941. према пројекту архитекте Милана Злоковића, истакнутог београдског модернисте и једног од оснивача Групе архитеката модерног правца. Зграда је подигнута за представништво италијанске ауто-куће „Југословенско ФИАТ аутомобилско д. д.“. Асиметрични каскадни угаони комплекс по конструкцији представља један објекат, али развијен у три повезана тракта, различита по висини, намени и материјализацији. Планирано је да тројна пословна, стамбена и производно-сервисна намена ове ауто-куће буде обједињена на једном простору. Први троспратни угаони тракт у улици Булевар ослобођења, пројектован је за службене просторије – продајни салон и станове, нижи једноспратни тракт у Рудничкој улици за продајни салон и гараже, док су у трећем приземном сегменту у Рудничкој улици са повученим спратом планиране радионице за монтажу и поправку возила. Наменски је заживео само први сегмент троделног објекта, док су друга два довршена после 1945. године, због недостатка специјалних материјала за довршетак гаражно-производног сектора услед почетка ратне ситуације. Објекат је користио „Југоауто“ од 1946. године. Конструкција објекта је скелетна. У оквиру највишег тракта посебно је наглашен угаони сегмент обложен црвеном опеком, али прожет транспарентним површинама, односно широким отворима у виду застакљених и отворених монументалних рамова. У средишњем хоризонталном регистру су правилно ритмички распоређени прозорски отвори. У трећем нивоу налази се равна кровна тераса са перголом, која је на фасади истакнута металном решетком, на којој је било планирано постављање лога ауто-куће ФИАТ. На објекту који је усклађен са угаоном позицијом терена, доследно су примењени сви постулати модерне архитектуре, а посебно на фасади са контрастом стакла, опеке и камена, где се боја и текстура материјала користе као елементи естетике, који доприносе полихромiji. Зграда ауто-сервиса ФИАТ по позицији, каскадном габариту и чисто модернистичком концепту основе и фасаде, поседује изузетне архитектонско-урбанистичке вредности. Представља реткост на самом крају међуратног периода, јер носи обележја ране европске модерне архитектуре. У ликовно избалансираној форми и структури сви елементи, иако разуђени, представљају заокружену целину и директан су одраз постулата модерног апстрактног сликарства и принципа архитектуре Интернационалног стила из претходних деценија. Архитектуром чистих геометријских форми и јасних потеза, успостављен је склад функције и форме, између функционализма у распореду простора и организације маса и фасадног платна, што утиче на ишчитавање тројне намене комплекса, распореда унутрашњег простора на спољашњости, као и аеродинамичности форме која симболише аутомобилску индустрију. Са хармоничним стереометријским односима и делом са карактеристикама индустријске архитектуре, комплекс спада у антологијске примере београдске модерне архитектуре између два светска рата, а поред Универзитетске деље клинике и вила породица Штерић и Прендић, овај комплекс се убраја у најзначајнија дела архитекте Милана Злоковића. Зграда ауто-сервиса ФИАТ ужива статус претходне заштите, у поступку утврђивања за културно добро.

Хајна Туцић

Литература

- О. Минић, Милан Злоковић – уметник и научник (1898–1965), Архитектура урбанизам бр. 35–36, Београд, 1966.
З. Маневић, Новија српска архитектура, у: Српска архитектура 1900–1970, Музеј савремене уметности, Београд, 1972, 7–38.
С. Мандић, Мисли, људи и грађевине. (поводом десетогодишњице смрти архитекте М. Злоковића), Политика 13. 09. 1975.
З. Маневић, Злоковићев пут у модернизам, ГЛБ књ. XXIII, Београд, 1976, 287–298.
М. Павловић, Живот и дело архитекте Милана Злоковића, Урбанизам Београда, бр. 48, Београд, 1978, 23–31. З. Маневић, Београдски архитектонски модернизам 1929–1931, ГЛБ књ. XXVI, Београд, 1979, 209–226.
М. Бурђевећ, Милан Злоковић, Момент бр.11–12, Београд 1988, 90.
З. Маневић, Злоковић, Београд, 1989. (Инст. за ист. ум./Муз. савр. ум.)
М. Бурђевећ, Живот и дело архитекте Милана Злоковића (189–1965), ГЛБ књ. XXXVIII, Београд, 1991, 145–168.

Аутомобил у Београду 1918–1941, Београд, 2002, 69–99.
Б. Милашиновић-Марић, Водич кроз модерну архитектуру Београда, Београд, 2002, 99.
Љ. Blagojević, Modernism in Serbia, The Elusive Margins of Belgrade Arhitecture 1919– 1941, London 2003, 221–225.
М. Перовић, Српска архитектура XX века: од историцизма до другог модернизма, Београд, 2003, 116–119.
С. Г. Богуновић, Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, II, Београд, 2005, 1141–1150.
З. Маневић, Лексикон неимара, Београд, 2008, 137–153.
V. Panić, Public buildings of architect Milan Zloković – affirmation of modern architecture in Serbia, SAJ – serbian architectural journal, no.1, Belgrade, 2010, 61–63.

References

O.Minić, Milan Zloković – umetnik i naučnik (1898-1965), Arhitektura urbanizam br.35-36, Beograd 1966.
Z.Manević, Novija srpska arhitektura, U: Srpska arhitektura 1900 – 1970, Muzej savremene umetnosti, Beograd 1972, 7-38
S.Mandić, Misli, ljudi i građevine ... (povodom desetogodišnjice od smrti arhikte M.Zlokovića), Politika 13.09.1975.
Z.Manević, Zlokovićev put u modernizam, GGB knj. XXIII, Beograd 1976, 287-298
M.Pavlović, Život i delo arhitekте Milana Zlokovića, Urbanizam Beograda, br.48, Beograd 1978, 23-31
Z.Manević, Beogradski arhitektonski modernizam 1929-1931, GGB knj. XXVI, Beograd 1979, 209-226
M.Durđević, Milan Zloković, Moment br.11 -12, Beograd 1988, 90
Z.Manević, Zloković, Beograd 1989. (Inst.za ist.um./Muz.savr.um.)
M.Durđević, Život i delo arhitekте Milana Zlokovića (1898-1965), GGB knj. XXXVIII, Beograd 1991, 145-168
Automobil u Beogradu 1918-1941, Beograd 2002, 69-99
B.Milašinović-Marić, Vodič kroz modernu arhitekturu Beograda, Beograd 2002, 99
Љj.Bлагојевић, Modernism in Serbia, The Elusive Margins of Belgrade Architecture 1919 – 1941, London 2003, 221-225
М.Реровић, Српска архитектура XX века: од историчизма до другог модернизма, Београд 2003, 116-119
S.G.Богуновић, Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века, II, Београд 2005, 1141-1150
Z.Manević, Leksikon neimara, Beograd 2008, 137-153
V.Panić, Public buildings of architect Milan Zloković – affirmation of modern architecture in Serbia, SAJ – Serbian architectural journal, no.1, Belgrade 2010, 61-63.

THE BUILDING OF “FIAT” AUTOMOTIVE WORKSHOP

1939- 1941

61 Bulevar Oslobođenja, 1 Rudnička street

Built in 1939-41 based on a design by architect Milan Zloković, Belgrade’s renowned modernist and one of the founders of the “Group of Modern Style Architects”, the building was constructed for the representative office of Italian automotive company “Yugoslav Fiat Automotive JSC.“. Asymmetrical, cascading corner building represents a single structure by its construction, but developing into three individual, but interlinked segments, differing in height, purpose and materialization. The automotive company’s building was planned to serve a trifold purpose – commercial, residential and manufacture-repair – combined in a single complex. The first, three-storey corner segment towards Bulevar oslobođenja was designed for offices, showroom and residential apartments, the lower, one-storey segment in Rudnička street served as the area for showroom and garages, while the third, ground-floor segment in Rudnička street with a recessed upper floor was intended for the vehicle assembly and repair workshops. The only one that initially lived up to its purpose was the first segment of the three-department building, while the remaining two were finalized after 1945, owing to the lack of special materials for completing the garage-manufacturing area, following the war breakout. Starting from 1946, the building was used by “Jugoauto” od 1946. The building used a skeleton frame construction. Within the building’s highest segment, the corner section is particularly accentuated with a red brick surface, interlaced with transparent surfaces – the wide openings in the form of glass-covered or open monumental frames. The middle horizontal section is marked by a rhythmical sequence of window openings. The third storey has a flat roof terrace with a pergola, accentuated in the façade area with a metal lattice, which was planned to support the logo of “FIAT” automotive company. The building, harmoniously aligned with the corner location, is an exemplary piece of consistently applied postulates of modern architecture, particularly the façade with contrasting glass, brick and stone surfaces, with the color and texture of materials being used as aesthetic elements contributing to its polychromous quality. Considering its position, cascaded style and pure modernist concept of the base structure and façade, the building of “Fiat” automotive workshop holds exceptional architectural and urbanistic values. It represented a rare piece at the very end of interwar period, bearing the characteristics of early European modernist architecture. Within the artistically balanced form and structure, though dispersed, all elements comprise a compact ensemble and directly reflect the postulates of modern abstract painting and the ideas of International-style architecture of the previous decades. The architecture of pure geometric forms and clear lines bring harmony between the form and function, with functionalist spatial layout harmonized with the massing and façade, highlighting the three-fold purpose of the complex, the interior layout mimicked on the outer walls, with aerodynamic forms symbolizing the automotive industry. With harmonious stereometric correlations, and partly the characteristics of industrial architecture, the complex represents one of the anthological examples of Belgrade’s interwar modernist architecture, and alongside the University Children’s Clinic and the Šterić and Prendić family villas, it ranks among the most significant works by architect Milan Zloković. The Building of “FIAT” enjoys the status of property under prior protection in the process of being designated as cultural property - a cultural monument.

Hajna Tucić

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Калемегдан Горњи град 14, Београд
www.beogradskonasledje.rs
office@ beogradskonasledje.rs

Аутор програма:
Оливера Вучковић, в.д. директора

Координатор програма:
Саша Михајлов

Аутори изложбе и текстова:
Саша Михајлов
Александар Божовић
Александра Дабижић
Хајна Туцић
Ивана Весковић
Бојана Ибрајтер Газибара
Ксенија Ћирић
Ирена Сретеновић

Рецензент:
др Љиљана Благојевић

Дизајн:
„Пароброд“ продукција: **Златко Црногорац**, арт дирекција: **Милица Зељковић**

Фотографије:
Снежана Неговановић,
Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда
Колекција Милоша Јуришића,
Фондација Милан Злоковић

Лектура:
Autocorrect Радица Смиљковић

Превод на енглески језик:
Autocorrect Јована Ћирић

Штампа:
Биограф, Београд

Изложба Модерна Београда – архитетконска баштина престонице је реализована средствима Секретаријата за културу Града Београда у години Европског културног наслеђа, у оквиру манифестације Дани европске баштине 2018.

Захваљујемо Установи културе градске општине Стари град “Пароброд”, Народној банци Србије, Музеју науке и технике Београд, Музеју ваздухопловства - Београд, Астрономској опсерваторији, Филмским новостима, Архиву Југославије, Југословенској кинотеци, Фондацији Милан Злоковић, који су помогли реализацију изложбе.

2018.

Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Kalemegdan Gornji grad 14, Belgrade
www.beogradskonasledje.rs
office@ beogradskonasledje.rs

Author of the program:
Olivera Vučković, Acting Director

Coordinator of the program:
Saša Mihajlov

Authors of the exhibition and texts:
Saša Mihajlov
Aleksandar Božović
Aleksandra Dabižić
Hajna Tucić
Ivana Vesковић
Bojana Ibrajter Gazibara
Ksenija Ćirić
Irena Sretenović

Reviewer:
Phd Ljiljana Blagojević

Design:
“Parobrod”, Belgrade art producer: **Zlatko Crnogorac**, art direction: **Milica Zeljković**

Photography:
Snežana Negovanović,
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade documentation
Miloš Juričić collection
Milan Zloković Foundation

Editing:
Autocorrect Radica Smiljković

Translation in English:
Autocorrect Jovana Ćirić

Printed by:
Biograf, Belgrade

The realization of the exhibition “Modernism in Belgrade - the Capital’s Architectural Heritage” was supported by the Secretariat for Culture of the City of Belgrade, as part of Manifestation European Heritage Days 2018, celebrating the year of European cultural heritage.

We thanks to Cultural Center of the municipality of Stari grad “Parobrod”, National Bank of Serbia, Museum of Science and Technology Belgrade, Aeronautical Museum – Belgrade, Astronomical Observatory, Filmske novosti, The Archives of Yugoslavia, The Yugoslav Film Archive, Milan Zloković Foundation and others who contribute realization of the exhibition.

2018

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

72.036МОДЕРНИЗАМ(497.11)“1918/1941”(083.824)
725/728(497.11)“1918/1941”(083.824)

МОДЕРНА Београда : архитектонска баштина престонице / [аутори текстова и изложбе Саша Михајлов ... [и др.] ; фотографије Снежана Неговановић ; превод на енглески језик Јована Ћирић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2018 [Београд : Биограф = Belgrade : Biograf]. - [200] стр. : илустр. ; 21 x 21 cm

“Изложба Модерна Београда - архитектонска баштина престонице је реализована ... у години Европског културног наслеђа, у оквиру манифестације Дани европске баштине 2018” --> колофон. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Текст ћир. и лат. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-89779-61-5
1. Михајлов, Саша, 1975- [аутор]
а) Архитектура - Модернизам - Београд - 1918-1941 - Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 266988044

Завод за заштиту споменика
културе града Београда

